

VOORUITZICHTEN

Regionale economische vooruitzichten 2022-2027

Juli 2022

Bijdragen

Deze publicatie werd verwezenlijkt door de volgende equipes:

FPB: Delphine Bassilière, Didier Baudewyns, Ingrid Bracke, Nicole Fasquelle, Vincent Frogneux, Gina Gentil, Koen Hendrickx, Vanessa Lutgen, Peter Stockman, Marie Vandresse, Delphine Van Hoolandt, Filip Vanhorebeek.

Vertaaldienst: Christelle Castelain.

Informaticacel: Adinda De Saeger.

BISA: Pierre-François Michiels.

IWEPS: Frédéric Caruso.

Statistiek Vlaanderen: Dirk Hoorelbeke.

Contactadressen:

hermreg@plan.be

pfmichiels@perspective.brussels

f.caruso@iweps.be

dirk.hoorelbeke@vlaanderen.be

Federaal Planbureau

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel

<https://www.plan.be>

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, perspective.brussels

Naamsestraat 59, 1000 Brussel

<https://bisa.brussels>

Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique

Route de Louvain-la-Neuve 2, 5001 Belgrade (Namur)

<https://www.iweps.be>

Statistiek Vlaanderen

Havenlaan 88 bus 20, 1000 Brussel

<https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen>

Verantwoordelijke uitgever FPB: Saskia Weemaes - Wettelijk depot: D/2022/7433/16

Inhoudstafel

Synthese	1
1. Inleiding	6
2. Nationale macro-economische en sectorale evoluties	7
2.1. Voornaamste macro-economische resultaten	7
2.1.1. Internationale omgeving	7
2.1.2. Belgische economische groei	7
2.1.3. Inflatie	8
2.1.4. Broeikasgasemissies	8
2.1.5. Arbeidskosten	10
2.1.6. Werkgelegenheid en werkloosheid	11
2.1.7. Overheidsfinanciën	12
2.2. Voornaamste sectorale resultaten	13
2.2.1. Toegevoegde waarde per bedrijfstak	13
2.2.2. Werkgelegenheid per bedrijfstak	15
3. Regionale macro-economische en sectorale evoluties	17
3.1. Macro-economische en sectorale resultaten	17
3.1.1. Economische activiteit en binnenlandse werkgelegenheid: recente evoluties	17
3.1.2. Vooruitzichten voor de economische activiteit	22
3.1.3. Vooruitzichten voor de binnenlandse werkgelegenheid	25
3.1.4. Productiviteit en lonen	27
3.1.5. Bruto-investeringen in vaste activa	29
3.2. Arbeidsmarkt	32
3.2.1. Demografie en arbeidsaanbod	32
3.2.2. Grens- en pendelarbeid, werkzame bevolking en werkgelegenheidsgraad	40
3.2.3. Werkloosheid en werkloosheidsgraad	47
4. Inkomensrekeningen van de huishoudens	53
4.1. Primaire inkomens	53
4.2. Sociale uitkeringen en belastingen	55
4.3. Beschikbaar inkomen	58
5. Overheidsfinanciën	62
5.1. Inleiding	62
5.2. Geheel van de gemeenschappen en gewesten	62
5.3. Vlaamse Gemeenschap	64

VOORUITZICHTEN

5.4. Franse Gemeenschap	65
5.5. Waals Gewest	66
5.6. Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	67
6. Broeikasgasemissies.....	69
6.1. Rijk	69
6.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest	69
6.3. Vlaams Gewest	70
6.4. Waals Gewest	71
7. Bijlage	74
7.1. Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid	74
7.2. Verklarende woordenlijst	77

Lijst van tabellen

Tabel 1	Voornaamste macro-economische resultaten van de nationale projectie	9
Tabel 2	Voornaamste sectorale resultaten van de nationale projectie	14
Tabel 3	Voornaamste macro-economische resultaten van de regionale projectie	21
Tabel 4	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	23
Tabel 5	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Vlaams Gewest	24
Tabel 6	Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Waals Gewest	24
Tabel 7	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	26
Tabel 8	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Vlaams Gewest	26
Tabel 9	Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Waals Gewest	27
Tabel 10	Scenario voor demografie en arbeidsaanbod	34
Tabel 11	Regionale arbeidsmarktvooruitzichten	51
Tabel 12	Inkomensrekening van de huishoudens - België	59
Tabel 13	Inkomensrekening van de huishoudens - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	60
Tabel 14	Inkomensrekening van de huishoudens - Vlaams Gewest	60
Tabel 15	Inkomensrekening van de huishoudens - Waals Gewest	61
Tabel 16	Rekening van de gemeenschappen en gewesten	63
Tabel 17	Rekening van de Vlaamse Gemeenschap	65
Tabel 18	Rekening van de Franse Gemeenschap	66
Tabel 19	Rekening van het Waals Gewest	67
Tabel 20	Geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	68
Tabel 21	Evolutie van de totale broeikasgasemissies per sector	72
Tabel 22	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	74
Tabel 23	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Vlaams Gewest	75
Tabel 24	Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Waals Gewest	76

Lijst van figuren

Figuur 1	Bbp in volume en binnenlandse werkgelegenheid per gewest	18
Figuur 2	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	37
Figuur 3	Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	37
Figuur 4	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Vlaams Gewest	37
Figuur 5	Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Vlaams Gewest	37
Figuur 6	Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Waals Gewest	37
Figuur 7	Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Waals Gewest	37
Figuur 8	Werkzame bevolking - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	41
Figuur 9	Werkzame bevolking - Vlaams Gewest	43
Figuur 10	Werkzame bevolking - Waals Gewest	43
Figuur 11	Regionale werkgelegenheidsgraden volgens HERMREG-definitie	45
Figuur 12	Regionale werkgelegenheidsgraden volgens EU2020-definitie	45
Figuur 13	Regionale werkloosheidsgraden	47
Figuur 14	Tekort van de gefedereerde entiteiten	64

Lijst van kaders

Kader 1	Hypothesen voor de raming van de regionale toegevoegde waarde in 2021	19
---------	---	----

Synthese

Een herneming van de economische activiteit in de drie gewesten, gevolgd door een meer gematigde groei vanaf 2023

Na de terugval van de economische activiteit in 2020, zou het Vlaamse bbp in volume vorig jaar boven zijn niveau van voor de coronacrisis zijn uitgekomen, terwijl het Waalse bbp dat niveau bijna zou hebben bereikt. De inhaalbeweging verloopt trager in Brussel, waar de economische activiteit pas in de loop van dit jaar zijn pre-crisisniveau zou bereiken. Vlaanderen en Wallonië zouden in 2021 voordeel hebben gehaald uit de dynamiek van de verwerkende nijverheid, die 17 % van hun totale toegevoegde waarde vertegenwoordigt, tegenover 2,5 % in het Brussels Gewest. Naast het relatief geringe belang van de verwerkende nijverheid, wordt het herstel in Brussel afgeremd door een veel minder uitgesproken opleving van de bedrijfstak 'handel en horeca' in 2021 en door een daling van de activiteit in de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen' in 2021 en 2022. De bbp-groei in 2021 wordt aldus geraamd op 3,9 % in Brussel (na een krimp van -5,5 % in 2020), 7,0 % in Vlaanderen (na -5,5 %) en 6,3 % in Wallonië (na -6,2 %). De inflatieschok en de oorlog in Oekraïne remmen dit jaar het herstel af, al zou de economische groei in elk gewest meer dan 2 % bedragen (2,1 % in Brussel, 2,8 % in Vlaanderen en 2,5 % in Wallonië).

Volgend jaar vertraagt de groei van de potentiële internationale uitvoermarkten, terwijl de inhaalbeweging van de particuliere consumptie verzwakt. Dat zou resulteren in een aanzienlijke vertraging van de bbp-groei tot 1,3 % in Brussel en Vlaanderen en tot 1,1 % in Wallonië.

Na een lichte versnelling van de economische groei in 2024, zouden de regionale economieën aanknopen met een gematigder groeitempo dat dichterbij de trends uit het verleden ligt. Al bij al zou de groei van het Vlaams bbp tijdens de periode 2024-2027 (gemiddeld 1,5 % per jaar) hoger uitkomen dan die van Wallonië (1,3 %) en Brussel (1,1 %).

De regionale werkloosheidsgraden dalen verder

De schok op de economische activiteit in 2020 werd bijna volledig opgevangen door een daling van de arbeidsduur per hoofd. Daardoor bleef de daling van de binnenlandse werkgelegenheid in Wallonië (-0,3 %) en Brussel (-0,4 %) beperkt en nam de Vlaamse werkgelegenheid zelfs licht toe (+0,2 %). In 2021 zou de binnenlandse werkgelegenheid sterk zijn toegenomen in Vlaanderen (+1,8 %) en Wallonië (2,0 %). In Brussel zou de stijging van de werkgelegenheid beperkter zijn geweest (+1,1 %), voornamelijk als gevolg van de verdere daling van het aantal werknemers in de bouwnijverheid en de bedrijfstak 'handel en horeca'.

Ondanks een gunstig overloopeffect, zou de groei van de binnenlandse werkgelegenheid dit jaar vertragen tot 1,4 % in Vlaanderen en tot 1,3 % in Wallonië, terwijl die groei in het Brussels Gewest stabiel zou blijven (1,2 %). De conjunctuurvertraging weegt op de werkgelegenheidscreatie, die in 2023 beperkt zou blijven tot 0,5 % in Vlaanderen, 0,4 % in Wallonië en 0,3 % in Brussel. In de periode 2024-2027 zou de netto binnenlandse jobcreatie jaarlijks gemiddeld 25 900 personen bedragen in Vlaanderen (of 0,9 % per jaar), 3 200 personen in Brussel (0,4 % per jaar) en 8 300 personen in Wallonië (0,6 % per jaar).

De regionale arbeidsmarkten zijn – op macro-economisch vlak – uiteindelijk relatief ongeschonden uit de coronacrisis gekomen. In Vlaanderen en Wallonië lag de werkloosheidsgraad vorig jaar al fors lager dan in 2019 (respectievelijk 5,3 % tegenover 5,9 % en 12,0 % tegenover 12,5 %). Het herstel verliep iets moeizamer in Brussel (15,3 % tegenover 15,6 %), waar het pendelsaldo tijdens de afgelopen twee jaar minder sterk verbeterde dan in pre-coronatijden.

In Brussel blijft de beroepsbevolking in de periode 2022-2027 sterker groeien (met 0,9 % per jaar) dan in Vlaanderen (0,5 % per jaar) en in Wallonië (0,6 % per jaar). De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ligt er immers hoger (0,6 % per jaar tegen respectievelijk 0,1 % en 0,0 %). Die sterkere ondersteuning van de demografie wordt getemperd door het feit dat de Brusselse activiteitsgraad minder sterk stijgt (+1,3 pp) dan de Vlaamse (+1,9 pp) en – vooral – de Waalse (+2,7 pp). De evolutie van die laatste wordt dit jaar wel opwaarts vertekend door een statistische breuk in de registratie van werkzoekenden (zie verder).

Voor de werkzame bevolking loopt het groeiverschil tussen Brussel (gemiddeld 1,4 % per jaar) en de andere gewesten (beide 0,7 %) in de periode 2022-2027 nog hoger op dan voor de beroepsbevolking. De gunstige evolutie van het Brusselse pendelsaldo herneemt immers vanaf dit jaar, ondersteund door de sterke toename van de uitgaande pendel (vooral die naar Vlaanderen). Bovendien loopt de groei van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid minder sterk achter op die in Vlaanderen en in Wallonië, vergeleken met het recente (pre-corona)verleden. De stijging van de Brusselse werkgelegenheidsgraad (volgens EU2020-definitie: +3,1 pp, tot 65,3 % in 2027) valt op middellange termijn licht hoger uit dan de toename in Vlaanderen (+2,8 pp, tot 78,1 %) en in Wallonië (+3,0 pp, tot 68,2 %).

Het effect van de statistische breuk op de Waalse werkloosheidsgraad in 2022 kan geraamd worden op +0,4 pp. De Waalse werkloosheidsgraad daalt daardoor dit jaar minder sterk (tot 11,9 %) dan de Vlaamse (tot 5,0 %) en de Brusselse (tot 14,8 %). De huidige conjunctuurvertraging remt de groei van de werkzame bevolking volgend jaar af, zodat zowel de Vlaamse als de Waalse werkloosheidsgraad terug stijgt tot zijn niveau van 2021 (respectievelijk 5,3 % en 12,0 %). De Brusselse werkloosheidsgraad blijft ook dan licht afnemen (tot 14,7 %). Vanaf 2024 trekt de groei van de werkzame bevolking terug aan. In 2024 leidt dat tot een aanzienlijke daling van de werkloosheidsgraad in de drie gewesten. Tijdens de jaren 2025-2026 trekt de groei van de beroepsbevolking aan onder impuls van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd. De werkloosheidsgraad daalt dan minder uitgesproken in Brussel en stabiliseert zich zelfs in Vlaanderen en in Wallonië, maar in 2027 valt hij verder terug in de drie gewesten. De afname van de werkloosheidsgraad is over de gehele periode 2022-2027 meer uitgesproken in Brussel (-2,2 pp, tot 13,0 %) dan in Vlaanderen (-1,0 pp, tot 4,4 %) en in Wallonië (-0,7 pp, tot 11,3 %).

Op middellange termijn zou de koopkracht van de gezinnen in elk gewest een gelijkaardige groei kennen als vóór de coronacrisis

Dankzij de steunmaatregelen van de overheid zou de koopkracht, gemeten als het reëel beschikbaar inkomen per inwoner op macro-economisch niveau, in de periode 2020-2021 gemiddeld met 0,7 % per jaar zijn gestegen in Vlaanderen, met 1,0 % in Brussel en met 1,2 % in Wallonië. Dit jaar zou de hoge inflatie leiden tot een daling van de koopkracht van de Brusselse, Vlaamse en Waalse gezinnen met respectievelijk 0,8 %, 0,4 % en 0,2 %. Het reëel beschikbaar inkomen per inwoner zou in 2023 in elk

gewest stijgen dankzij de indexeringen van de lonen en de sociale uitkeringen, die in dat jaar de inflatie overtreffen. In de periode 2024-2027 zou de koopkracht per inwoner in elk gewest in ongeveer dezelfde mate groeien als vóór de crisis (2015-2019), namelijk met 1,4 % per jaar in Brussel, 1,1 % in Vlaanderen en 1,2 % in Wallonië. In Brussel leveren de lonen een relatief grotere bijdrage tot de stijging van het inkomen (als gevolg van de sterkere stijging van de werkgelegenheid van de ingezetenen), terwijl in Vlaanderen en Wallonië de bijdrage van de pensioenen relatief belangrijker is.

Het tekort van de gefedereerde entiteiten blijft hoger dan voor de coronacrisis

De overheidsfinanciën staan momenteel onder zware druk door de opeenvolgende crisissen: naast de kosten van de overstromingen van 2021 en het beheer van de coronacrisis, zijn er de steunmaatregelen en andere uitgaven die verband houden met de energiecrisis en met de oorlog in Oekraïne. Bovendien heeft de sterk oplopende inflatie een grotere directe en indirecte impact op de overheidsuitgaven dan op de ontvangsten. Daarnaast begroten de federale en regionale regeringen nieuwe meerjarenuitgaven om de maatschappelijke uitdagingen aan te gaan. Het gaat onder meer om de geleidelijke verhoging van de minimumpensioenen en andere sociale minima, de herfinanciering van de gezondheidszorg, de sectorale zorgakkoorden, de relanceplannen en de herfinanciering van Defensie. Daarbij komen nog de toenemende kosten van de vergrijzing en de stijging van de rentelasten op de overheidsschuld.

De gemeenschappen en gewesten worden hoofdzakelijk met geïndexeerde dotaties gefinancierd en zijn relatief goed beschermd tegen de gevolgen van de inflatie. Zij dragen niettemin een deel van de kosten van de huidige crisissen en investeren in diverse beleidsdomeinen, vooral via hun relanceplannen. Hun tekorten blijven hoger dan vóór de coronacrisis, met uitzondering van de Vlaamse Gemeenschap, die op weg is naar een begrotingsevenwicht tegen 2027. Het tekort van het Waalse Gewest neemt eveneens af, maar blijft aanzienlijk (-0,3 % van het bbp in 2027). De tekorten van de Franse Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zouden vanaf 2023 nagenoeg stagneren (ongeveer -0,2 % van het bbp).

Uiteenlopende evoluties voor de uitstoot van broeikasgassen

De totale broeikasgasemissies vielen in 2020 terug in de drie gewesten als gevolg van de economische crisis, maar stegen opnieuw in 2021. In de periode 2022-2027 zouden ze licht afnemen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (-1,2 % per jaar) en zich stabiliseren in het Waals Gewest. In het Vlaams Gewest zouden ze licht stijgen (+0,7 % per jaar) als gevolg van een relatief groot aandeel van de transformatie van energie in de emissies van dat gewest.

Kerncijfers van de regionale vooruitzichten

	2020	2021	2022	2023	2024-2027
1. Bruto binnenlands product in volume (1)					
Rijk	-5,7	6,2	2,6	1,3	1,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-5,5	3,9	2,1	1,3	1,1
Vlaams Gewest	-5,5	7,0	2,8	1,3	1,5
Waals Gewest	-6,2	6,3	2,5	1,1	1,3
2. Bruto-investeringen in volume (1) (2)					
Rijk	-6,0	7,2	0,7	3,4	1,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-7,1	6,2	2,2	2,6	1,4
Vlaams Gewest	-6,1	7,7	0,0	2,8	1,6
Waals Gewest	-4,8	6,3	1,6	5,7	0,8
3. Reële productiviteit per hoofd (marktbedrijfstakingen) (1)					
Rijk	-5,9	5,2	1,7	0,9	0,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-5,6	3,8	1,7	1,2	0,8
Vlaams Gewest	-5,7	5,6	1,7	0,9	0,8
Waals Gewest	-6,6	5,4	1,7	0,8	0,8
4. Reële loonkosten per hoofd (marktbedrijfstakingen) (1) (3)					
Rijk	-4,0	2,5	0,0	3,4	0,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-3,2	1,7	-0,1	3,4	0,6
Vlaams Gewest	-3,7	2,8	0,0	3,4	0,7
Waals Gewest	-5,1	2,6	-0,2	3,4	0,6
5. Binnenlandse werkgelegenheid (1)					
Rijk	0,0	1,8	1,3	0,4	0,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-0,4	1,1	1,2	0,3	0,4
Vlaams Gewest	0,2	1,8	1,4	0,5	0,9
Waals Gewest	-0,3	2,0	1,3	0,4	0,6
6. Werkende beroepsbevolking (1)					
Rijk	0,0	1,7	1,3	0,4	0,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,1	1,6	2,4	1,2	1,2
Vlaams Gewest	0,0	1,6	1,2	0,3	0,7
Waals Gewest	-0,1	1,9	1,2	0,4	0,7
7. Netto beschikbaar inkomen van de huishoudens (in reële termen) (1)					
Rijk	0,6	1,9	0,5	2,4	1,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,7	2,2	0,4	2,5	1,5
Vlaams Gewest	0,5	1,9	0,5	2,3	1,4
Waals Gewest	0,8	1,9	0,3	2,7	1,3
8. Netto beschikbaar inkomen van de huishoudens per inwoner (in reële termen) (1)					
Rijk	0,2	1,5	-0,4	1,8	1,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,3	1,8	-0,8	1,6	1,4
Vlaams Gewest	0,0	1,4	-0,4	1,6	1,1
Waals Gewest	0,6	1,7	-0,2	2,3	1,2

	2020	2021	2022	2023	2027
9. Werkloosheidsgraad (FPB-concept) (4)					
Rijk	9,1	8,4	8,1	8,4	7,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,6	15,3	14,8	14,7	13,0
Vlaams Gewest	6,1	5,3	5,0	5,3	4,4
Waals Gewest	12,7	12,0	11,9	12,0	11,3
10. Werkzaamheidsgraad (EU2020-concept)					
Rijk	70,0	70,6	71,5	71,8	73,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	61,3	62,2	63,1	63,3	65,3
Vlaams Gewest	74,7	75,3	76,2	76,3	78,1
Waals Gewest	64,6	65,2	66,2	66,5	68,2
11. Vorderingsaldo, gemeenschappen en gewesten (in miljoen euro)					
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-1278	-1552	-979	-831	-975
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	-27	115	-34	22	-8
Vlaamse Gemeenschap (5)	-5412	-3201	-2735	-1347	-271
Waals Gewest	-1849	-3692	-3185	-2902	-1902
Franse Gemeenschap	-1537	-882	-796	-740	-864

(1) Groeivoet in %.

(2) Zonder investeringen in woongebouwen.

(3) Loonkosten na aftrek van loonsubsidies.

(4) Volgens de FPB-definitie omvat de werkloosheid (administratief concept) ook de oudere niet-werkzoekende werklozen.

(5) Inclusief het Vlaams Gewest.

Bron: Berekeningen door BISA, FPB, IWEPS, Statistiek Vlaanderen op basis van de regionale rekeningen (INR).

1. Inleiding

Dit rapport presenteert de resultaten van de regionalisering van de nationale economische vooruitzichten van het Federaal Planbureau¹ voor de periode 2022-2027. Net als de vorige edities is dit rapport het resultaat van een samenwerking tussen het Federaal Planbureau en de studie- en statistiekdiensten van de drie Belgische gewesten (BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen²). Het multiregionaal en multisectoraal HERMREG-model dat hiervoor wordt gebruikt is een macro-econometrisch model dat een top-downbenadering volgt. HERMREG³ wordt volledig afgestemd op het nationale HERMES-model van het Federaal Planbureau. Dat betekent dat de nationale middellange-termijnvooruitzichten van HERMES worden opgesplitst aan de hand van endogene regionale verdeelsleutels.

De hier voorgestelde regionale vooruitzichten zijn dus coherent met de nationale projectie van juni 2022, die zelf steunt op de economische en budgettaire informatie die op 3 juni 2022 beschikbaar was.

Het rapport levert regionale en sectorale projecties tot 2027 voor de bruto toegevoegde waarden, de werkgelegenheid, de lonen en de investeringen. Demografische projecties, projecties van regionale activiteitsgraden en vooruitzichten betreffende grensarbeid en pendelarbeid tussen gewesten zijn eveneens beschikbaar. Dat maakt het mogelijk om een projectie te maken van de evolutie van de beroepsbevolking, de werkende bevolking, de werkgelegenheidsgraad en de werkloosheid. HERMREG levert ook regionale projecties van het bbp. Het bevat bovendien een module voor de berekening van het energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen per gewest, een gedetailleerd blok inzake overheidsfinanciën en een module voor de inkomensrekening van de gezinnen per gewest.

Het HERMREG-model is afgestemd op de meest recente regionale rekeningen.⁴ Die bevatten observaties tot 2019 voor de rekeningen van de investeringen en de inkomens van de huishoudens en tot het jaar 2020 voor de andere aggregaten die in het model zijn opgenomen. De periode waarvoor een projectie moet worden gemaakt, begint bijgevolg in 2020 voor de rekeningen van de investeringen en de inkomens van de huishoudens en in 2021 voor de andere aggregaten.

Het rapport is als volgt ingedeeld. Het tweede hoofdstuk beschrijft de internationale omgeving en de nationale economische context. Het derde hoofdstuk beschrijft de belangrijkste macro-economische en sectorale ontwikkelingen op regionaal vlak (met inbegrip van de arbeidsmarkt). In hoofdstuk 4 worden de geregionaliseerde inkomensrekeningen van de gezinnen voorgesteld. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de resultaten voor de overheidsfinanciën. Tot slot komen de resultaten voor de broeikasgasemissies aan bod in hoofdstuk 6.

---

¹ Federaal Planbureau, Economische vooruitzichten 2022-2027, juni 2022.

² Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique en Statistiek Vlaanderen.

³ De top-downversie van het HERMREG-model wordt beschreven in 'Uitwerking van een regionaal projectiemodel, een eerste toepassing van het HERMREG model op de nationale economische vooruitzichten 2007-2012', Federaal Planbureau, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique en Studiedienst van de Vlaamse Regering, januari 2008.

⁴ Instituut voor de Nationale Rekeningen, 'Regionale rekeningen 2020', januari 2022.

2. Nationale macro-economische en sectorale evoluties

In dit hoofdstuk wordt de context geschetst van de regionale vooruitzichten aan de hand van de nationale projectie van juni 2022. In de eerste afdeling worden de voornaamste macro-economische resultaten voor de Belgische economie gepresenteerd, met inbegrip van de resultaten voor de overheidsfinanciën. De tweede afdeling geeft een overzicht van de voornaamste sectorale resultaten op nationaal vlak.

2.1. Voornaamste macro-economische resultaten

2.1.1. Internationale omgeving

Na een krimp van 6,5 % in het jaar van de corona-uitbraak, hernam de economische activiteit in de eurozone met 5,4 % in 2021. Het bbp-niveau bevindt zich in veel eurolanden nog steeds onder pre-coronaniveau, waardoor een verdere inhaalbeweging wordt verwacht. De oorlog in Oekraïne zet echter een rem op dat herstel door een bijkomende verstoring van de aanvoerketens en verder oplopende prijzen voor energie en andere grondstoffen. De bbp-groei van de eurozone zou daardoor in 2022 beperkt blijven tot 2,7 % en volgend jaar uitkomen op 2,3 %. Vervolgens zou de groei er geleidelijk vertragen tot 1,3 % in 2027.

De vooruitzichten zijn omgeven met risico's die overwegend negatief zijn. De oorlog in Oekraïne zou kunnen escaleren en de invoer van Russische energie zou volledig stopgezet kunnen worden, met een aanzienlijke bijkomende stijging van de energieprijzen tot gevolg. De Chinese economie is kwetsbaar voor een vastgoedcrisis, terwijl nieuwe lockdowns tot nieuwe ontwrichtingen in de internationale aanvoerketens kunnen leiden. Een hardnekkig hoge inflatie zou de centrale banken in de VS en in Europa kunnen aanzetten tot forsere verhogingen van hun beleidsrente, wat door een verkoopgolf op de obligatiemarkten tot een verdere stijging van de langetermijnrentes kan leiden en overheden met een hoge schuldgraad in de problemen kan brengen.

2.1.2. Belgische economische groei

De Belgische economie groeide vorig jaar met 6,2 % (na een krimp van 5,7 % in 2020; zie tabel 1). De herneming werd ondersteund door nagenoeg alle bestedingscomponenten. De groei hield in het eerste kwartaal van 2022 goed stand (+0,5 %), maar zou in het tweede kwartaal verzwakken (+0,1 %) en vervolgens licht aantrekken (+0,3 % in het derde en vierde kwartaal). Dat leidt – samen met een positief overloopeffect – tot een bbp-groei van 2,6 % in 2022, met vooral de particuliere consumptie als sterkhouders. De bbp-groei zou in 2023 verder vertragen tot 1,3 %, ondanks een herneming van de bedrijfsinvesteringen. De versnelling van de bbp-groei in 2024 (1,6 %) is hoofdzakelijk te verklaren door de terugkeer naar een licht positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei. In lijn met de rest van de eurozone, zou de Belgische groei vanaf 2025 een meer trendmatig verloop kennen en gemiddeld 1,3 % per jaar bedragen.

De particuliere consumptie hernam in 2021 met 6,4 % en zou – ondanks de hoge inflatie – dit jaar haar inhaalbeweging verderzetten met een volumegroei van 3,9 %. De gezinsspaarquote zou verder terugvallen (na de forse stijging in 2020), maar boven het niveau van vóór de gezondheidscrisis blijven. In de periode 2023-2027 zou de consumptiegroei vertragen van 2,0 % tot 1,4 %, wat in lijn is met de evolutie van het reëel beschikbaar inkomen.

De bedrijfsinvesteringen veerden eveneens op in 2021 met een volumegroei van 8,0 %, maar zouden door een ongunstig overloopeffect nagenoeg stabiel blijven in 2022. In 2023 zouden ze opnieuw aan dynamiek winnen met een groei van 3,1 %, mede dankzij de relanceplannen. In de tweede helft van de projectieperiode wordt een minder uitgesproken investeringsdynamiek verwacht en bieden de relanceplannen minder steun. De overheidsinvesteringen zouden sterk toenemen in de periode 2022-2024 onder impuls van de diverse relanceplannen, defensie-uitgaven en de electorale cyclus van de lagere overheid. Nadien zouden ze enigszins terugvallen.

2.1.3. Inflatie

De bijzonder hoge inflatie in 2022 (8,1 %) wordt niet enkel verklaard door de enorme toename van de energieprijzen, maar ook door een stevige toename van de onderliggende inflatie (die geen rekening houdt met de prijzen voor energie en niet-verwerkte levensmiddelen). Die laatste wordt gevoed door prijsstijgingen die het gevolg zijn van verstoringen in de aanvoerketens en een verminderd aanbod van voedings- en andere grondstoffen doordat de aanvoer uit Rusland en Oekraïne grotendeels weggevallen is. Bovendien spelen tweede-ronde-effecten doordat de hoge inflatie via indexeringsmechanismen leidt tot forse loonstijgingen. Die worden op hun beurt deels doorgerekend in de prijzen. De energieprijzen zouden momenteel hun piek bereikt hebben, waardoor hun bijdrage tot de inflatie geleidelijk kleiner zal worden, maar de onderliggende inflatie zou nog enige tijd hoog blijven en pas vanaf volgend jaar afkoelen.

De inflatie zou in 2023 nog uitkomen op 3,5 %. Geholpen door de geleidelijke daling van de meeste energieprijzen zou ze geleidelijk afkoelen van 1,8 % in 2024 tot 1,6 % in 2027.

2.1.4. Broeikasgasemissies

Na een daling van de totale broeikasgasemissies in 2020 met 8,6 % door de terugval van de economische activiteit, zouden ze in 2021 zijn hernomen met 3 %. De totale uitstoot bedroeg 106,4 miljoen ton (Mt) CO₂-equivalenten in 2020 en wordt voor 2021 op 109,6 Mt CO₂-equivalenten geraamd. De emissies zouden in 2023, 2025 en 2026 verder toenemen in lijn met de gefaseerde sluiting van de kerncentrales. In 2027 zouden ze terugvallen door de heropstart van de twee jongste kerncentrales. De totale emissies zouden in dat jaar ruim 22 % onder het niveau van 1990 uitkomen.

Tabel 1 Voornaamste macro-economische resultaten van de nationale projectie

	2020	2021	2022	2023	2024- 2027	Gemiddelden		2021- 2027
						2007- 2013	2014- 2020	
Economische groei en zijn componenten (in reële termen, tenzij anders vermeld)(*)								
- Consumptieve bestedingen van de particulieren	-8,2	6,4	3,9	2,0	1,4	1,6	0,2	2,6
- Consumptieve bestedingen van de overheid	0,2	4,4	3,0	-0,4	1,0	1,3	0,8	1,6
- Bruto-investeringen	-6,2	7,8	1,3	2,9	1,3	0,9	2,3	2,4
. Ondernemingen	-7,0	8,0	-0,4	3,1	1,9	1,4	2,4	2,6
. Overheid	0,6	2,5	7,3	5,2	-1,1	4,0	3,9	1,5
. Woongebouwen	-6,8	10,1	3,6	1,1	0,7	-1,6	1,3	2,5
- Voorraadwijziging (bijdrage tot de bbp-groei)	-0,3	-0,5	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0
- Totale binnenlandse vraag	-6,1	5,7	3,2	1,6	1,3	1,3	0,8	2,2
- Uitvoer van goederen en diensten	-5,5	9,6	2,9	3,5	3,0	1,6	2,5	4,0
- Invoer van goederen en diensten	-5,9	9,1	3,7	3,9	2,9	1,8	2,7	4,0
- Netto-uitvoer (bijdrage tot de bbp-groei)	0,4	0,6	-0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,1	0,0
- Bbp	-5,7	6,2	2,6	1,3	1,4	1,1	0,7	2,2
- Bbp tegen lopende prijzen	-4,4	11,0	9,2	3,2	3,1	2,8	2,2	5,1
- Reëel bruto nationaal inkomen per capita	-5,6	5,0	-0,3	2,1	1,2	0,2	0,2	1,7
Prijzen en rentevoeten (*)								
- Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,7	2,4	8,1	3,5	1,7	2,3	1,3	3,0
- Gezondheidsindex	1,0	2,0	7,6	3,6	1,7	2,2	1,4	2,8
- Ruilvoet	0,5	-0,7	-2,3	1,5	0,1	-0,3	0,3	-0,2
- Bbp-deflator	1,3	4,5	6,4	1,9	1,7	1,6	1,5	2,8
- Nominale langetermijnrente (**) (10 jaar, niveau)	-0,1	-0,1	1,2	1,6	2,4	3,7	0,6	1,6
- Nominale kortetermijnrente (**) (3 maanden, niveau)	-0,6	-0,7	-0,2	1,1	1,5	1,4	-0,5	0,8
Werkgelegenheid, werkloosheid en productiviteit								
- Beroepsbevolking, definitie FPB								
. in duizendtallen (**)	5475,3	5528,8	5585,4	5622,1	5727,0	5216,0	5391,0	5638,1
. wijziging in duizendtallen	9,1	53,5	56,6	36,7	26,2	28,8	26,0	35,9
. wijziging in %	0,2	1,0	1,0	0,7	0,5	0,6	0,5	0,6
- Totale werkgelegenheid								
. in duizendtallen (**)	4894,3	4980,3	5047,4	5069,2	5218,8	4500,9	4746,5	5107,3
. wijziging in duizendtallen	-0,8	86,0	67,0	21,8	37,4	33,9	47,9	46,4
. wijziging in %	-0,0	1,8	1,3	0,4	0,7	0,8	1,0	0,9
- Werkgelegenheidsgraad, concept EU2020 (a) (**)	70,0	70,6	71,5	71,8	73,5	67,4	68,7	72,3
- Werkloosheid, definitie FPB								
. in duizendtallen (**)	498,1	465,5	455,0	469,9	425,2	636,0	562,7	447,8
. wijziging in duizendtallen	10,6	-32,6	-10,4	14,9	-11,2	-5,8	-22,4	-10,4
- Werkloosheidsgraad, definitie FPB (**)	9,1	8,4	8,1	8,4	7,4	12,2	10,5	7,9
- Productiviteit per uur (marktbedrijfstacken) (*)	4,3	-1,4	-0,9	-0,0	0,7	0,5	1,2	0,1

	2020	2021	2022	2023	2024- 2027	Gemiddelden		
						2007- 2013	2014- 2020	2021- 2027
Inkomens								
- Reëel uurloon (marktbedrijfstakingen) (*)	4,0	-1,1	-1,6	2,8	0,7	0,8	0,7	0,4
- Loonkosten per eenheid product (marktbedrijfstakingen) (b) (*)	3,4	-0,1	5,6	5,7	1,6	2,0	1,0	2,5
- Loonquote (marktbedrijfstakingen) (c) (**)	59,2	56,4	56,0	58,1	58,0	61,1	58,9	57,5
- Rendabiliteitsgraad van de ondernemingen (d) (**)	43,5	46,0	46,0	43,4	44,0	39,6	42,5	44,5
- Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (*)	0,9	1,8	0,5	2,3	1,4	0,9	1,3	1,5
- Spaarquote van de particulieren (**)	20,2	16,5	13,7	14,0	13,9	16,1	13,5	14,3
Overheidsfinanciën								
- Vorderingsaldo								
. in miljard euro (**)	-41,4	-28,0	-26,2	-26,9	-31,9	-11,8	-12,9	-28,9
. in % van het bbp (**)	-9,1	-5,5	-4,7	-4,7	-4,9	-3,2	-2,9	-4,9
waarvan (beleidsniveaus):								
- Federale overheid (**)	-7,1	-4,0	-2,5	-3,6	-3,4	-2,7	-2,4	-3,4
- Sociale zekerheid (**)	0,2	0,2	-0,8	0,0	-0,9	-0,1	0,1	-0,5
- Gemeenschappen en gewesten (**)	-2,2	-1,8	-1,4	-1,0	-0,6	-0,3	-0,6	-1,1
- Lagere overheid (**)	0,1	0,1	-0,0	-0,1	-0,0	-0,1	0,1	-0,0
- Schuld								
. in % van het bbp (**)	112,8	108,2	103,6	105,5	113,8	99,3	104,2	108,5
Verrichtingen met het buitenland								
- Saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland								
. in miljard euro (**)	3,8	2,1	-11,1	-4,4	1,1	6,7	2,6	-2,2
. in % van het bbp (**)	0,8	0,4	-2,0	-0,8	0,2	1,9	0,6	-0,4
Energieverbruik en broeikasgasemissies								
Energie-eindverbruik (*)	-4,7	6,7	-0,6	-0,8	0,3	0,1	-1,2	0,9
Broeikasgasemissies (e) (**)	106,4	109,6	108,6	111,1	112,3	128,9	115,5	111,5

(*) Groeivoeten in %.

(**) Einde periode, dus 2027, in de kolom voor 2024-2027.

(a) Volgens concept EU2020 (bron: enquête naar de arbeidskrachten, leeftijdscategorie 20-64 jaar).

(b) Loonkosten in de marktbedrijfstakingen vóór aftrek van de loonsubsidies.

(c) Aandeel arbeidskosten incl. zelfstandigen in % van de toegevoegde waarde.

(d) Bruto-exploitatietoets van de ondernemingen in % van hun toegevoegde waarde.

(e) In miljoen ton CO₂-equivalenten.

2.1.5. Arbeidskosten

De groei van de nominale loonkosten per uur versnelt van 0,7 % in 2021 tot 5,2 % in 2022 onder druk van de indexering van de lonen (resp. 1,0 % en 5,2 %) en de stijging van de bruto-uurlonen vóór indexering (resp. 0,1 % en 0,4 %). Wegens de hoge inflatie in 2022 en 2023 en de snellere aanpassing van de lonen aan de inflatie in vergelijking met de lonen in het buitenland als gevolg van de automatische indexering in België zal er in de jaren 2023-2024 de facto nauwelijks ruimte zijn voor onderhandelde reële brutoloonstijgingen. Pas na 2024 zal er ruimte zijn voor marktconformere loonstijgingen in lijn met de productiviteit en de werkloosheidsgraad. De brutolonen per uur vóór indexering zouden jaarlijks met gemiddeld 0,1 % stijgen in 2023-2024 en met gemiddeld 0,8 % in 2025-2027. Voor de nominale

loonkosten per uur impliceert dit stijgingen met 6,0 % in 2023, 1,9 % in 2024 en gemiddeld 2,5 % per jaar in 2025-2027.

2.1.6. Werkgelegenheid en werkloosheid

De loontrekkende werkgelegenheid viel in specifieke niches met vooral tijdelijke arbeidscontracten scherp terug net na het uitbreken van de coronacrisis, maar maakte snel nadien een krachtige inhaalbeweging. De werkende bevolking steeg dan ook uitzonderlijk sterk in 2021 (met 86 100 personen) en zou ook dit jaar toenemen met 67 000 personen. Die stijging wordt in belangrijke mate ondersteund door de forse groei van de zelfstandige arbeid, terwijl ook de werkgelegenheid bij de overheid aanzienlijk blijft toenemen. Vanuit macro-economisch oogpunt heeft de coronaperiode de arbeidsmarkt uiteindelijk weinig schade berokkend.

De marktwerkgelegenheid ondervindt volgend jaar de gevolgen van de huidige vertraging van de economische groei en ook de toename van de werkgelegenheid bij de overheid vertraagt, zodat de werkende bevolking gevoelig minder sterk stijgt (met 21 800 personen). In 2024 herneemt de groei van de marktwerkgelegenheid, maar ze valt licht terug tijdens de periode 2025-2027, wanneer de groei van de activiteit in de marktsector enigszins afzwakt.

Over de gehele periode bedraagt de toename van de werkende bevolking 238 500 personen. Het merendeel daarvan situeert zich in de HERMES-takken 'overige marktdiensten' (+128 700 personen) en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (+60 100 personen). Na de turbulentie tijdens de coronaperiode, vinden we in de markt takken dus de structurele tendensen uit het verleden terug (zie paragraaf 2.2.2).

De evolutie van zowel de macro-economische activiteits- als werkgelegenheidsgraad wordt aan het begin van de projectieperiode gedrukt door de sterke instroom van vluchtelingen (waarvan de participatiegraden aanzienlijk lager liggen dan gemiddeld). Dat effect wordt vrijwel volledig gecompenseerd tijdens de daaropvolgende jaren, wanneer – volgens de huidige hypothesen in de demografische vooruitzichten – het merendeel van de vluchtelingen terugkeert. De werkgelegenheidsgraad van 20-64-jarigen (definitie EAK) klimt van 70,6 % in 2021 tot 73,5 % in 2027.

De (administratieve) werkloosheidsgraad steeg in 2020 van 8,9 % tot 9,1 %, maar viel vorig jaar sterk terug, tot 8,4 %. Dit jaar zou zijn afname (tot 8,1 %) minder uitgesproken zijn en volgend jaar zou hij zelfs terug klimmen tot 8,4 %. Dat gebeurt onder invloed van de vertraging in de economische groei, maar wordt ook in de hand gewerkt door een administratieve wijziging in de registratie van werkzoekenden in Wallonië en door de inschrijving van Oekraïense vluchtelingen als werkzoekende.

In 2024 trekt de werkgelegenheidsgraad aan en valt de werkloosheidsgraad terug tot 7,9 %. Vanaf 2025 wordt zijn profiel vooral bepaald door de groei van de beroepsbevolking. Die laatste versnelt in de periode 2025-2026 onder impuls van het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar, maar vertraagt terug in 2027. De werkloosheidsgraad bedraagt in 2027 nog 7,4 %.

2.1.7. Overheidsfinanciën

Het overheidstekort is gedaald van 9,1 % van het bbp in 2020 tot 5,5 % in 2021, vooral als gevolg van de opleving van de economische activiteit. In 2022 wordt het tekort geraamd op 4,7 %, maar het daalt niet verder: bij ongewijzigd beleid blijft het tekort de komende vijf jaar in de buurt van 5 %. Deze hoge en aanhoudende tekorten worden verklaard door verschillende factoren die op de overheidsfinanciën wegen.

De overheidsfinanciën staan onder zware druk door opeenvolgende crisissen: naast de uitgaven voor de overstromingen van 2021 en voor het beheer van de covid-19-crisis, die in 2022 nog steeds aanzienlijk zijn, zijn er de kosten van de maatregelen ter ondersteuning van de koopkracht in het kader van de energiecrisis en de uitgaven in het kader van de oorlog in Oekraïne en de opvang van vluchtelingen. Die laatste zouden in het huidige scenario pas dalen in 2024. Naast de crisissen is er de sterk inflatoire druk, die een directer effect heeft op de uitgaven dan op de ontvangsten, en die op korte en middellange termijn ongunstige gevolgen heeft voor de overheidsfinanciën. Al deze ontwikkelingen doen zich voor op een moment dat de overheidsfinanciën een meer expansieve wending hebben genomen sinds de beperkingen van het Europese begrotingstoezicht zijn opgeschort. Meerjarige uitgavenstijgingen worden begroot om te voorzien in diverse sociale noden (geleidelijke verhoging van de minimumpensioenen en andere sociale minima, herfinanciering van de gezondheidszorg en federale en regionale sectorale zorgakkoorden), infrastructurele noden (de relanceplannen van de verschillende entiteiten) en militaire noden (de herfinanciering van Defensie). Daarbij komen nog de kosten van de vergrijzing en de stijging van de rentelasten op de schuld.

Het grootste deel van het tekort situeert zich bij Entiteit I (federale overheid en sociale zekerheid) en deze concentratie bij Entiteit I zal op middellange termijn nog toenemen. De gefedereerde entiteiten, die meestal met geïndexeerde dotaties worden gefinancierd, zijn relatief goed beschermd tegen de gevolgen van de inflatie, maar dragen niettemin de kosten van de huidige crisissen en investeren via hun relanceplannen in diverse beleidsdomeinen. Ten slotte vertonen de financiën van de lagere overheid een tekort in 2022 en verslechtert hun saldo door de toename van de investeringen tot het verkiezingsjaar 2024. Tegen 2027 zou er een evenwicht worden bereikt.

De inflatoire schok heeft toch één positief effect, namelijk dat de overheidsschuld wordt uitgehold. Met het krachtige economische herstel in 2021 wordt de schuldgraad teruggedrongen van 113 % van het bbp in 2020 tot 104 % in 2022. In 2023 stijgt de schuldgraad echter opnieuw als gevolg van de hoge tekorten. In 2026 zou de schuldgraad het piekniveau van 2020 overschrijden. Deze toename van de schuld zal, in combinatie met de stijging van de rentevoeten (de marktrente op 10 jaar voor federale obligaties, die in 2021 nog negatief was, zou tegen 2027 stijgen tot 2,4 %), een einde maken aan drie decennia van ononderbroken daling van de rentelasten.

De concretisering van de voorziene budgettaire inspanningen zoals voorzien in het Stabiliteitsprogramma van België van april 2022, zal niet volstaan om het overheidstekort tegen 2025 terug te dringen tot de referentiewaarde van 3 % van het bbp, noch om de schuldgraad te stabiliseren.

2.2. Voornaamste sectorale resultaten

2.2.1. Toegevoegde waarde per bedrijfstak

Terwijl de daling van de toegevoegde waarde in volume van de verwerkende nijverheid als geheel beperkt bleef tot -3,2 % in 2020 (door een reeds krachtige inhaalbeweging in de tweede jaarhelft), werd deze in 2021 meer dan gecompenseerd (+8,7 %; zie tabel 2). Die dynamiek is grotendeels te danken aan de tak 'intermediaire goederen'⁵ door de belangrijke rol van de farmaceutische industrie in de strijd tegen covid. De toegevoegde waarde in volume van 'intermediaire goederen' handhaafde zich in 2020 (+0,6 %) en groeide bijzonder sterk in 2021 (+9,6 %). De twee andere takken van de verwerkende nijverheid die in het HERMES-model worden onderscheiden, zagen hun toegevoegde waarde sterk dalen in 2020 (-9,9 % voor 'uitrustingsgoederen'; -6,6 % voor 'consumptiegoederen') en in ongeveer dezelfde mate hernemen in 2021 (respectievelijk +9,5 % en +6,5 %). De beperktere volumegroei van de toegevoegde waarde van de verwerkende nijverheid nadien (2,2 % in 2022 en 1,2 % in 2023) is deels het gevolg van een normalisering, maar wordt ook verklaard door minder gunstige vooruitzichten voor de wereldeconomie (zie afdeling 2.1).

De bouwsector zou in de periode 2020-2023 een gelijkaardig profiel kennen als de verwerkende nijverheid in haar geheel: de daling van de toegevoegde waarde in deze bedrijfstak was in 2020 relatief beperkt (-4,9 %), maar werd in 2021 gevolgd door een zeer sterke opleving (+7,0 %). In 2022 en 2023 zou de groei van de activiteit ook in deze bedrijfstak veel gematigder zijn (respectievelijk 1,1 % en 1,3 %).

Bij de marktdiensten was de daling van de toegevoegde waarde in 2020 relatief groter (-7,1 % voor de totale marktdiensten). Dit globaal cijfer verhuult echter grote verschillen tussen de bedrijfstakken, die grotendeels te wijten zijn aan de mate waarin hun activiteit werd beperkt door maatregelen ter bestrijding van de pandemie. De bedrijfstakken waar de toegevoegde waarde in volume het sterkst is gedaald, zijn 'handel en horeca' (-13,4 %) en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (-11,3 %). De daling was daarentegen veel beperkter voor 'krediet en verzekeringen' (-3,8 %), 'overige marktdiensten' (diensten aan gezinnen en zakelijke dienstverlening; -4,2 %) en 'vervoer en communicatie' (-6,3 %). Het herstel in 2021 was aanzienlijk en vrijwel algemeen (+6,6 % voor de totale marktdiensten), maar onvolledig voor bepaalde bedrijfstakken in vergelijking met de terugval in 2020. Gedurende een deel van 2021 werd de activiteit in twee bedrijfstakken nog sterk gehinderd door gezondheidsmaatregelen, nl. in 'handel en horeca' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'.⁶

De herneming van de toegevoegde waarde van de marktdiensten zou zich voortzetten in 2022 (+3,7 %), waarbij alle in HERMES onderscheiden deelsectoren, met uitzondering van de tak 'krediet en verzekeringen', een groei van de activiteit boven de trendgroei zouden vertonen. In 2023 zou de groei van de totale marktdiensten vertragen tot 1,5 %.

⁵ De definities van de bedrijfstakken die onderscheiden worden in het HERMES-model (en in het HERMREG-model, cf. hoofdstuk 3) zijn terug te vinden in bijlage 7.2.

⁶ Merk op dat volgens de in april 2022 gepubliceerde nationale rekeningen (deel 1) de toegevoegde waarde in volume van 'krediet en verzekeringen' verder zou zijn gedaald in 2021 (-3,7 %).

Tabel 2 Voornaamste sectorale resultaten van de nationale projectie
Groeivoeten in procent

	2020	2021	2022	2023	2024- 2027	Gemiddelden		2021- 2027
						2007- 2013	2014- 2020	
1. Bruto toegevoegde waarde (basisprijzen, in volume)								
- Landbouw	-6,8	1,3	-0,6	1,0	0,9	-1,0	0,1	0,8
- Energie	1,1	11,8	1,0	-0,6	0,8	0,4	0,9	2,2
- Verwerkende nijverheid	-3,2	8,7	2,2	1,2	1,4	0,1	0,9	2,5
. Intermediaire goederen	0,6	9,6	1,8	1,4	1,9	1,5	2,6	2,9
. Uitrustingsgoederen	-9,9	9,5	4,3	1,2	0,9	-3,0	-1,9	2,6
. Verbruiksgoederen	-6,6	6,5	2,1	0,6	0,7	0,2	-0,5	1,7
- Bouw	-4,9	7,0	1,1	1,3	1,0	0,9	1,3	1,9
- Verhandelbare diensten	-7,1	6,6	3,7	1,5	1,8	1,7	0,7	2,7
. Vervoer en communicatie	-6,3	7,4	6,2	1,7	1,7	1,9	0,8	3,2
. Handel en horeca	-13,4	8,5	2,2	1,4	1,3	0,5	-1,5	2,4
. Krediet en verzekeringen	-3,8	-3,7	0,5	1,3	1,4	-1,4	-0,4	0,5
. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-11,3	9,3	3,0	0,6	1,2	1,9	-1,1	2,5
. Overige marktdiensten	-4,2	7,2	4,5	1,7	2,2	2,9	2,4	3,2
- Niet-verhandelbare diensten	-0,5	0,7	0,2	0,9	0,7	1,0	0,7	0,6
Totaal	-5,3	6,1	2,7	1,2	1,5	1,2	0,7	2,3
2. Werkgelegenheid								
- Landbouw	0,8	1,5	0,1	-0,3	-0,4	-2,7	-0,0	-0,0
- Energie	1,8	1,0	0,8	-0,5	-0,7	3,6	0,5	-0,2
- Verwerkende nijverheid	-0,7	0,4	0,6	-0,6	-0,8	-1,8	-0,5	-0,4
. Intermediaire goederen	0,1	0,5	0,3	0,4	-0,9	-1,7	-0,4	-0,4
. Uitrustingsgoederen	-2,4	-1,0	0,3	-2,2	-1,4	-3,0	-2,2	-1,2
. Verbruiksgoederen	-0,6	0,9	0,9	-1,0	-0,4	-1,2	0,1	-0,1
- Bouw	1,2	1,8	1,1	1,1	0,3	1,2	0,7	0,8
- Verhandelbare diensten	-0,3	2,1	1,6	0,5	1,2	1,4	1,4	1,3
. Vervoer en communicatie	0,6	1,4	1,6	-0,3	0,3	-0,3	0,7	0,6
. Handel en horeca	-1,9	0,2	1,6	-0,6	0,2	-0,1	-0,0	0,3
. Krediet en verzekeringen	-1,8	-1,1	-0,7	-1,0	-0,6	-0,9	-1,5	-0,8
. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1,5	1,7	1,2	1,3	1,7	2,7	2,1	1,5
. Overige marktdiensten	-0,4	3,8	2,0	1,0	1,7	2,8	2,5	2,0
- Niet-verhandelbare diensten	0,8	1,5	1,2	0,8	0,3	0,4	0,8	0,7
Totaal	-0,0	1,8	1,3	0,4	0,7	0,8	1,0	0,9

In de periode 2024-2027 zou de groei van de verschillende bedrijfstakken meer in overeenstemming zijn met de tendensen uit het verleden en zou hun totale toegevoegde waarde gemiddeld met 1,5 % per jaar stijgen. De gemiddelde jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde in de landbouw (0,9 %), de energiesector (0,8 %), de bouw (1,0 %) en, in mindere mate, de verwerkende nijverheid (1,4 %) zou lager uitkomen dan de groei van de totale toegevoegde waarde.

De marktdiensten zouden in de periode 2024-2027 hun toegevoegde waarde in volume met 1,8 % per jaar zien toenemen, grotendeels – in termen van gewicht en dynamiek – gedragen door de HERMES-tak 'overige marktdiensten' (2,2 %), zoals in het recente verleden vaak het geval is geweest. Nadien

volgen ‘vervoer en communicatie’ (1,7 %), ‘krediet en verzekeringen’ (1,4 %), ‘handel en horeca’ (1,3 %) en ‘gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’ (1,2 %).

Ten slotte zou de groei van de toegevoegde waarde van de niet-marktdiensten, die hoofdzakelijk overheidsdiensten en onderwijs omvatten, tijdens de projectieperiode een veel gelijkmatiger verloop kennen en gemiddeld 0,7 % per jaar bedragen.

2.2.2. Werkgelegenheid per bedrijfstak

a. Periode 2020-2021

De coronaschok had veruit de sterkste impact op de werkgelegenheid in de HERMES-takken ‘handel en horeca’ en ‘overige marktdiensten’. In de eerste tak gingen in 2020 het meeste arbeidsplaatsen verloren in de horeca, waar de werkgelegenheid vorig jaar nog steeds ruim 5 % onder het pre-coronaniveau lag. Over de gehele periode 2020-2021 kromp de werkgelegenheid in de handel en horeca gemiddeld met 0,8 % per jaar (na een gemiddelde groei van 0,4 % in de jaren 2018-2019).

De tak ‘overige marktdiensten’ bevat alle interimjobs en bijna de helft van de studentenjobs. Die categorieën kenden een uitgesproken inzinking vlak na de uitbraak van de crisis, maar zetten snel daarna een herstelbeweging in en zijn inmiddels terug op pre-coronapeil beland. Daarnaast verloor de werkgelegenheidsgroei ook tijdelijk aan dynamiek in veel segmenten van zowel de zakelijke dienstverlening als de persoonlijke dienstverlening. Ze bleef echter sterk ondersteund door de ononderbroken toename van de zelfstandige werkgelegenheid. Over 2020-2021 bleef de werkgelegenheid bij de ‘overige marktdiensten’ aanzienlijk groeien (gemiddeld met 1,8 % per jaar), maar toch gevoelig minder sterk dan in de twee voorgaande jaren (3,0 % per jaar).

In de verwerkende nijverheid was de negatieve impact van de crisis veel beperkter, uitsluitend voelbaar vlak na het uitbreken van de pandemie en geconcentreerd in welbepaalde deeltakken (voeding, rubber en kunststof, vervaardiging van motoren). Vorig jaar knoopte de groei van de werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid terug aan bij de positieve evolutie die gold sinds 2016, zodat het verlies aan arbeidsplaatsen over 2020-2021 beperkt bleef (-0,1 % per jaar, tegen een groei van 0,6 % per jaar in de jaren 2018-2019). In de tak ‘transport en communicatie’ was sprake van een vergelijkbaar verlies aan dynamiek (slechts 1,0 % groei per jaar tegen 1,8 % per jaar in de periode 2018-2019).

In vergelijking met de periode net voor de coronacrisis presteerde de werkgelegenheid in de overige markt takken tijdens de jaren 2020-2021 vrijwel even goed (‘bouw’, ‘gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening’), beter (‘landbouw’, ‘energie’) of minder slecht (‘krediet en verzekeringen’). Uiteindelijk kan men concluderen dat de coronaperiode weinig blijvende sporen heeft nagelaten op de evolutie van de werkgelegenheid in de markt takken. Bovendien werd ook de overheidswerkgelegenheid niet getroffen door de gezondheidscrisis.

b. Periode 2022-2027

In meerdere bedrijfstakken wordt de groei van de werkgelegenheid dit jaar nog ondersteund door een positief overloopeffect uit 2021, maar ondergaat hij in 2023 de gevolgen van de conjunctuurvertraging.

De groei van de werkgelegenheid herneemt weliswaar vanaf 2024, maar houdt over het algemeen een lager groeipad aan in vergelijking met de jaren net voor de coronacrisis.

Zo gaan in de verwerkende nijverheid, waar de productiviteitsgroei op een hoog peil blijft, opnieuw arbeidsplaatsen verloren in de periode 2024-2027 (een krimp van 0,8 % per jaar), in scherp contrast met de groei die nog opgetekend werd tijdens de pre-coronajaren 2016-2019. Ook in de bedrijfstak 'krediet en verzekeringen' blijft de werkgelegenheid in die periode dalen (met -0,6 % per jaar), weliswaar in een lager tempo dan tijdens de pre-coronajaren.

In de bedrijfstak 'handel en horeca' blijft het aantal zelfstandigen stelselmatig afnemen, maar knoopt de globale werkgelegenheid – ondersteund door een gestage groei van de activiteit – vanaf 2024 terug aan bij een licht positieve groei (0,2 % per jaar). Omgekeerd blijft in de bouwnijverheid de zelfstandige werkgelegenheid op middellange termijn toenemen, maar die groei verliest gaandeweg aan kracht, terwijl het aantal loontrekkenden vanaf 2025 licht daalt onder invloed van het verlies aan dynamiek in de activiteit. De groei van de werkgelegenheid in de bouwnijverheid bedraagt vanaf 2024 gemiddeld 0,3 % per jaar en valt daarmee mager uit in vergelijking met de pre-coronajaren. In de bedrijfstak 'transport en communicatie' blijft de toename van de werkgelegenheid vanaf 2024 eveneens beperkt tot gemiddeld 0,3 % per jaar.

Ook in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' valt de werkgelegenheidsgroei vanaf 2024 terug op een lager groeipad (0,2 % per jaar). De toename situeert zich dan uitsluitend nog bij de lokale administraties, bij Defensie (gegeven de NAVO-verbintenissen) en in het onderwijs, maar ligt in dat laatste geval veel lager dan in het recente verleden, rekening houdend met het profiel van de schoolbevolking.

Op middellange termijn blijven de takken 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' veruit de belangrijkste bijdrage leveren aan de groei van de werkgelegenheid. De werkgelegenheid groeit vanaf 2024 in beide bedrijfstakken even sterk (met 1,7 % per jaar), maar voor 'overige marktdiensten' betekent dat een gevoelig verlies aan dynamiek ten opzichte van de pre-coronaperiode.

3. Regionale macro-economische en sectorale evoluties

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste macro-economische resultaten van de regionale vooruitzichten, die volledig coherent zijn met de in hoofdstuk 2 besproken nationale projectie. In afdeling 3.1 worden de ontwikkelingen van de voornaamste geregionaliseerde aggregaten gepresenteerd: bbp en toegevoegde waarde, binnenlandse werkgelegenheid, productiviteit en loonkosten en ten slotte de bruto-investeringen in vaste activa. De meest opvallende sectorale ontwikkelingen komen eveneens aan bod. De arbeidsmarktresultaten worden besproken in afdeling 3.2.

3.1. Macro-economische en sectorale resultaten

3.1.1. Economische activiteit en binnenlandse werkgelegenheid: recente evoluties

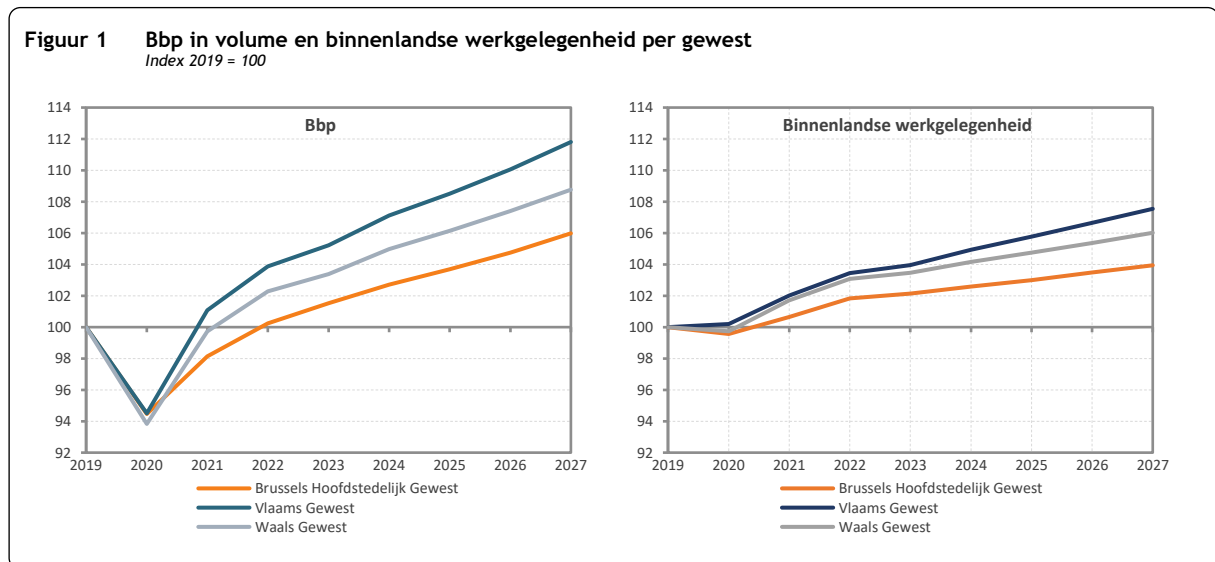
De negatieve gevolgen van de gezondheids crisis worden nu zichtbaar in de regionale rekeningen die het INR eind januari heeft gepubliceerd. Deze bevestigen de diepte van de recessie die in de drie gewesten van het land is veroorzaakt door de coronapandemie en de inperkingsmaatregelen om besmettingen tegen te gaan. Volgens deze nog voorlopige ramingen zou de krimp van het bbp in 2020 groter zijn geweest in Wallonië (-6,2 %) dan in Vlaanderen en Brussel (beide -5,5 %).

De activiteit viel terug in de meeste bedrijfstakken van elk gewest, maar die terugval was niettemin van uiteenlopende omvang (zie de tabellen 4 tot 6). Vlaanderen werd daarbij meestal minder sterk getroffen. In vergelijking met het Belgische gemiddelde was de daling van de activiteit er relatief beperkter in de bouwsector (-3,3 %) en in de tak 'krediet en verzekeringen' (-1,9 %). De Brusselse economie lijkt beter beschermd door het kleinere aandeel van de verwerkende nijverheid en het grotere gewicht van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs', waarvan de toegevoegde waarde in het gewest zelfs niet is gedaald (+0,6 %). De daling van de toegevoegde waarde in de tak 'krediet en verzekeringen' (-4,2 %) weegt echter sterk op het globale resultaat, gezien het groot gewicht van die tak in Brussel. In Wallonië werd de activiteit vooral getroffen door de crisis in de bouwsector (die met 8,4 % daalde) en in de tak 'uitrustingsgoederen' (-15,8 %). De krimp van de activiteit in de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (-11,3 % als gevolg van uitgestelde behandelingen) was even sterk als in de andere gewesten, maar had grotere gevolgen voor de Waalse activiteit door het grotere gewicht van die tak in de Waalse bedrijfstakstructuur. Er zij ook op gewezen dat de toegevoegde waarde van de tak 'intermediaire goederen', waartoe de farmaceutische industrie behoort, in 2020 is blijven stijgen in de drie gewesten, ondanks de pandemie, wat de terugval van de activiteit in België mee heeft getemperd.

Na een forse krimp in de eerste helft van 2020 als gevolg van de pandemie veerde de Belgische economische activiteit op in het derde kwartaal. De stijgende vaccinatiegraad gaf in 2021 een nieuwe impuls aan het economisch herstel, waardoor de Belgische economie in dat jaar groeide met 6,2 %. Deze groei was bijzonder hoog in de secundaire sector (ongeveer 9 % voor de takken van de verwerkende nijverheid en de energiesector samen in de drie gewesten), dankzij de snelle opleving van de buitenlandse handel en de investeringen. Wij schatten dan ook dat dit economisch herstel krachtiger is

geweest in Wallonië en Vlaanderen (zie kader 1). Dat laatste gewest profiteert ook van een grotere bijdrage van de tak ‘overige marktdiensten’ tot de economische groei, dankzij het grotere gewicht en de sterkere dynamiek (+7,3 %) van deze diensten dan in Wallonië (+6,5 %). Daarentegen hebben de latere herneming van de particuliere consumptie en de verlenging van de regels en het behoud van gewoonten op het gebied van sociale afstand – met inbegrip van het toegenomen telewerk – waarschijnlijk gewogen op de activiteit in de handel en de horeca in Brussel. Die hernam slechts met 3,2 % in 2021, na de zware terugval van meer dan 16 % in 2020, terwijl ze in de twee andere gewesten hernam met 9 tot 10 %. Bovendien zou de negatieve groei van de toegevoegde waarde in de tak ‘krediet en verzekeringen’ (-3,3 %) opnieuw hebben gewogen op de economische groei in Brussel. De bbp-groei zou in 2021 dan ook beperkt zijn gebleven tot 3,9 % in Brussel, tegenover 7,0 % in Vlaanderen en, 6,3 % in Wallonië.

In 2021 zou het Waalse bbp aldus bijna het niveau van 2019 hebben bereikt (zie figuur 1) en zou het Vlaamse bbp dat niveau al met meer dan 1 % overschreden hebben. In Brussel zou er nog een achterstand van 2 % zijn geweest ten opzichte van het niveau van vóór de gezondheids crisis.

Kader 1 Hypothesen voor de raming van de regionale toegevoegde waarde in 2021

De ongeziene impact van de gezondheids crisis maakt regionale ramingen voor de toegevoegde waarde in 2021 op basis van in het verleden vastgestelde trends onbruikbaar. De tijdelijke aard van de economische schok – die voorspelbaar was – wordt bevestigd door Deel 1 van de nationale rekeningen voor 2021, ook al hebben de opeenvolgende besmettingsgolven het herstel verstoord. De momenteel beschikbare regionale rekeningen gaan niet verder dan het crisisjaar 2020. Om de sterkte van de herneming van de toegevoegde waarde in 2021 voor elke regio te ramen, is opnieuw een alternatieve methode ‘buiten model’ gevolgd.

Deze methode is gebaseerd op de vaststelling dat op nationaal niveau de ontwikkeling van de economische activiteit in de jaren 2020 en 2021 grotendeels wordt weerspiegeld door de ontwikkeling van het arbeidsvolume in uren. Om die laatste per regio te schatten, hebben we in de eerste plaats gebruik gemaakt van de regionale observaties van het arbeidsvolume van werknemers voor 2020 en 2021 die bij de RSZ beschikbaar zijn. Deze statistieken kunnen worden uitgesplitst naar bedrijfstak (definitieve gegevens) en naar werkplaats (voorlopige gegevens en eigen ramingen) en bestrijken de gehele economie. Op zich wijzen die gegevens op een nog onvolledig herstel van het arbeidsvolume in de drie gewesten in 2021. Zo zou in Wallonië het arbeidsvolume van de werknemers gegroeid zijn met 5,7 %, na een krimp van 7,0 % in 2020. Die herneming zou nochtans wat sterker zijn geweest dan in de andere twee gewesten. In Vlaanderen zou het arbeidsvolume in 2021 slechts met 5,3 % zijn gestegen, weliswaar na een beperktere daling in 2020 (met 6,4 %). In Brussel was de inzinking in 2020 vergelijkbaar met die in Vlaanderen (-6,5 %), maar is de herneming in 2021 zwakker (+3,8 %).

Naast het arbeidsvolume van werknemers hebben we ook het arbeidsvolume van zelfstandigen geraamd, door de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur op nationaal vlak toe te passen op de zelfstandige werkgelegenheid uit de regionale rekeningen voor 2020 en uit de modelresultaten voor 2021.

Om een raming van de toegevoegde waarde per bedrijfstak te bekomen, moesten ook nog hypothesen worden gemaakt over de productiviteit per uur. Uit de bedrijfstakgegevens in de nationale rekeningen blijkt dat de meest uitgesproken dalingen van het arbeidsvolume in 2020 meestal gepaard gingen met een sterkere stijging van de productiviteit per uur. In 2021 gebeurde het omgekeerde. We gaan er van uit dat een dergelijke inhaalbeweging ook gold op regionaal vlak. Om die in rekening te brengen, hebben we de nationale groei van de productiviteit per uur in 2020 en 2021 samen als referentie genomen, gecorrigeerd in elk gewest en in elke bedrijfstak voor eventuele uiteenlopende trends tussen de regionale en de nationale productiviteitsgroei.

Alle ramingen zijn uitgevoerd op het niveau van 38 bedrijfstakken, teneinde rekening te houden met de uiteenlopende ontwikkelingen tijdens de crisis binnen de 13 HERMREG-bedrijfstakken (zie bijlage 7.2) en met de compositie-effecten voor elk gewest.

De hierboven beschreven methode werd gebruikt om de regionale toegevoegde waarden voor het jaar 2021 te ramen. Voor de jaren vanaf 2022 worden de resultaten uit het HERMREG-model gebruikt.

Net als in veel andere Europese landen, kwam het verlies aan bedrijvigheid in België in 2020 vooral tot uiting in een zeer sterke vermindering van de arbeidsduur en veel minder in een aanpassing van de werkgelegenheid. Vaste loontrekkende jobs werden grotendeels gevrijwaard dankzij de versoepelde toegang tot tijdelijke werkloosheid en de zelfstandige werkgelegenheid bleef zelfs aanzienlijk groeien, ondersteund door het versoepelde overbruggingsrecht. Bovendien profiteerden beide

werkgelegenheidscategorieën van een positief overloopeffect uit 2019. De regionale rekeningen bevestigen deze vaststelling voor de drie gewesten: in 2020 bleef de afname van de werkgelegenheid beperkt tot -0,3 % in Wallonië en -0,4 % in Brussel. In Vlaanderen nam de werkgelegenheid zelfs licht toe (+0,2 %), vooral dankzij de opmerkelijke stijging van de zelfstandige werkgelegenheid (+2,3 %). Die situeerde zich in de takken 'handel en horeca' (+0,3 %, terwijl die in de andere twee gewesten daalde), 'overige marktdiensten' (+2,7 %) en de bouwnijverheid (met een recordstijging van 6,7 %). Ook in de andere gewesten steeg nochtans het aantal zelfstandigen, terwijl het aantal loontrekkenden daalde in alle gewesten. Veel takken of subtakken droegen bij tot die daling of zagen hun traditioneel positieve groeibijdrage gevoelig afzakken. Maar de terugval was meer uitgesproken in welbepaalde takken, zoals de 'handel en horeca', waar het aantal werknemers daalde met 3,4 % in Brussel, met 2,0 % in Wallonië en met 1,8 % in Vlaanderen. Een aanzienlijke daling van het aantal werknemers werd ook vastgesteld in de tak 'krediet en verzekeringen' in Brussel (in het verlengde weliswaar van de langetermijntrend) en in Wallonië, evenals in de tak 'uitrustingsgoederen' in Vlaanderen en Wallonië (zie tabellen 7 tot 9 voor de totale werkgelegenheid, dus werknemers plus zelfstandigen).

Uit de in kader 1 vermelde RSZ-gegevens blijkt dat het herstel van de loontrekkende werkgelegenheid in 2021 het sterkst was in Wallonië (+2,1 %, tegen 1,6 % in Vlaanderen en 1,0 % in Brussel). Dat was grotendeels dankzij de sterke opleving in de takken 'handel en horeca' en 'overige marktdiensten' (met name ondersteunende diensten zoals uitzendarbeid). In de drie gewesten gingen in de takken 'uitrustingsgoederen' en 'krediet en verzekeringen' het afgelopen jaar arbeidsplaatsen verloren. In Brussel was er ook verder banenverlies in de bouwsector en in de tak 'handel en horeca', twee bedrijfstakken waarvan de activiteit in Brussel minder sterk hernam dan elders. In Brussel droeg de loontrekkende werkgelegenheid in de niet-marktsector echter extra bij tot de groei in vergelijking met de andere twee gewesten (ongeveer +0,3 pp.), als gevolg van een uitzonderlijke groei van de werkgelegenheid bij de federale overheid en een vrij sterke stijging van de Brusselse werkgelegenheid bij de lagere overheid.

De groei van de Belgische zelfstandige werkgelegenheid is in 2021 versneld onder impuls van de steunmaatregelen en het economisch herstel. Hij zou een nieuw record hebben bereikt in Vlaanderen (2,8 %), opnieuw gesteund door de 'overige marktdiensten', maar ook door de aanhoudende dynamiek in de bouw. In Brussel zou de groei van het aantal zelfstandigen 1,8 % hebben bedragen. De groei is er minder sterk dan in Vlaanderen in de tak 'overige marktdiensten' en werd zelfs negatief in de bouwnijverheid. In deze twee takken zou ook de groei van het aantal Waalse zelfstandigen zwakker blijven dan in Vlaanderen, wat leidt tot een totale groei van 1,6 %, een cijfer dat in historisch opzicht voor dit gewest toch zeer gunstig is. Er zij op gewezen dat in de drie gewesten de groei van de zelfstandige werkgelegenheid ook wordt ondersteund door de toename in de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (3,2 % in Brussel en 2,8 % in Vlaanderen en Wallonië).

Rekening houdend met de sterke inhaalbeweging van de loontrekkende werkgelegenheid en de forse toename van het aantal zelfstandigen, zou de binnenlandse werkgelegenheid aanzienlijk gegroeid zijn in 2021 (met 2,0 % in Wallonië, 1,8 % in Vlaanderen en 1,1 % in Brussel).

De pandemie heeft, over beide jaren beschouwd, op macro-economisch vlak dan ook weinig blijvende sporen op de werkgelegenheid achtergelaten. Zo overschreed de binnenlandse werkgelegenheid in 2021

het niveau van 2019 met 22 300 eenheden in Wallonië en met 58 300 eenheden in Vlaanderen, voornamelijk in de marktsector. Het feit dat de werkgelegenheid ook in Brussel hoger ligt, namelijk met 4 700 eenheden, is volledig te danken aan de werkgelegenheid in de niet-marktsector, aangezien de werkgelegenheid in de marktsector nog steeds 1 000 eenheden lager ligt. Over de periode 2020-2021 is de tak 'handel en horeca' het zwaarst getroffen door de gezondheidscrisis in termen van werkgelegenheid, met een daling van meer dan 6 700 personen in Brussel, 4 200 in Vlaanderen en 1 300 in Wallonië.

Tabel 3 Voornaamste macro-economische resultaten van de regionale projectie
Groeivoeten in procent

	2020	2021	2022	2023	2024- 2027	Gemiddelden 2014- 2020	2021- 2027
1. Bruto binnenlands product in volume							
Het Rijk	-5,7	6,2	2,6	1,3	1,4	0,7	2,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-5,5	3,9	2,1	1,3	1,1	0,1	1,7
Vlaams Gewest	-5,5	7,0	2,8	1,3	1,5	0,8	2,4
Waals Gewest	-6,2	6,3	2,5	1,1	1,3	0,8	2,1
2. Bruto toegevoegde waarde in volume							
Het Rijk	-5,3	6,1	2,7	1,2	1,5	0,7	2,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-5,2	3,8	2,3	1,2	1,2	0,2	1,7
Vlaams Gewest	-5,1	6,8	2,9	1,3	1,6	0,9	2,5
Waals Gewest	-5,8	6,1	2,6	1,0	1,4	0,9	2,2
3. Bruto-investeringen in volume (1)							
Het Rijk	-6,0	7,2	0,7	3,4	1,4	2,6	2,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-7,1	6,2	2,2	2,6	1,4	2,3	2,4
Vlaams Gewest	-6,1	7,7	0,0	2,8	1,6	2,8	2,4
Waals Gewest	-4,8	6,3	1,6	5,7	0,8	2,7	2,4
4. Binnenlandse werkgelegenheid							
Het Rijk	0,0	1,8	1,3	0,4	0,7	1,0	0,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-0,4	1,1	1,2	0,3	0,4	0,4	0,6
Vlaams Gewest	0,2	1,8	1,4	0,5	0,9	1,3	1,0
Waals Gewest	-0,3	2,0	1,3	0,4	0,6	0,9	0,9
5. Reële productiviteit per hoofd (marktbedrijfstacken)							
Het Rijk	-5,9	5,2	1,7	0,9	0,8	-0,3	1,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-5,6	3,8	1,7	1,2	0,8	-0,2	1,4
Vlaams Gewest	-5,7	5,6	1,7	0,9	0,8	-0,4	1,6
Waals Gewest	-6,6	5,4	1,7	0,8	0,8	0,0	1,6
6. Reële loonkosten per hoofd (marktbedrijfstacken) (2)							
Het Rijk	-4,0	2,5	0,0	3,4	0,7	-0,8	1,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-3,2	1,7	-0,1	3,4	0,6	-1,0	1,1
Vlaams Gewest	-3,7	2,8	0,0	3,4	0,7	-0,6	1,3
Waals Gewest	-5,1	2,6	-0,2	3,4	0,6	-1,1	1,2

(1) Excl. investeringen in woongebouwen.

(2) De hier getoonde loonkosten zijn de loonkosten na aftrek van loonsubsidies (in tegenstelling tot de loonkosten op nationaal niveau zoals weergegeven in tabel 1).

3.1.2. Vooruitzichten voor de economische activiteit

In 2021 bereikte de economische activiteit in Vlaanderen zijn niveau van vóór de crisis, en in Wallonië bijna, maar het herstel van de activiteit zou verderzetten in 2022. De particuliere consumptie, die vorig jaar deels werd uitgesteld, zou profiteren van de hoge spaarquote die in 2021 werd opgetekend. Op gewestelijk niveau blijkt dat indirect⁷ uit het feit dat het beschikbaar inkomen in 2021, in tegenstelling tot het gewestelijke bbp en de nationale consumptie, ruim boven het niveau van vóór de crisis lag (zie hoofdstuk 4), namelijk 2,4 % hoger in Vlaanderen, 2,7 % in Wallonië en 2,9 % in Brussel. Bovendien lag de gemiddelde arbeidsduur in 2021 nog steeds onder het niveau van 2019: met 3,3 % in Brussel, 3,2 % in Wallonië en 2,7 % in Vlaanderen volgens voorlopige RSZ-gegevens. Die laatste vaststelling en de regionale rangschikking gelden voor de meeste bedrijfstakken. Dat geeft aan dat er ruimte is voor een verder herstel van de binnenlandse vraag en van de productie in elk gewest.

Ondanks de stijging van de grondstoffenprijzen (inclusief energie) vanaf de tweede helft van 2021, hield het herstel van de Belgische activiteit aan tot het eerste kwartaal van 2022. Aan het begin van het jaar begon de verstoring van de internationale handel af te nemen en herstelde het vertrouwen van de gezinnen. In 2022 zou de economische activiteit in de drie gewesten daardoor genieten van een gunstig overloopeffect. De oorlog in Oekraïne en de daaruit volgende bijkomende inflatiedruk zetten echter een rem op het verdere herstel, vergroten de onzekerheid en tasten de koopkracht aan. Tegen die achtergrond zou de bbp-groei dit jaar beperkt blijven tot 2,1 % in Brussel, 2,5 % in Wallonië en 2,8 % in Vlaanderen (zie tabel 3).

In vergelijking met de twee andere gewesten zou de Vlaamse activiteit een meer uitgesproken herstel kennen in de tak 'overige marktdiensten' (4,9 %). De Brusselse economie zou eindelijk profiteren van een iets sterkere groei in 'handel en horeca' (3,3 %), maar de groei in de tak 'overige marktdiensten' (eveneens 3,3 %) zou er relatief zwakker zijn dan in de twee andere gewesten. In de drie gewesten zou het herstel in de tak 'vervoer en communicatie' bijna 6 % bedragen; in Wallonië zou het herstel van de activiteit in de tak 'uitrustingsgoederen' ook van die orde van grootte zijn.

In 2023 is er nagenoeg geen positief overloopeffect meer voor de economische groei, dooft de inhaalbeweging van de consumptie uit en vertraagt de groei van de potentiële uitvoermarkten. Ondanks de bijdrage van de overheidsinvesteringen en de groeierneming van de bedrijfsinvesteringen zou de bbp-groei aanzienlijk vertragen: tot 1,3 % in Brussel en Vlaanderen en tot 1,1 % in Wallonië. De Brusselse economie wordt minder getroffen door de groeivertraging in de industrie terwijl in de tak 'handel en horeca' de activiteit langzaam verder herstelt. Omgekeerd kampt de Waalse economie opnieuw met een geringer gewicht van de marktdiensten, waarvan de groei beter standhoudt.

De Belgische economische groei zou versnellen in 2024 dankzij een licht positieve bijdrage van de netto-uitvoer. Dit zou zich weerspiegelen in een groeiversnelling van de toegevoegde waarde van de industriële bedrijfstakken, wat in het voordeel is van de Waalse en Vlaamse economieën. Hun groei zou met 0,5 procentpunt versnellen, terwijl deze in Brussel veeleer stabiel zou blijven.

---

7 De consumptie- en spaarquotes worden in deze publicatie niet per gewest gemeten.

In de periode 2025-2027 zouden de regionale economieën en hun verschillende bedrijfstakken opnieuw gematigder groeien en meer in lijn evolueren met de tendensen uit het verleden. De afname van de groei doet zich vrij abrupt voor in 2025, vooral in Vlaanderen en Wallonië (-0,4 procentpunt), op het moment dat de bijdrage van de overheidsinvesteringen sterk daalt. De investeringen van de lagere overheid vallen immers terug (na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024) en de impulsen van de relanceplannen doven uit.

Al bij al zou de Vlaamse bbp-groei in de periode 2024-2027 (gemiddeld 1,5 % per jaar in volume) hoger blijven dan die van Wallonië (1,3 %) en Brussel (1,1 %).

Vanaf 2024 zou de tak 'overige marktdiensten' opnieuw de motor zijn van de drie regionale economieën. Tussen 2024 en 2027 zou hij van alle bedrijfstakken de hoogste groei noteren in Vlaanderen en Wallonië. In Brussel zou alleen de tak 'vervoer en communicatie' sterker groeien. Door zijn aanzienlijke gewicht is het niettemin de tak 'overige marktdiensten' die overal de grootste bijdrage levert tot de groei van het regionale bbp op middellange termijn (0,7 pp in Vlaanderen en 0,5 pp in Wallonië en Brussel) en die grotendeels het bbp-groeiverschil tussen Vlaanderen en Wallonië verklaart (0,2 pp) (zie tabellen 22 tot 24 in bijlage 7). In tegenstelling tot Brussel kunnen Vlaanderen en Wallonië bovendien ook rekenen op een belangrijke bijdrage van de industrie (die gemiddeld 0,3 pp toevoegt aan het groeiverschil met Brussel).

Tabel 4   Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	0,0	0,0	-4,2	2,2	-0,9	0,9	0,8	5,5	0,7
2. Energie	2,7	3,8	-1,7	10,1	1,6	-0,1	1,0	1,8	2,2
3. Verwerkende nijverheid	2,4	2,2	-5,8	7,8	0,3	-0,8	-0,9	-3,8	0,5
a. Intermediaire goederen	0,8	0,7	3,5	11,4	-4,8	-2,0	-2,3	-5,4	-0,8
b. Uitrustingsgoederen	0,7	0,5	-4,4	1,2	4,0	0,8	-0,1	-1,8	0,8
c. Consumptiegoederen	1,0	1,0	-12,7	9,3	2,4	-0,7	-0,3	-3,7	1,4
4. Bouwnijverheid	2,3	2,3	-8,7	2,5	4,6	2,1	0,8	0,7	1,8
5. Marktdiensten	72,2	72,7	-6,6	4,2	2,7	1,5	1,4	0,1	2,0
a. Vervoer en communicatie	8,9	9,8	-5,7	7,3	6,0	2,2	2,1	2,2	3,4
b. Handel en horeca	9,0	8,9	-16,4	3,2	3,3	2,3	0,2	-3,8	1,4
c. Krediet en verzekeringen	19,4	18,8	-4,2	-3,3	0,0	1,3	1,1	-1,4	0,3
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	4,6	4,6	-12,7	9,4	2,9	0,4	1,0	-1,4	2,3
e. Overige marktdiensten	30,4	30,5	-4,1	7,7	3,3	1,3	1,8	2,0	2,7
6. Niet-verhandelbare diensten	20,3	18,9	0,5	0,9	0,9	0,9	0,6	0,7	0,7
7. Totaal	100,0	100,0	-5,2	3,8	2,3	1,2	1,2	0,1	1,7

Tabel 5 Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Vlaams Gewest
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	0,9	0,8	-6,5	0,9	-0,4	1,7	1,0	-0,2	0,9
2. Energie	2,8	3,8	1,0	11,8	1,0	-0,8	0,7	0,2	2,0
3. Verwerkende nijverheid	16,0	16,9	-3,1	8,9	2,2	1,2	1,4	0,6	2,5
a. Intermediaire goederen	8,5	10,0	0,4	10,2	1,8	1,4	1,9	2,0	3,0
b. Uitrustingsgoederen	2,6	2,4	-8,6	10,0	3,8	1,1	0,9	-1,7	2,6
c. Consumptiegoederen	4,9	4,5	-5,8	5,9	2,1	0,8	0,7	-0,5	1,6
4. Bouwnijverheid	6,2	6,0	-3,3	7,1	0,8	1,5	1,2	1,8	2,0
5. Marktdiensten	61,9	61,8	-6,8	7,2	4,0	1,5	1,9	0,9	2,9
a. Vervoer en communicatie	6,8	7,0	-6,2	7,6	6,4	1,4	1,7	0,8	3,1
b. Handel en horeca	13,7	13,9	-12,3	9,1	1,8	1,3	1,4	-1,4	2,5
c. Krediet en verzekeringen	3,5	3,3	-1,9	-4,6	1,3	1,0	1,6	1,4	0,6
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	6,7	6,6	-11,0	9,3	3,1	0,8	1,2	-1,4	2,5
e. Overige marktdiensten	31,2	31,1	-3,9	7,3	4,9	1,8	2,4	2,6	3,4
6. Niet-verhandelbare diensten	12,1	10,7	-0,9	1,0	-0,2	1,0	0,8	0,7	0,7
7. Totaal	100,0	100,0	-5,1	6,8	2,9	1,3	1,6	0,9	2,5

Tabel 6 Structuur en groei van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen van het Waals Gewest
in procent

	Structuur in lopende prijzen		Gemiddelde jaarlijkse groei in volume						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	0,7	0,6	-7,7	2,5	-1,0	-1,0	0,6	-0,7	0,4
2. Energie	3,1	4,4	3,3	12,7	0,7	-0,4	1,0	1,3	2,4
3. Verwerkende nijverheid	16,3	18,1	-3,2	8,5	2,5	1,2	1,7	2,5	2,7
a. Intermediaire goederen	11,1	13,1	0,8	8,3	2,2	1,4	2,0	4,7	2,8
b. Uitrustingsgoederen	1,8	1,7	-15,8	10,0	6,4	1,6	0,9	-3,3	3,0
c. Consumptiegoederen	3,5	3,3	-7,9	8,2	1,8	0,3	0,9	0,1	1,9
4. Bouwnijverheid	5,1	4,8	-8,4	8,1	0,7	0,5	0,5	0,0	1,6
5. Marktdiensten	54,8	54,6	-8,4	7,1	3,7	1,4	1,7	0,5	2,7
a. Vervoer en communicatie	5,4	5,5	-7,6	6,9	5,9	1,9	1,3	-1,2	2,8
b. Handel en horeca	11,1	11,6	-14,7	10,1	2,6	1,0	1,5	-1,1	2,8
c. Krediet en verzekeringen	3,3	3,2	-6,4	-3,4	1,0	2,1	1,8	-0,7	0,9
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	8,4	8,2	-11,3	9,3	2,8	0,3	1,1	-0,7	2,4
e. Overige marktdiensten	26,7	26,2	-5,0	6,5	4,4	1,7	2,0	2,1	2,9
6. Niet-verhandelbare diensten	19,9	17,5	-0,8	0,0	0,3	0,6	0,5	0,7	0,4
7. Totaal	100,0	100,0	-5,8	6,1	2,6	1,0	1,4	0,8	2,2

3.1.3. Vooruitzichten voor de binnenlandse werkgelegenheid

De binnenlandse werkgelegenheid zou dit jaar nog relatief sterk groeien: met 1,4 % in Vlaanderen, 1,3 % in Wallonië en 1,2 % in Brussel. Ondanks de relatief sterkere ondersteuning van de werkgelegenheid bij de niet-marktdiensten, herneemt de Brusselse werkgelegenheid immers minder snel in de tak 'handel en horeca', wat weegt op het globale resultaat (zie tabellen 7 tot 9 en 22 tot 24). De gewestelijke resultaten voor dit jaar zijn echter grotendeels gebaseerd op gunstige overloopeffecten vanuit 2021. Er wordt een sterke verzwakking van de werkgelegenheids groei verwacht als gevolg van de huidige conjunctuurvertraging en van het feit dat de gemiddelde arbeidsduur verder zou toenemen om terug op pre-covidniveau te komen. Die factoren zouden vooral wegen op de aanwervingen tijdens de tweede jaarhelft van 2022 en op die manier de jaargemiddelde groei voor 2023 negatief beïnvloeden. Volgend jaar zou de groei van de binnenlandse werkgelegenheid dus terugvallen tot nauwelijks 0,5 % in Vlaanderen, 0,4 % in Wallonië en 0,3 % in Brussel. In Vlaanderen zou de werkgelegenheidscreatie in de tak 'overige marktdiensten' sterker blijven dan in de andere gewesten.

Binnen de binnenlandse werkgelegenheid zou ook de groei van de zelfstandige werkgelegenheid vertragen, maar dynamischer blijven dan die van de loontrekkende werkgelegenheid. De groei zou nog 1,6 % bedragen in Vlaanderen, 1,5 % in Brussel en 0,9 % in Wallonië en zich grotendeels situeren in de 'overige marktdiensten' en de bouw.

In 2024, en ook gemiddeld tijdens de gehele periode 2024-2027, zou de groei van de binnenlandse werkgelegenheid weer aantrekken en gemiddeld 0,9 % per jaar bedragen in Vlaanderen, 0,6 % in Wallonië en 0,4 % in Brussel. In Vlaanderen en in Wallonië valt hij daarmee terug tot de helft van de gemiddelde groei tijdens de pre-coronaperiode 2015-2019. In Brussel is hij daarentegen vrijwel vergelijkbaar met de gemiddelde groei uit die periode, met name omdat het banenverlies in de takken 'krediet en verzekeringen' en 'handel en horeca' er nu minder sterk is dan toen.

De takken 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' en 'overige marktdiensten' behouden op middellange termijn hun traditionele rol als motor van de werkgelegenheids groei (met een extra bijdrage van 0,2 à 0,3 pp in de 'overige marktdiensten' in Vlaanderen, in vergelijking met de andere gewesten, zie tabel 22 tot 24 in bijlage 7). Dit geldt zowel voor de werkgelegenheid in haar geheel als voor de loontrekkende werkgelegenheid. Globaal gezien zou de werkgelegenheid in de tak 'overige marktdiensten' in de periode 2024-2027 minder snel groeien dan vóór de pandemie, wat samenhangt met de beperktere groei van de toegevoegde waarde en de geprojecteerde versnelling van de reële loonkosten per hoofd.

De werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid zou in de drie gewesten verder afbrokkelen, wat rechtstreeks verband houdt met de productiviteitswinsten die veel groter zijn dan die in de rest van de marktbedrijfstakken.

Ook de werkgelegenheid in de bouwsector zou in de loop van de projectieperiode minder gunstig evolueren. De loontrekkende werkgelegenheid zou in de periode 2024-2027 afnemen (-0,1 % per jaar in Vlaanderen, -0,2 % in Wallonië en -0,5 % in Brussel). Bovendien zou de dynamiek van de zelfstandige werkgelegenheid in deze bedrijfstak vanaf 2024 afgeremd worden, vooral in Vlaanderen, waar deze het

sterkst is geweest, en in mindere mate in Wallonië. Het aantal zelfstandigen in de bouw zou niettemin verder toenemen met bijna 1,1 % per jaar in Wallonië, 1,7 % in Vlaanderen en 2,0 % in Brussel.

Tabel 7 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaarlijkse groeivoet						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	0,0	0,0	8,9	4,2	1,3	0,9	0,6	-0,4	1,3
2. Energie	1,3	1,3	1,6	0,7	0,8	-0,5	-0,7	0,2	-0,3
3. Verwerkende nijverheid	2,7	2,3	0,6	1,0	-0,5	-2,3	-2,1	-2,5	-1,5
a. Intermediaire goederen	0,5	0,4	-1,2	4,7	-4,9	-3,7	-4,3	-6,7	-3,1
b. Uitrustingsgoederen	0,6	0,6	4,9	-2,4	0,9	-0,1	-2,3	-2,4	-1,6
c. Consumptiegoederen	1,5	1,4	-0,5	1,3	0,3	-2,7	-1,4	-1,0	-1,0
4. Bouwnijverheid	3,0	2,9	-0,5	-2,2	0,5	0,4	0,5	0,8	0,1
5. Marktdiensten	66,2	66,4	-1,0	0,8	1,1	0,2	0,6	0,4	0,7
a. Vervoer en communicatie	6,9	6,9	-0,8	1,8	1,4	-0,5	0,2	0,3	0,5
b. Handel en horeca	12,3	11,1	-3,4	-4,1	0,7	-0,3	-0,5	-1,4	-0,8
c. Krediet en verzekeringen	6,9	6,2	-2,6	-0,7	-0,4	-1,3	-0,9	-2,5	-0,9
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	10,4	10,9	1,1	1,8	0,2	1,1	1,5	1,7	1,3
e. Overige marktdiensten	29,8	31,5	-0,4	2,6	1,7	0,6	1,2	1,6	1,4
6. Niet-verhandelbare diensten	26,8	27,1	0,8	2,2	1,7	0,8	0,2	0,8	0,8
7. Totaal	100,0	100,0	-0,4	1,1	1,2	0,3	0,4	0,4	0,6

Tabel 8 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Vlaams Gewest
in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaarlijkse groeivoet						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	1,4	1,4	1,2	2,0	0,2	-0,3	-0,2	0,0	0,1
2. Energie	1,1	1,0	1,9	0,9	0,8	-0,5	-0,7	0,4	-0,2
3. Verwerkende nijverheid	12,2	11,1	-0,6	0,4	0,7	-0,8	-0,7	-0,4	-0,4
a. Intermediaire goederen	4,7	4,4	0,3	1,1	0,6	0,6	-0,8	-0,2	-0,2
b. Uitrustingsgoederen	2,3	2,0	-2,5	-0,7	0,5	-2,5	-1,3	-1,8	-1,1
c. Consumptiegoederen	5,1	4,7	-0,5	0,4	0,9	-1,3	-0,4	0,0	-0,2
4. Bouwnijverheid	6,4	6,4	2,0	2,3	1,4	1,2	0,4	1,1	0,9
5. Marktdiensten	63,7	65,4	-0,1	2,2	1,7	0,6	1,3	1,8	1,4
a. Vervoer en communicatie	5,9	5,8	0,9	1,2	2,0	0,1	0,4	1,0	0,7
b. Handel en horeca	15,5	14,8	-1,5	0,5	1,5	-0,8	0,3	0,1	0,3
c. Krediet en verzekeringen	1,6	1,4	0,0	-1,6	-0,9	-0,9	-0,4	-0,7	-0,7
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	13,4	13,9	1,6	1,6	1,1	1,3	1,7	2,2	1,5
e. Overige marktdiensten	27,3	29,5	-0,3	3,8	2,1	1,2	2,0	2,9	2,2
6. Niet-verhandelbare diensten	15,1	14,7	1,1	1,3	0,9	0,9	0,4	0,8	0,7
7. Totaal	100,0	100,0	0,2	1,8	1,4	0,5	0,9	1,3	1,0

Tabel 9 Structuur en groei van de binnenlandse werkgelegenheid van het Waals Gewest in procent

	Structuur		(Gemiddelde) jaartijksse groeivoet						
	2020	2027	2020	2021	2022	2023	2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Landbouw	1,4	1,3	-0,2	0,3	-0,2	-0,4	-0,8	-0,1	-0,5
2. Energie	1,3	1,2	1,5	1,3	0,8	-0,5	-0,7	1,0	-0,2
3. Verwerkende nijverheid	10,2	9,3	-1,0	0,1	0,3	0,0	-0,7	-0,6	-0,3
a. Intermediaire goederen	4,9	4,4	-0,3	-1,0	0,0	0,2	-1,0	-0,5	-0,7
b. Uitrustingsgoederen	1,4	1,2	-3,8	-1,8	-0,4	-1,3	-1,6	-3,6	-1,4
c. Consumptiegoederen	3,8	3,7	-0,7	2,2	0,9	0,2	0,0	0,7	0,5
4. Bouwnijverheid	6,5	6,3	-0,1	1,7	0,7	1,0	0,2	-0,4	0,6
5. Marktdiensten	59,6	61,2	-0,4	2,6	1,7	0,3	1,1	1,3	1,3
a. Vervoer en communicatie	5,3	5,1	1,0	1,7	0,7	-1,0	0,1	0,0	0,3
b. Handel en horeca	15,6	15,4	-2,0	1,4	2,1	-0,4	0,4	0,4	0,7
c. Krediet en verzekeringen	1,4	1,3	-3,9	-1,0	-1,1	-0,7	-0,4	-0,9	-0,7
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	15,2	16,0	1,5	1,9	1,7	1,3	1,7	2,1	1,7
e. Overige marktdiensten	22,2	23,5	-0,7	4,4	1,8	0,6	1,4	1,9	1,8
6. Niet-verhandelbare diensten	21,1	20,7	0,4	1,3	1,2	0,6	0,2	0,8	0,6
7. Totaal	100,0	100,0	-0,3	2,0	1,3	0,4	0,6	0,9	0,9

De bouwsector zou in elk gewest dus een positieve bijdrage blijven leveren aan de groei van de zelfstandige werkgelegenheid. Net als bij de loontrekkende werkgelegenheid zouden de twee belangrijkste motoren van de groei van de zelfstandige werkgelegenheid in de periode 2024-2027 de tak 'overige marktdiensten' zijn (met een bijdrage van 1,1 pp van de totale groei in Brussel, 1,0 pp in Vlaanderen en 0,5 pp in Wallonië), en in tweede plaats de tak 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening' (met bijdrages van 0,2 tot 0,3 pp in de drie gewesten). De takken 'handel en horeca' en 'landbouw' zouden niet bijdragen tot de toename van het aantal zelfstandigen.

3.1.4. Productiviteit en lonen

In de periode 2021-2027 zou de reële productiviteitsgroei per hoofd in de markt takken gemiddeld 1,6 % per jaar bedragen in Vlaanderen en Wallonië en 1,4 % in Brussel (zie tabel 3). Dit periodegemiddelde omvat echter ook het jaar 2021, waarin de reële productiviteit per hoofd zich aanzienlijk heeft hersteld, na de terugval in 2020. Als we het jaar 2021 buiten beschouwing laten, zou de reële productiviteitsgroei per hoofd gemiddeld 1,0 % per jaar bedragen in de drie gewesten.

In 2020 werd de schok op de economische activiteit bijna volledig opgevangen door een sterke terugval van de productiviteit per hoofd, terwijl het aantal arbeidsplaatsen zich vrijwel kon stabiliseren. Deze terugval zou echter in de loop van de jaren 2021-2022 moeten worden goedge maakt.

In 2020 werd de productiviteit per hoofd in de drie gewesten vooral getroffen door de vermindering van de arbeidsduur, met name door het gebruik van diverse maatregelen zoals tijdelijke werkloosheid. In de takken van de marktsector zou deze daling iets sterker zijn geweest in Wallonië (-6,6 %) dan in Vlaanderen (-5,7 %) en Brussel (-5,6 %). In 2021 is er een sterk herstel van de gemiddelde arbeidsduur, maar nog niet tot het niveau van voor de crisis. Het herstel van de reële productiviteit per hoofd in de markt takken zou in Vlaanderen en Wallonië gelijklopend zijn geweest (respectievelijk +5,6 % en +5,4 %).

Het zou echter minder uitgesproken zijn geweest in Brussel (+3,8 %), dat door zijn sectorale samenstelling minder dan de andere twee gewesten heeft geprofiteerd van de sterke opleving van de verwerkende industrie in 2021 (zie hieronder). De inhaalbeweging zou worden voortgezet in 2022 (+1,7 % in de drie gewesten) en – in mindere mate en specifiek in Brussel – in 2023 (+1,2 %).

Voor de verwerkende nijverheid als geheel was enerzijds de daling van de productiviteit per hoofd in 2020 relatief gering (-2,6 % op nationaal niveau tegenover -5,9 % voor alle takken van de marktsector) en was anderzijds het in 2021 opgetekende herstel aanzienlijk (+8,3 % op nationaal niveau). Voor de marktdiensten daarentegen was het herstel van de activiteit, dat meer afhankelijk is van de herneming van de particuliere consumptie, meer gespreid in de tijd: de daling van hun productiviteit was meer uitgesproken in 2020 (-6,8 % op nationaal niveau), terwijl het herstel beperkt bleef in 2021 (+4,4 %). Dat herstel zou voortgezet worden in 2022 (+2,0 %) en, in veel mindere mate, in 2023 (+1,0 %). Deze uiteenlopende sectorale timing zou kunnen verklaren waarom het herstel van de productiviteit per hoofd in Brussel in 2021 relatief minder uitgesproken zou zijn dan in de andere twee gewesten, en iets meer uitgesproken zou zijn in de jaren 2022-2023.

In de periode 2024-2027 zou de reële productiviteitswinst per hoofd in de marktsector in elk gewest gemiddeld 0,8 % per jaar bedragen. Dit betekent voor de drie gewesten een versnelling ten opzichte van de gemiddelde jaarlijkse stijging in de periode 2005-2019 (0,4 % voor Brussel, 0,7 % voor Vlaanderen en 0,6 % voor Wallonië). In vergelijking met het meer recente verleden (periode 2014-2019) zou dit ook een versnelling zijn voor Brussel (0,7 %) en Vlaanderen (0,5 %), maar een vertraging voor Wallonië (1,1 %).

In het Brussels Gewest zouden vooral de takken 'krediet en verzekeringen' en 'vervoer en communicatie' vanaf 2024 het meest bijdragen tot de productiviteitsgroei. Net als in het verleden zou de verwerkende nijverheid een belangrijke bron van productiviteitsgroei zijn in zowel Vlaanderen als Wallonië. De verwachte reële productiviteitsgroei per hoofd in de verwerkende nijverheid zou gemiddeld 2,2 % bedragen in Vlaanderen en 2,4 % in Wallonië, wat iets hoger is dan de gemiddelden in de periode 2005-2019 (respectievelijk 1,7 % en 2,1 %). In de marktdiensten blijven de productiviteitswinsten veel beperkter dan in de industrie. In de periode 2024-2027 zouden ze gemiddeld 0,7 % per jaar bedragen in Brussel en 0,6 % in Vlaanderen en Wallonië. Dat zijn niettemin hogere percentages dan die van de periode 2005-2019 (0,5 % in Brussel en Vlaanderen en 0,3 % in Wallonië).

De verwachte ontwikkeling van de productiviteitswinsten houdt verband met de verwachte stijging van de reële loonkosten. In het recente verleden kenden die laatste een gematigd verloop, voornamelijk als gevolg van maatregelen zoals de indexsprong, loonlastenverlagingen en de tijdelijke bevroering van de reële lonen. Zo werd voor de periode 2014-2019 een daling – minder of meer uitgesproken naargelang het gewest – opgetekend van de reële loonkosten per hoofd in de markt takken (-0,6 % per jaar in Brussel, -0,1 % in Vlaanderen en -0,4 % in Wallonië). De toevoeging van het jaar 2020, waarin de reële loonkosten per hoofd sterk daalden, accentueert deze cijfers (respectievelijk -1,0 %, -0,6 % en -1,1 %, zie tabel 3). Het dieptepunt in 2020 werd gevolgd door een opleving in 2021. Over de periode 2022-2027 zouden de reële loonkosten per hoofd in de marktsector opnieuw stijgen, met gemiddeld 1,0 % per jaar in Brussel, 1,1 % in Vlaanderen en +0,9 % in Wallonië.

In 2020 deden de daling van de activiteit en de daaruit voortvloeiende daling van de arbeidsduur de reële arbeidskosten per hoofd sterk terugvallen (-3,2 % in Brussel, -3,7 % in Vlaanderen en -5,1 % in

Wallonië), zij het minder uitgesproken dan de reële productiviteit. In 2021 zouden ze – eveneens in mindere mate – zijn hernomen met 1,7 % in Brussel, 2,8 % in Vlaanderen en 2,6 % in Wallonië.

De ontwikkeling van de reële loonkosten per hoofd in de periode 2022-2024 wordt sterk beïnvloed door de inflatiepiek in 2022 en de gevolgen daarvan. In 2022 zouden de bruto-uurlonen vóór indexering in België stijgen met 0,4 %. Bovendien – en vooral – wordt de historische stijging van de inflatie met enige vertraging gecompenseerd door de stijging van de indexering. Als gevolg daarvan zou de groei van de reële loonkosten per hoofd voor de marktsector als geheel in 2022 nul bedragen op nationaal niveau. Volgend jaar vertraagt de inflatie terwijl de indexering een inhaalbeweging maakt, zodat de indexering de inflatie overtreft. De reële loonkosten per hoofd zouden op nationaal niveau in totaal met 3,4 % stijgen, ondanks de stabilisering van de brutolonen vóór indexering (+0,1 %). Tot slot gaan we ervan uit dat de bruto-uurlonen vóór indexering ook in 2024 nauwelijks toenemen (+0,1 %), terwijl de inflatie en de indexering nauwelijks zouden verschillen. Dit zou resulteren in een groei van de reële loonkosten per hoofd met 0,2 % in België. Over de gehele periode 2022-2024 zouden de reële loonkosten per hoofd voor de marktsector als geheel gemiddeld met 1,2 % per jaar toenemen op nationaal niveau. Op regionaal niveau komt dat neer op 1,2 % voor Vlaanderen en 1,1 % voor Brussel en Wallonië.

Vanaf 2025 zou de groei van de reële loonkosten per hoofd meer in lijn liggen met het verleden, maar over het algemeen iets sterker blijven in Vlaanderen. Voor de periode 2025-2027 zou de groei aldus ongeveer 0,9 % per jaar bedragen in Vlaanderen en 0,8 % in Wallonië en Brussel. Deze percentages zijn vergelijkbaar met die van de reële productiviteit per hoofd.

In de periode 2025-2027 zal zowel in Vlaanderen als in Wallonië de productiviteitsstijging in de verwerkende nijverheid (2,2 à 2,3 % per jaar) de verwachte groei van de reële loonkosten per hoofd (1,1 à 1,2 %) overtreffen. In de marktdiensten daarentegen zou de reële productiviteit per hoofd trager groeien (0,5 % in Vlaanderen en 0,6 % in Wallonië) en overtroffen worden door de groei van de reële loonkosten per hoofd (0,9 % zowel in Vlaanderen als Wallonië), hetgeen niettemin lager is dan in de industrie. In Brussel zou de gemiddelde jaarlijkse stijging van de reële productiviteit per hoofd in de marktdiensten identiek zijn aan die van de reële loonkosten per hoofd (0,8 %).

3.1.5. Bruto-investeringen in vaste activa

In de periode 2014-2020 bedroeg de volumegroei van de totale bruto-investeringen in vaste activa⁸ gemiddeld 2,3 % per jaar in Brussel, 2,8 % in Vlaanderen en 2,7 % in Wallonië (zie tabel 3). Als we uit deze periode het jaar 2020 weglaten, waarin in de drie gewesten een aanzienlijke daling werd opgetekend, blijkt de gemiddelde jaarlijkse groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa dynamisch te zijn geweest in de drie gewesten: gemiddeld 3,8 % per jaar in Brussel, 4,2 % in Vlaanderen en 4,0 % in Wallonië. Deze dynamiek werd vastgesteld voor de investeringen van de marktsector (in volume gemiddeld 4,0 % per jaar in Brussel tijdens de periode 2014-2019, 4,4 % in Vlaanderen en 4,5 % in Wallonië), in een context die gunstig was voor de investeringen, met lage rentevoeten, een relatief hoge rendabiliteit en een gunstige ontwikkeling van de afzetmarkten. De investeringen van de tak

⁸ Exclusief investeringen in woongebouwen in dit deel, net zoals in tabel 3.

‘overheidsadministratie en onderwijs’⁹ lieten een sterke groei optekenen in Brussel (in volume gemiddeld 3,2 % per jaar over de periode 2014-2019) en in Vlaanderen (3,3 %), maar in Wallonië stegen ze nauwelijks (0,1 %).

De gezondheidscrisis van 2020 maakte een abrupt einde aan die opwaartse trend, met volgens onze ramingen een scherpe daling van de totale bruto-investeringen in vaste activa in alle drie de gewesten (-7,1 % in Brussel, -6,1 % in Vlaanderen en -4,8 % in Wallonië). De daling zou zeer uitgesproken zijn geweest voor de investeringen van de marktbedrijfstakingen (tussen -5 % en -9 % naargelang van het gewest), in een context van grote onzekerheid en een terugval van de economische activiteit. De investeringen in de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ daalden slechts licht op nationaal niveau (reële groei van -0,9 %) als gevolg van vertragingen in de realisatie ervan tijdens de gezondheidscrisis. Regionaal waren er grote verschillen, aangezien de investeringen in de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ sterk terugvielen in Vlaanderen (-4,5 %), vrijwel stabiel bleven in Wallonië (0,5 %) en sterk toenamen in Brussel (6,8 %), waar het effect van de toename van de investeringen door de federale overheid duidelijker merkbaar was.

In 2021 zouden de totale bruto-investeringen in vaste activa zijn hernomen met 6,2 % in volume in Brussel, 7,7 % in Vlaanderen en 6,3 % in Wallonië. Het herstel is toe te schrijven aan zowel de marktsector als aan de niet-marktsector. De investeringen van de marktsector zouden zich in de drie gewesten snel hebben hersteld van de schok van de gezondheidscrisis en naargelang van het gewest zijn gestegen met 5 % tot 8 % in 2021, en dit ondanks een terugval in de tweede jaarhelft (wat op nationaal niveau is geobserveerd). De volumegroei van de investeringen in de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ zou dan weer versneld zijn in Brussel (11,6 %) en nagenoeg gestabiliseerd zijn in Vlaanderen (0,4 %) en Wallonië (0,7 %). Dit is het resultaat van een terugval van de investeringen van de lagere overheid, die meer dan gecompenseerd wordt door hogere investeringen van de federale overheid (met name na de aankoop van gebouwen door de Regie der Gebouwen) en de gemeenschappen en gewesten (met een aanzienlijke toename van de investeringen door elk van de gefedereerde entiteiten).

In de periode 2022-2024 zou de groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa gemiddeld 2,5 % per jaar bedragen in Brussel, 1,7 % in Vlaanderen en 3,4 % in Wallonië. De bijdrage van de investeringen van de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ zou in deze periode bijzonder hoog zijn.

In 2022, en in zeer belangrijke mate ook in 2023 en 2024, wordt de ontwikkeling van de overheidsinvesteringen immers ondersteund door de verschillende relanceplannen (federaal en regionaal, gefinancierd door de Europese faciliteit voor herstel en veerkracht (RRF) of door eigen middelen).¹⁰ Daarnaast is er de sterke toename van de investeringen van de nationale defensie in 2023

⁹ De investeringen van de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ stemmen niet overeen met het concept overheidsinvesteringen (S.13). Met uitzondering van de investeringen van het privé-onderwijs zijn alle investeringen van de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’ overheidsinvesteringen. Er zijn echter ook overheidsinvesteringen in de tak ‘vervoer en communicatie’. In de overige takken is het aandeel van de overheidssector nihil of zeer gering. Het niveau van de investeringen van de overheidssector is in elk gewest dus hoger dan dat van de tak ‘overheidsadministratie en onderwijs’, omdat ze ook het publieke gedeelte van de investeringen van de tak ‘vervoer en communicatie’ omvatten. Deze laatste kunnen in bepaalde jaren aanzienlijk oplopen, zoals de investeringen van Infrabel of de Oosterweelverbinding in Vlaanderen.

¹⁰ In tegenstelling tot wat aanvankelijk was begroot, zijn de bedragen die in 2021 in het kader van de relanceplannen zijn uitgegeven, beperkt gebleven.

en in 2024 en van de investeringen van de lagere overheid in 2024 in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. In de periode 2022-2024 zouden de investeringen in de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' zowel in Vlaanderen als in Brussel aldus met gemiddeld 6 % per jaar toenemen, en in Wallonië met 17 % (een belangrijk deel van het Waalse herstelplan is geconcentreerd in de periode 2022-2024).

Bij de investeringen van de marktsector weegt een negatief overloopeffect (door een krimp van de investeringen in de tweede helft van 2021) op de jaargroei in 2022, die op nationaal niveau licht negatief zou zijn (-0,9 %). Dit zou echter worden gevolgd door een opleving in 2023 (3,1 %) en een nog steeds relatief sterke groei in 2024 (2,2 %). Gedurende deze jaren omvatten de verschillende relanceplannen niet alleen overheidsinvesteringen, maar ook investeringssteun aan de bedrijven van de privésector. In deze periode 2022-2024 zou de gemiddelde jaarlijkse investeringsgroei in de marktsector aldus 1,8 % bedragen in Brussel, 1,3 % in Vlaanderen en 1,7 % in Wallonië.

In de periode 2025-2027 zou zowel de groei van de investeringen in de marktsector als die in de niet-marktsector in alle drie de regio's vertragen. De gemiddelde jaarlijkse groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa zou aldus 1,0 % bedragen in Brussel, 1,4 % in Vlaanderen en 0,1 % in Wallonië.

De groei van de investeringen in de marktbedrijfstakingen vertraagt, wat in lijn is met de groeivertraging van de economische activiteit. Bovendien neemt de steun van de relanceplannen af en valt die weg in 2027. Tegen die achtergrond zou de groei van deze investeringen in de periode 2025-2027 gemiddeld 1,0 % per jaar moeten bedragen in Brussel, 1,6 % in Vlaanderen en 1,5 % in Wallonië.

In diezelfde periode zou het investeringsvolume van de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' afnemen, vooral door een terugval van de investeringen van de lagere overheid na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024. Bovendien vertonen de investeringen van de andere overheidsniveaus geen noemenswaardige nieuwe impulsen meer, of zelfs een lichte daling. Alleen de investeringen van de federale overheid, die nog steeds worden ondersteund door de uitvoering van het STAR-plan voor de nationale defensie, zouden in 2025 en 2026 toenemen. Op gewestelijk niveau leiden deze verschillende ontwikkelingen tot een gemiddelde jaarlijkse investeringsgroei van 0,6 % in Brussel, -0,7 % in Vlaanderen en -8,8 % in Wallonië (dit laatste gewest ondervindt de terugslag van de hoge groeicijfers van 2022-2024).

Globaal zou de groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa over de gehele periode 2021-2027 in de drie gewesten met gemiddeld 2,4 % per jaar toenemen (zie tabel 3). In Brussel zouden de grootste bijdragen aan deze groei komen van de takken 'overige marktdiensten' (1,0 procentpunt), 'overheidsadministratie en onderwijs' (0,6 procentpunt) en 'energie' (0,3 procentpunt). Zowel in Vlaanderen als in Wallonië zou de bedrijfstak 'overige marktdiensten' 1,1 procentpunt bijdragen aan de groei van de totale bruto-investeringen in vaste activa, en de verwerkende nijverheid 0,3 procentpunt. In Vlaanderen zouden de takken 'vervoer en communicatie' en 'energie' ook 0,3 procentpunt bijdragen. In Wallonië levert de tak 'overheidsadministratie en onderwijs' eveneens een bijdrage van 0,3 procentpunt.

3.2. Arbeidsmarkt

De resultaten voor de regionale binnenlandse werkgelegenheid werden al in afdeling 3.1 besproken als onderdeel van de regionale productie-optiek. De overige elementen – demografie en arbeidsaanbod, pendel- en grensarbeid, werkende beroepsbevolking en werkgelegenheidsgraad, werkloosheid en werkloosheidsgraad – komen in deze afdeling over de arbeidsmarkt aan bod.

3.2.1. Demografie en arbeidsaanbod

Bevolking op arbeidsleeftijd

Tijdens de jaren 2020-2021 groeide de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar) gemiddeld met 0,21 % per jaar^{11 12}, wat in het verlengde ligt van de relatief stabiele maar matige groei die opgetekend werd tijdens de periode 2013-2019 (gemiddeld 0,19 % per jaar). Ook in de gewesten bleef de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd tijdens de jongste twee jaar (Vlaanderen: 0,18 % per jaar; Wallonië: 0,04 %; Brussel: 0,80 %) vrijwel in lijn met die uit de periode 2013-2019 (respectievelijk 0,15 %, 0,04 % en 0,83 %).

Uiteindelijk heeft de coronacrisis nauwelijks gewogen op die groei. Zij had wel een beperkte neerwaartse invloed op de migratiestromen, maar had weinig impact op de evolutie van de respectieve migratiesaldi. Zoals voorheen, leverde de internationale migratie in die twee jaar een veel grotere bijdrage aan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel (1,63 pp per jaar) dan in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 0,43 pp en 0,25 pp per jaar). Even traditioneel zwakten binnenlandse migraties de groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd af (met gemiddeld -1,08 pp per jaar), terwijl ze de groei van de Vlaamse en Waalse bevolking op arbeidsleeftijd ondersteunden (met respectievelijk 0,16 pp en 0,08 pp per jaar). Daardoor lag de groeibijdrage van het geheel van de migratiebewegingen hoger in Vlaanderen (0,59 pp per jaar) dan in Brussel (0,55 pp) en in Wallonië (0,33 pp).

Daar staat tegenover dat het natuurlijk verloop¹³ de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ondersteunde in Brussel (groeibijdrage van 0,25 pp per jaar) maar fors afremde in Vlaanderen en in Wallonië (respectievelijk -0,41 pp en -0,29 pp per jaar). Dat is het gevolg van de jongere leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking, die voor meer evenwicht zorgde tussen de omvang van instromende cohorten op 15 jaar en uitstromende cohorten op 65 jaar.

¹¹ Tenzij anders vermeld, moeten alle bevolkingscijfers die geciteerd worden in deze afdeling geïnterpreteerd worden als jaargemiddelde cijfers.

¹² De bevolkingstoestand op 1 januari 2021 is een observatie, die voor 1 januari 2022 is een projectie gebaseerd op 'Federaal Planbureau en Statbel, 2022, Demografische vooruitzichten 2021-2070, februari 2022'. De bevolkingscijfers voor 2021 in deze regionale vooruitzichten zijn het rekenkundig gemiddelde van die twee situaties, en zijn dus slechts gedeeltelijk geobserveerd.

¹³ Voor de totale bevolking wordt het natuurlijk saldo gedefinieerd als het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen. Dat saldo geeft het 'natuurlijk verloop' van de bevolking, de wijziging in afwezigheid van internationale migratiestromen. Voor de bevolking op arbeidsleeftijd kan naar analogie een natuurlijk verloop (toename in afwezigheid van migratie) berekend worden als het verschil tussen enerzijds de instroom op arbeidsleeftijd (cohort die 15 jaar bereikt) en anderzijds de uitstroom uit arbeidsleeftijd (cohort die 65 jaar wordt) plus de sterfgevallen op arbeidsleeftijd.

De instroom van Oekraïense vluchtelingen die op gang kwam in maart van dit jaar is wél een externe factor die substantiële gevolgen heeft voor de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd op korte termijn. Zij heeft geleid tot het opstellen van een 'Oekraïne-update' van de bevolkingsvooruitzichten 2021-2070.¹⁴ Daarin wordt verondersteld dat 83 000 Oekraïense vluchtelingen zouden aankomen in de loop van 2022. Gezien de tijdelijke beschermingsstatus van deze migranten, wordt echter ook verondersteld dat 80 % van deze migranten België opnieuw verlaat in de loop van de jaren 2023-2024.

Op deze hypothese van 83 000 personen wordt de verdeling naar leeftijd en geslacht toegepast van de (tot en met 19 mei) geobserveerde instroom van Oekraïense vluchtelingen. Gezien de sterke vertegenwoordiging van kinderen, zou het aantal vluchtelingen op arbeidsleeftijd tegen einde 2022 dan 54 200 personen bedragen, waarvan 70 % vrouw is, 60 % zich in Vlaanderen zou vestigen en telkens 20 % zich in Wallonië en in Brussel zou vestigen. In jaargemiddelden zou het aantal Oekraïense vluchtelingen op arbeidsleeftijd 27 100 personen bedragen in 2022, pieken op 42 200 personen in 2023, terugvallen tot 18 800 personen in 2024 en 7 400 personen in 2025.

Vóór de 'Oekraïne-update', ging het scenario in de bevolkingsvooruitzichten uit van een geleidelijk afzwakkende bijdrage van de internationale migratie aan de groei van de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd, van 0,50 pp dit jaar tot 0,35 pp in 2027. Mét inachtneming van de nieuwe hypothesen op het vlak van vluchtelingen, verhoogt die bijdrage tot 0,86 pp dit jaar en 0,65 pp volgend jaar, maar valt ze terug tot 0,10 pp in 2024 en 0,24 pp in 2025, om vanaf 2026 aan te sluiten bij het oorspronkelijke scenario (0,35 pp per jaar in de periode 2026-2027).

De instroom van vluchtelingen laat zich in relatieve termen het sterkst voelen in Brussel, waar de extra impuls aan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (gecumuleerd over de jaren 2022-2023) oploopt tot 0,99 pp, tegen 0,61 pp in Vlaanderen en 0,36 pp in Wallonië. Die impuls wordt tijdens de jaren 2024-2025 dan grotendeels tenietgedaan, omdat de terugkeer van de vluchtelingen leidt tot een relatief sterkere negatieve impact op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in Brussel dan in Vlaanderen en in Wallonië. Gemiddeld over de gehele projectieperiode is – bij de huidige hypothesen op het vlak van terugkeer – de impact van de Oekraïense vluchtelingen op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd eerder verwaarloosbaar. Zoals gebruikelijk, ligt ook op middellange termijn (periode 2022-2027) de groeibijdrage van internationale migraties aanmerkelijk hoger in Brussel (gemiddeld 1,44 pp per jaar) dan in Vlaanderen (0,34 pp) en in Wallonië (0,21 pp).

Daar staat tegenover dat de bijdrage van interne migraties op middellange termijn nog licht negatiever wordt in Brussel (gemiddeld -1,14 pp per jaar) en licht positiever in Vlaanderen (0,18 pp) en in Wallonië (0,09 pp). Het geheel van migratiebewegingen zorgt nog steeds voor een sterkere demografische impuls in Vlaanderen (0,53 pp per jaar), terwijl de bijdrage in Brussel (0,31 pp) nu nog nauwelijks hoger is dan in Wallonië (0,29 pp). Het natuurlijk verloop blijft echter de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ondersteunen in Brussel (bijdrage van 0,31 pp per jaar) en afremmen in Vlaanderen (-0,40 pp) en in Wallonië (-0,32 pp), zodat de Brussels bevolking op arbeidsleeftijd ook op middellange termijn beduidend sterker groeit (gemiddeld met 0,62 % per jaar) dan de Vlaamse (0,13 %), terwijl de Waalse bevolking op arbeidsleeftijd zelfs licht krimpt (-0,03 % per jaar).

¹⁴ Federaal Planbureau en Statbel, 'Demografische vooruitzichten 2021-2070 – Update Oekraïne, juni 2022.

Tabel 10 Scenario voor demografie en arbeidsaanbod
jaargemiddelden

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Totale bevolking							
<i>1a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	44,9	43,4	95,6	71,9	28,7	54,6	46,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	5,7	4,8	15,4	10,3	0,7	8,6	4,8
Vlaams Gewest	32,0	31,6	61,5	47,5	22,1	35,0	32,7
Waals Gewest	7,2	7,0	18,7	14,1	5,8	11,0	9,0
<i>1b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,4	0,4	0,8	0,6	0,2	0,5	0,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,5	0,4	1,3	0,8	0,1	0,7	0,4
Vlaams Gewest	0,5	0,5	0,9	0,7	0,3	0,5	0,5
Waals Gewest	0,2	0,2	0,5	0,4	0,2	0,3	0,2
2. Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)							
<i>2a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	15,2	15,3	44,2	28,4	-3,2	14,1	10,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	6,8	6,3	12,8	9,3	2,3	6,5	5,4
Vlaams Gewest	7,8	7,6	24,8	16,2	-2,3	6,8	5,6
Waals Gewest	0,6	1,3	6,5	3,0	-3,3	0,9	-0,3
<i>2b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,2	0,2	0,6	0,4	0,0	0,2	0,1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,8	0,8	1,5	1,1	0,3	0,8	0,6
Vlaams Gewest	0,2	0,2	0,6	0,4	-0,1	0,2	0,1
Waals Gewest	0,0	0,1	0,3	0,1	-0,1	0,0	0,0
3. Activiteitsgraad, definitie FPB (1)(2)							
Het Rijk	74,4	75,0	75,3	75,5	77,0	73,7	76,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	69,7	70,1	70,2	70,2	71,4	70,5	70,7
Vlaams Gewest	77,1	77,6	77,8	78,0	79,5	76,0	78,4
Waals Gewest	71,3	72,0	72,6	72,9	74,7	70,7	73,4
4. Beroepsbevolking (15 jaar en meer), definitie FPB							
<i>4a. Wijziging in duizendtallen</i>							
Het Rijk	9,1	53,5	56,6	36,7	26,2	26,0	35,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,1	7,4	10,1	6,8	4,1	2,3	5,8
Vlaams Gewest	7,3	26,8	28,0	20,5	14,1	20,5	18,8
Waals Gewest	1,7	19,2	18,5	9,5	8,0	3,2	11,3
<i>4b. Wijziging in procent</i>							
Het Rijk	0,2	1,0	1,0	0,7	0,5	0,5	0,6
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,0	1,3	1,7	1,1	0,7	0,4	1,0
Vlaams Gewest	0,2	0,8	0,9	0,6	0,4	0,7	0,6
Waals Gewest	0,1	1,2	1,1	0,6	0,5	0,2	0,7

(1) Verhouding tussen beroepsbevolking (15 jaar en meer) en bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

(2) In de kolom 2024-2027 wordt de waarde op het einde van de periode (2027) weergegeven.

De instroom van vluchtelingen leidt ertoe dat de groei aantrekt in de jaren 2022-2023 (Brussel: 1,32 % per jaar; Vlaanderen: 0,49 %; Wallonië: 0,20 %), maar gecompenseerd wordt door een lagere groei tijdens de jaren 2024-2025 (Brussel: 0,15 % per jaar; Vlaanderen: -0,12 %; Wallonië: -0,19 %). In de jaren 2026-2027 is het effect van de instroom van vluchtelingen vrijwel uitgewerkt en wordt dan terug

aangeknoopt bij het oorspronkelijke groeipad uit de bevolkingsvooruitzichten (Brussel: 0,39 % groei per jaar; Vlaanderen: 0,03 %; Wallonië: -0,08 %).

Geaggregeerd op nationaal niveau, zorgt de toevloed van vluchtelingen voor een impuls aan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd tijdens de jaren 2022-2023 (0,49 % groei per jaar), gevolgd door een krimp in de jaren 2024-2025 (-0,14 % per jaar). Maar ook op kruissnelheid, in 2026, blijft de groei van de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd uiterst bescheiden (+0,06 %) en valt hij nagenoeg stil op het einde van de projectieperiode (+0,01 %). De positieve (maar slinkende) bijdrage van internationale migraties is dan nog net in staat om de negatieve impact van het natuurlijk verloop te compenseren. Over de projectieperiode 2022-2027 neemt de Belgische bevolking op arbeidsleeftijd toe met 59 600 personen of gemiddeld met 0,13 % per jaar.

Arbeidsaanbod: periode 2020-2021

In de vorige afdeling vermeldden we dat de coronaperiode weinig invloed heeft gehad op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd, noch op nationaal, noch op gewestelijk vlak. De demografische bijdrage tot de groei van het arbeidsaanbod¹⁵ bleef dan ook nagenoeg ongewijzigd tijdens de coronajaren 2020-2021 en bedroeg 0,70 pp per jaar in Brussel, 0,02 pp per jaar in Vlaanderen en -0,04 pp per jaar in Wallonië (zie figuren 2, 4 en 6). Voor elk gewest geldt dat die bijdrage lager ligt dan de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd tijdens die periode. Dat is het gevolg van een negatief compositie-effect, veroorzaakt door het toenemend aandeel van de oudste leeftijdsklasse op arbeidsleeftijd, waarvan de activiteitsgraad beduidend onder het gemiddelde ligt.¹⁶ Negatieve compositie-effecten speelden een grotere rol in Vlaanderen (-0,18 pp per jaar) dan in Brussel (-0,11 pp per jaar) en in Wallonië (-0,10 pp per jaar).

Terwijl de pandemie nauwelijks gevolgen had voor de demografische ondersteuning van het arbeidsaanbod, had zij wel degelijk een sterke (en onmiddellijke) negatieve impact op de evolutie van de activiteitsgraden. Hun bijdrage tot de groei van de beroepsbevolking (zie eveneens figuren 2, 4 en 6) nam drastisch af, vooral in Brussel, waar de groei van de beroepsbevolking terugviel van 1,17 % in 2019 tot 0,02 % in 2020¹⁷, maar ook in Vlaanderen (terugval van 1,02 % tot 0,23 %) en in iets mindere mate in Wallonië (terugval van 0,64 % tot 0,10 %).

¹⁵ De groei van het arbeidsaanbod wordt in dit hoofdstuk traditioneel opgesplitst in een bijdrage van veranderingen in het aanbodgedrag en een demografische bijdrage. De bijdrage van gedragsveranderingen is het resultaat van wijzigingen in de activiteitsgraden bij constante bevolking per leeftijd, geslacht en regio van woonplaats. De demografische bijdrage is het resultaat van wijzigingen in de bevolking per leeftijd, geslacht en regio van woonplaats bij constante activiteitsgraden.

¹⁶ De demografische bijdrage aan de groei van het arbeidsaanbod kan (soms aanzienlijk) afwijken van de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. Er moet immers ook rekening gehouden worden met verschuivingen in de leeftijdsstructuur. Een positief (negatief) verschil tussen beide grootheden is het resultaat van een verschuiving naar (van) bevolkingsgroepen met activiteitsgraden boven (onder) de gemiddelde activiteitsgraad en zorgt voor een positief (negatief) effect op de evolutie van de macro-economische activiteitsgraad, zelfs wanneer het participatiegedrag op elke leeftijd niet verandert.

¹⁷ Voor de gewesten kan tijdens de observatieperiode de som van beide bijdragen afwijken van de groei van de beroepsbevolking. Er is immers een verschil tussen de regionale beroepsbevolking volgens HERMREG-definitie en de regionale beroepsbevolking zoals geraamd in de sociodemografische databank die gebruikt wordt voor de projectie van het arbeidsaanbod (en voor de opsplitsing naar demografische en gedragsbijdragen). In de HERMREG-databank wordt de gewestelijke werkende beroepsbevolking berekend als een identiteit: binnenlandse werkgelegenheid volgens gewest van werkplaats uit de Regionale Rekeningen (INR) plus ramingen van het gewestelijke saldo van de grensarbeid en het gewestelijke pendelsaldo. In de sociodemografische databank wordt de regionale werkende beroepsbevolking onmiddellijk geraamd naar woonplaats op basis van data van de instellingen van sociale zekerheid. Die statistische discrepantie kon vooral

Een opsplitsing naar leeftijdsklasse van die bijdrage (zie figuren 3, 5 en 7) leert dat de negatieve impact zich concentreerde in de jongere (15-24 jaar) en de middenleeftijdsklassen (25-49 jaar). De coronaschok ging immers gepaard met onmiddellijke werkgelegenheidsverliezen in flexibele arbeidsmarktstatuten (waaronder interim- en studentenarbeid) en trof daarbij een overwegend jongere populatie die slechts beperkt toegang had tot werkloosheidsuitkeringen en zich genoodzaakt zag tijdelijk de arbeidsmarkt te verlaten. Bij jongeren was de schok het grootst in Brussel en in Vlaanderen (waar de bijdrage daalde van respectievelijk 0,21 pp en 0,06 pp in 2019 tot -0,43 pp en -0,36 pp in 2020) en minder uitgesproken in Wallonië (afname van 0,04 pp tot -0,21 pp). In de klasse 25-49 jaar kwam de bijdrage vooral onder druk te staan in Brussel en Wallonië (waar hij zakte van respectievelijk 0,35 pp en 0,34 pp in 2019 tot -0,19 pp en 0,01 pp in 2020) en in mindere mate in Vlaanderen (afname van 0,06 pp tot -0,03 pp).

In de oudere leeftijdsklassen bleven de (positieve) groeibijdrages nagenoeg op peil. De vrees dat de coronacrisis zou leiden tot beduidend meer vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt, is dus ongegrond gebleken. Bij de 65-plussers was de vertraging in de groeibijdrage relatief belangrijker (wat vooral in Vlaanderen een rol speelde), maar daar gaat het om een tijdelijk fenomeen dat veroorzaakt wordt door het wegvallen van de flexijobs in de handel en de horeca tijdens de lockdownperiode.

In de jongste leeftijdsklassen werd het in 2020 verloren terrein vorig jaar weer goedgehaakt in Wallonië (bijdrage van 0,20 pp), terwijl in Brussel en in Vlaanderen de activiteitsgraden zich nagenoeg stabiliseerden (bijdrage van respectievelijk -0,01 pp en 0,02 pp) en dus nog niet hersteld waren van de oorspronkelijke schok die de crisis teweegbracht.

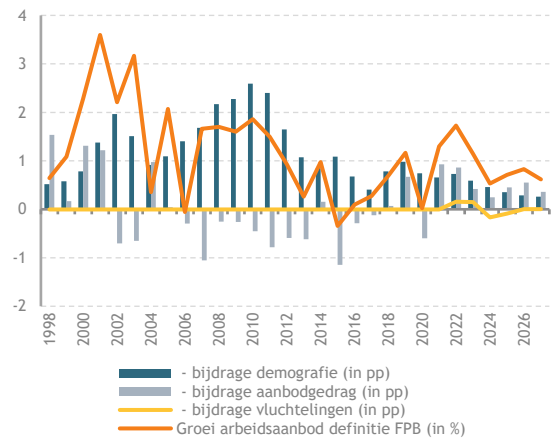
Opvallend was de sterk positieve bijdrage in 2021 in de klasse 25-49 jaar in zowel Brussel (+0,68 pp) als Wallonië (+0,46 pp), terwijl die in Vlaanderen beperkt bleef tot 0,10 pp. De evolutie in de eerste twee gewesten is allicht niet louter toe te schrijven aan een inhaalbeweging na corona, want ze ligt in het verlengde van een meer structurele tendens. Waar tijdens de jaren 2005-2016 de evolutie van de activiteitsgraden in die leeftijdsklasse negatief bijdroeg tot de groei van het arbeidsaanbod in beide gewesten, zien we in meer recente jaren een omkering van die tendens. In Wallonië manifesteerde die zich iets eerder, en werd de bijdrage van die leeftijdsklasse positief vanaf 2017; in Brussel vanaf 2018. De corona-uitbraak onderbrak die tendens, maar de forse herneming in 2021 laat uitschijnen dat de onderliggende dynamiek in die twee gewesten positief blijft.

De bijdrage van personen van 50 jaar en meer steeg vorig jaar in de drie gewesten. In Vlaanderen trok hij aan van 0,49 pp tot 0,62 pp, vooral geholpen door de inhaalbeweging bij de 65-plussers na de heropstart van de flexijobs. In Wallonië (toename van 0,42 pp tot 0,57 pp) en vooral in Brussel (toename van 0,02 pp tot 0,26 pp) is die toename grotendeels toe te schrijven aan een meer dynamische evolutie in de klasse 50-64 jaar. In dat laatste gewest bleef de bijdrage op oudere leeftijd wel structureel lager dan in Vlaanderen en in Wallonië.

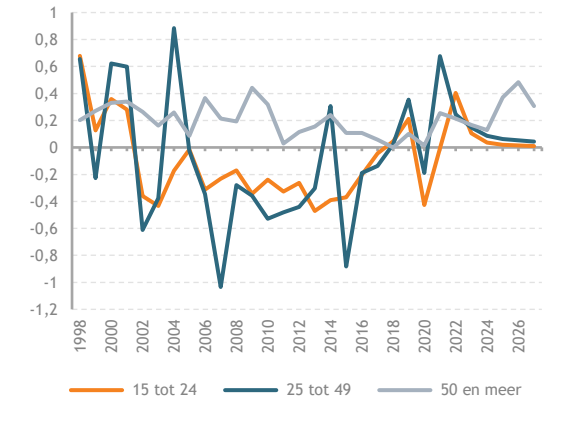
---

in Brussel belangrijke waarden aannemen, maar is sterk afgenomen sinds 2009. Vanaf dat jaar werd het immers mogelijk de evolutie van de pendelstromen in HERMREG eveneens te baseren op administratieve cijfers.

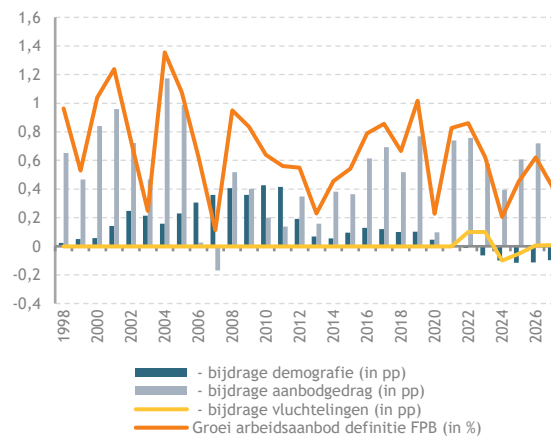
Figuur 2 Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

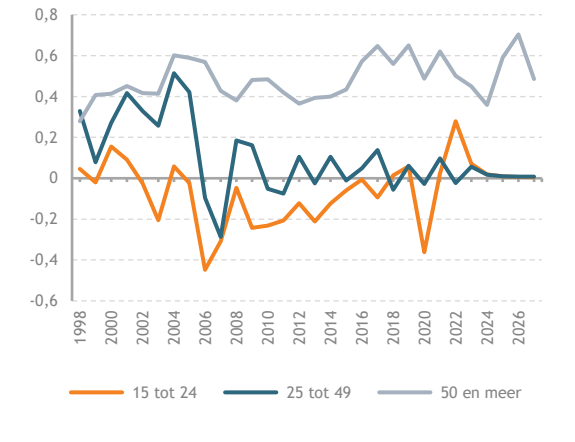
Figuur 3 Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Brussels Hoofdstedelijk Gewest

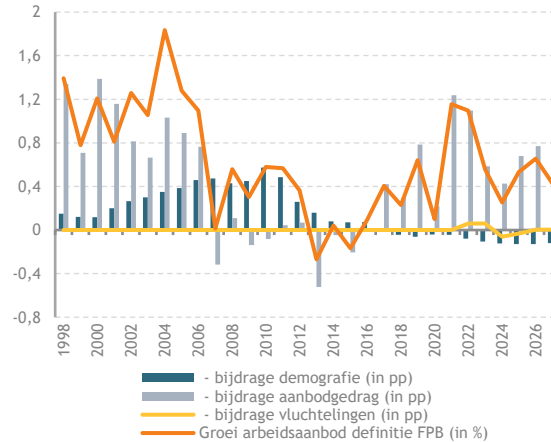
Figuur 4 Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Vlaams Gewest

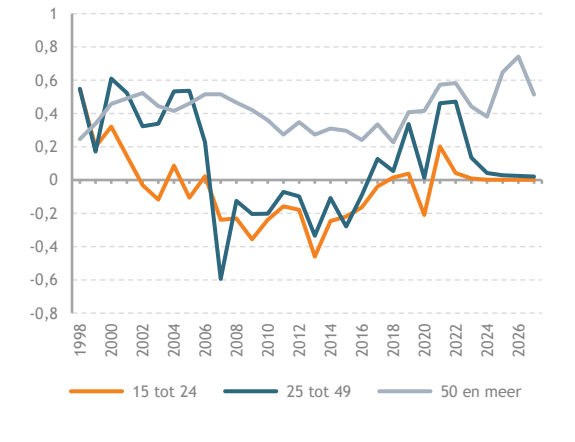
Figuur 5 Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Vlaams Gewest

Figuur 6 Bijdragen aan groei van arbeidsaanbod - Waals Gewest

Figuur 7 Bijdrage aanbodgedrag (in pp) naar leeftijd - Waals Gewest

Dankzij de positieve bijdrage van de activiteitsgraden, versnelde de groei van de beroepsbevolking vorig jaar, zij het relatief sterker in Brussel (tot 1,29 %) en in Wallonië (tot 1,15 %) dan in Vlaanderen (tot 0,83 %). Die groei was in Vlaanderen en in Wallonië ruim voldoende om de macro-economische activiteitsgraad fors boven zijn pre-coronaniveau te laten klimmen (Vlaanderen: van 77,1 % in 2019 tot 77,6 % in 2021; Wallonië: van 71,2 % tot 72,0 %), terwijl de Brusselse activiteitsgraad – gezien de sterkere groei van de bevolking op arbeidsleeftijd – nog licht onder zijn niveau uit 2019 bleef (70,1 % tegenover 70,3 %).

Geaggregeerd op nationaal niveau, groeide de beroepsbevolking vorig jaar met 0,98 % (+53 500 personen), terwijl in het coronajaar 2020 slechts een groei van 0,17 % werd opgetekend (+9 100 personen). De Belgische macro-economische activiteitsgraad lag in 2021 beduidend hoger dan in 2019 (75,0 % tegenover 74,4 %).

Arbeidsaanbod: vooruitzichten 2022-2027

Ook op middellange termijn (periode 2022-2027) wegen compositie-effecten op de demografische bijdrage aan de groei van de beroepsbevolking. In het verleden had dat vooral te maken met het toenemend gewicht van de klasse 60-64 jaar. Op middellange termijn speelt ook het toenemend gewicht van de klasse 15-19 jaar (als gevolg van de stijgende geboortecijfers in de jaren 2004-2011). Ook in die klasse liggen de activiteitsgraden ver beneden het gemiddelde.

Negatieve compositie-effecten blijven op middellange termijn vrijwel stabiel in Wallonië (-0,09 pp per jaar), maar versterken nog in Vlaanderen (-0,22 pp per jaar) en in Brussel (-0,16 pp per jaar). Desondanks blijft in dat laatste gewest de groei van het arbeidsaanbod nog altijd ondersteund door de demografische ontwikkelingen¹⁸ (0,45 pp per jaar), terwijl dat in Vlaanderen niet langer het geval is (-0,08 pp per jaar) en in Wallonië de bijdrage van de demografie tot de groei van het arbeidsaanbod ook negatief blijft (-0,11 pp per jaar). Het feit dat het internationale migratiesaldo tijdens de projectieperiode enigszins terugvalt, zorgt er wel voor dat tegen 2027 het verschil tussen Brussel (demografische bijdrage van 0,26 pp) en beide andere gewesten (Vlaanderen: -0,10 pp; Wallonië: -0,12 pp) minder uitgesproken wordt.

De activiteitsgraden bij jongeren (15-24 jaar) herstellen in Brussel en Vlaanderen dit en volgend jaar nog van de zware corona-inzinking (bijdrages van respectievelijk +0,40 pp en +0,28 pp in 2022 en +0,10 pp en +0,07 pp in 2023), terwijl de inzinking in Wallonië minder uitgesproken was en vorig jaar al grotendeels gerecupereerd bleek (vandaar de meer bescheiden bijdrages van +0,04 pp dit jaar en +0,01 pp in 2023). We gaan er van uit dat de activiteitsgraden in die leeftijdsklasse zich vanaf 2024

---

¹⁸ De opsplitsing naar demografische- en gedragscomponenten wordt in de periode 2022-2025 sterk beïnvloed door respectievelijk de komst en de terugkeer van Oekraïense vluchtelingen. De komst van de vluchtelingen zorgt a priori voor een sterke demografische impuls aan het arbeidsaanbod in de periode 2022-2023. Die wordt echter grotendeels tenietgedaan door negatieve schokken op de activiteitsgraden (vooral bij vrouwen in de klasse 25-49 jaar), gegeven de bijzonder zwakke arbeidsmarktparticipatie van de vluchtelingenpopulatie. Bij de terugkeer van de vluchtelingen gelden in de periode 2024-2025 de omgekeerde evoluties. Omdat het om tijdelijke effecten gaat, hebben we ervoor geopteerd de respectieve bijdragen daarvoor uit te zuiveren en de globale impact van de Oekraïense vluchtelingen op het arbeidsaanbod apart weer te geven. Op die manier komen de onderliggende – meer structurele – tendensen beter aan bod.

nagenoeg zouden stabiliseren, zodat hun bijdrage tot de groei van het regionale arbeidsaanbod dan verwaarloosbaar wordt.

In de leeftijdsklasse 25-49 jaar bemoeilijken de corona-effecten de robuustheid waarmee de onderliggende trends kunnen vastgesteld worden. We gaan er van uit dat ook tijdens de projectieperiode de positieve dynamiek in de Brusselse en Waalse activiteitsgraden aanhoudt, maar aan kracht verliest naarmate de projectieperiode vordert. Zo zou de bijdrage in Brussel dit jaar al afzakken tot 0,24 pp en valt ze terug tot 0,04 pp tegen 2027. In Wallonië wordt de bijdrage dit jaar, net zoals die van de overige leeftijdsklassen, opwaarts beïnvloed door een wijziging in de registratiemethode voor niet-werkende werkzoekenden¹⁹ en blijft ze (enigszins vertekend) nog op het peil van vorig jaar (0,47 pp). Volgend jaar valt ze echter fors terug (tot 0,13 pp), om tegen 2027 nog 0,02 pp te bedragen. Gemiddeld over de projectieperiode zou de bijdrage 0,12 pp per jaar bedragen in Wallonië en 0,11 pp per jaar in Brussel, terwijl ze in Vlaanderen beperkt zou blijven tot 0,02 pp, eveneens op basis van een licht aflopend profiel.

De bijdrage van de oudere leeftijdsklassen verzwakt tijdens de eerste helft van de projectieperiode, vooral dan in de jaren 2023-2024, naarmate de impact van de eindeloopbaanmaatregelen op kruissnelheid komt. In 2024 bedraagt de bijdrage nog 0,13 pp in Brussel, 0,36 pp in Vlaanderen en 0,38 pp in Wallonië. In de periode 2025-2026 geeft het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar een nieuwe impuls aan de toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd, zodat de bijdrage terug fors aantrekt (tot 0,48 pp in Brussel in 2026, 0,70 pp in Vlaanderen en 0,74 pp in Wallonië). Wanneer ook die hervorming op kruissnelheid komt, valt de bijdrage in 2027 terug tot 0,31 pp in Brussel, 0,49 pp in Vlaanderen en 0,51 pp in Wallonië.

De toename van de activiteitsgraden op oudere leeftijd blijft daarmee ook op middellange termijn de belangrijkste drijvende kracht achter de groei van het arbeidsaanbod, vooral dan in Vlaanderen en in Wallonië (gemiddelde bijdrages van respectievelijk 0,51 pp en 0,55 pp per jaar). In Brussel ligt de bijdrage van de oudere leeftijdsklassen traditioneel lager (gemiddeld 0,28 pp per jaar), hoewel het verschil met beide andere gewesten op middellange termijn minder uitgesproken is dan in het recente verleden.

Ten slotte bespreken we de specifieke impact van de instroom van vluchtelingen op het arbeidsaanbod. Zoals eerder vermeld, draagt die instroom in de jaren 2022-2023 gevoelig bij tot de gewestelijk groei van de bevolking op arbeidsleeftijd, meer in Brussel dan in Vlaanderen en – vooral – Wallonië. Rekening houdend met de veel zwakkere arbeidsmarktparticipatie van die populatie, valt de bijdrage aan de groei van de beroepsbevolking uiteraard een flink stuk lager uit. In Brussel bedraagt die bijdrage gemiddeld 0,15 pp per jaar in de periode 2022-2023, in Vlaanderen 0,10 pp per jaar en in Wallonië 0,06 pp per jaar. In 2024-2025 bedraagt de negatieve impact van de terugkeer van de vluchtelingen op de groei van het arbeidsaanbod respectievelijk -0,13 pp per jaar in Brussel, -0,08 pp per jaar in Vlaanderen en -0,05 pp per jaar in Wallonië. Op middellange termijn is – bij de huidige hypothesen op het vlak van terugkeer – ook de impact op het arbeidsaanbod uiterst beperkt.

---

¹⁹ Niet-uitkeringsgerechtigde personen die zich op vrijwillige basis aanmelden als werkzoekende bij de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdienst Forem, moeten hun inschrijving niet langer om de drie maanden (her)bevestigen. Hun aantal is de jongste vijf maanden gestegen met 8 000 personen.

Ondersteund door de nog steeds gunstige dynamiek in de evolutie van de activiteitsgraden en in mindere mate ook door de invloed van de vluchtelingen, versnelt de groei van de beroepsbevolking dit jaar in Brussel (tot 1,73 %) en stabiliseert hij zich nagenoeg in Vlaanderen en in Wallonië (groei van respectievelijk 0,86 % en 1,10 %). In de periode 2023-2024 verzwakken de groeibijdrages vanuit de activiteitsgraden (vooral dan in de oudere leeftijdsklassen). De groei van de beroepsbevolking valt dan stelselmatig terug en bedraagt in 2024 nog 0,53 % in Brussel, 0,21 % in Vlaanderen en 0,25 % in Wallonië. Ook tijdens de tweede helft van de projectieperiode is de evolutie van de activiteitsgraden op oudere leeftijd doorslaggevend in de bepaling van het groeiprofiel van het arbeidsaanbod. De groei van de beroepsbevolking versnelt in de periode 2025-2026 (tot gemiddeld 0,77 % per jaar in Brussel, 0,54 % per jaar in Vlaanderen en 0,59 % per jaar in Wallonië) en vertraagt terug in 2027 (tot 0,62 % in Brussel, 0,41 % in Vlaanderen en 0,43 % in Wallonië).

Gemiddeld over de periode 2022-2027 blijft de beroepsbevolking beduidend sterker groeien in Brussel (0,93 % per jaar) dan in Vlaanderen (0,53 % per jaar) en in Wallonië (0,59 % per jaar), dankzij de sterkere demografische ondersteuning. De groeiverschillen met Vlaanderen en Wallonië verkleinen weliswaar op middellange termijn, naarmate de positieve demografische impuls vanuit de internationale migratie geleidelijk afzwakt. Dat de Waalse beroepsbevolking iets sterker groeit dan de Vlaamse, is toe te schrijven aan de sterkere groeibijdrage van de activiteitsgraden in Wallonië (vooral dan in de klasse 25-49 jaar), maar die bijdrage wordt positief beïnvloed door de eerder vermelde wijziging in de registratie van werkzoekenden aan het begin van de periode.

Bovendien wegen negatieve compositie-effecten minder sterk in Wallonië dan in Vlaanderen, wat er eveneens toe bijdraagt dat de stijging van de Waalse macro-economische activiteitsgraad (+2,7 pp, tot 74,7 % in 2027) op middellange termijn sterker is dan de Vlaamse (+1,9 pp, tot 79,5 %). In beide gewesten wordt de toename van de activiteitsgraad gedrukt door de komst van de vluchtelingen in de periode 2022-2023, maar versterkt door hun terugkeer in de jaren 2024-2025. In Brussel is die achtereenvolgens remmende en stuwende invloed van de instroom van vluchtelingen nog iets meer uitgesproken, zodat de Brusselse macro-economische activiteitsgraad pas tegen 2024 het pre-coronaniveau overstijgt. Ook op middellange termijn blijft zijn toename (+1,3 pp, tot 71,4 %) achter bij die in beide andere gewesten, vooral door de structureel minder sterke stijging van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen.

Geaggregeerd op nationaal vlak, is de toename van de beroepsbevolking in de periode 2022-2027 nagenoeg even sterk als tijdens de afgelopen zes jaar: +198 200 personen (gemiddeld 0,59 % per jaar) tegen +203 000 personen (gemiddeld 0,63 % per jaar). Die stijging wordt nu nog uitsluitend verklaard door wijzigingen in de activiteitsgraden. Hun bijdrage tot de groei van het arbeidsaanbod ligt iets hoger dan tijdens de afgelopen zes jaar (+0,60 pp versus +0,50 pp per jaar), maar is net onvoldoende om de terugval van de demografische bijdrage (-0,02 pp versus +0,12 pp per jaar) te compenseren, terwijl de impact van de vluchtelingen op middellange termijn beperkt blijft tot 0,01 pp per jaar. De Belgische macro-economische activiteitsgraad stijgt van 75,0 % in 2021 tot 77,0 % in 2027.

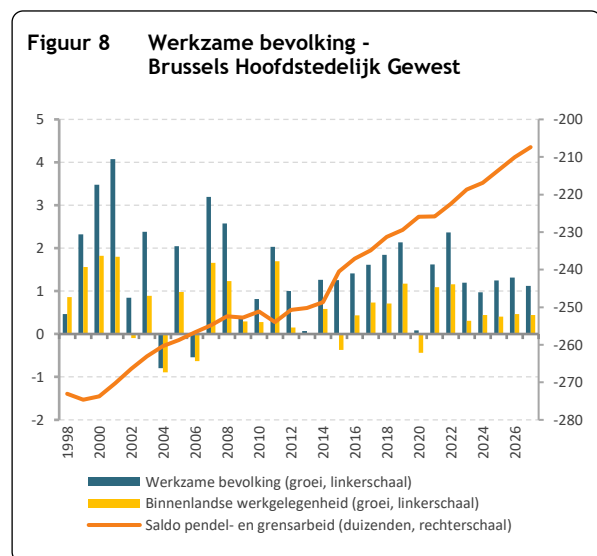
3.2.2. Grens- en pendelarbeid, werkzame bevolking en werkgelegenheidsgraad

De regionale binnenlandse werkgelegenheid kwam aan bod in afdeling 3.1. Hier gaan we na in welke mate die regionale vraag naar arbeidskrachten ingevuld wordt door ingezetenen of door

inkomende grens- of pendelarbeid. Rekening houdend met alle inkomende en uitgaande stromen, kan voor elk gewest het pendel- en grensarbeidsaldo berekend worden. Dat laat toe om, gegeven de regionale binnenlandse werkgelegenheid, de evolutie te bepalen van de regionale werkzame bevolking en van de werkgelegenheidsgraad.

Grens- en pendelarbeid en werkzame bevolking

Brussel kende in 2019 een negatief pendel- en grensarbeidsaldo van -229 400 personen (figuur 8), wat grotendeels het resultaat was van de hoge inkomende pendel uit de beide andere gewesten. Dat saldo

is gedurende de jongste twee decennia gevoelig minder negatief geworden. Die tendens versnelde nog tijdens de periode 2015-2019, vooral door de sterke stijging van de Brusselse pendel naar Vlaanderen (+11 000 personen), waardoor het aandeel van Brusselaars in de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid toenam van 1,4 % tot 1,7 %. De Brusselse pendel naar Wallonië nam tijdens die periode toe met 1 900 personen, zodat ook op de Waalse arbeidsmarkt het aandeel van Brusselaars – zij het licht – verhoogde (van 1,4 % tot 1,5 %). De Vlaamse pendel naar Brussel nam af tijdens die periode (-7 000 personen), terwijl de Waalse pendel naar Brussel nagenoeg stabiel bleef.

Aangezien de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid groeide in die periode, nam het aandeel van Waalse pendelaars in die werkgelegenheid licht af (van 17,2 % tot 16,8 %). De afname van het aandeel van Vlaamse pendelaars (van 30,7 % tot 28,9 %) was echter veel meer uitgesproken.

Brusselaars verhoogden dus hun aandeel in de binnenlandse werkgelegenheid van elk gewest. Dat zorgde ervoor dat tijdens de jaren 2015-2019 de groei van de Brusselse werkzame bevolking (gemiddeld 1,65 % per jaar) substantieel hoger lag dan die van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid (gemiddeld 0,54 % per jaar). Bij onveranderde aandelen van Brusselaars in de binnenlandse werkgelegenheid van elk gewest, zou de Brusselse werkzame bevolking slechts met 0,66 % per jaar gegroeid zijn. De versterkte aanwezigheid van Brusselaars op de eigen arbeidsmarkt droeg 0,64 pp per jaar extra bij aan die groei, die op de Vlaamse arbeidsmarkt 0,32 pp en die op de Waalse arbeidsmarkt 0,03 pp.

In 2020 ondergingen de drie regionale arbeidsmarkten de gevolgen van de coronacrisis. Ook de pendelarbeid werd daarbij tijdelijk getroffen. De Brusselse pendel naar Vlaanderen ondervond in relatieve termen de sterkste impact van de crisis. De structurele stijging uit de pre-coronaperiode werd abrupt afgebroken en omgezet in een daling tijdens de eerste jaarhelft van 2020. Het herstel kwam echter al terug op gang in de tweede jaarhelft van 2020 en won aan kracht in de loop van 2021. In jaargemiddelden nam de uitgaande pendel van Brussel naar Vlaanderen nog toe met 2 900 personen in 2019, steeg hij nauwelijks in 2020 (+400 personen), maar bedroeg de toename terug 1 800 personen in 2021. Voor de Brusselse pendel naar Wallonië was de impact van de crisis iets beperkter (van +400

personen in 2019 naar -400 personen in 2020), maar de herneming opmerkelijk fors (+1 200 personen in 2021).

De Vlaamse en Waalse pendel naar Brussel werd proportioneel minder geraakt, omdat hij relatief sterker geconcentreerd is in takken waarin de werkgelegenheid geen invloed ondervond van de coronacrisis ('overheidsadministratie en onderwijs', 'krediet en verzekeringen'). In absolute cijfers daalde de Vlaamse pendel naar Brussel in 2020 met 2 200 personen en de Waalse pendel met 300 personen, maar vorig jaar werd die daling alweer goedge maakt (respectievelijk +2 300 personen en +700 personen).

Het groeiverschil tussen Brusselse werkzame bevolking en Brusselse binnenlandse werkgelegenheid was minder uitgesproken tijdens de afgelopen twee jaar. In 2020 (groei van +0,09 % versus -0,43 %) was dat vooral het gevolg van de relatief sterkere impact van de crisis op de uitgaande pendel vanuit Brussel. In 2021 (groei van +1,62 % versus +1,09 %) bleven de markttakken (en dan vooral de handel en horeca) in Brussel langer de naweeën ondervinden van de coronaschok. Brusselaars zijn relatief sterker vertegenwoordigd in die takken, zodat hun aandeel op de eigen arbeidsmarkt dan minder sterk steeg dan voorheen.

Rekening houdend met de overloopeffecten uit 2021, zou de Brusselse pendel naar Vlaanderen fors versnellen in 2022 (+3 000 personen) en blijft die naar Wallonië ook nog relatief dynamisch (+1 100 personen), terwijl de Vlaamse pendel naar Brussel nu minder sterk stijgt dan vorig jaar (+1 000 personen) en die vanuit Wallonië zich stabiliseert. Tijdens de periode 2023-2027 blijft de Brusselse pendel naar Vlaanderen bijzonder sterk toenemen (gemiddeld +2 800 personen per jaar), terwijl de Brusselse pendel naar Wallonië terug op een lager groeipad komt te liggen (+400 personen per jaar). De Waalse pendel naar Brussel neemt licht toe (+300 personen per jaar), terwijl die vanuit Vlaanderen nog nauwelijks afneemt (-100 personen per jaar).

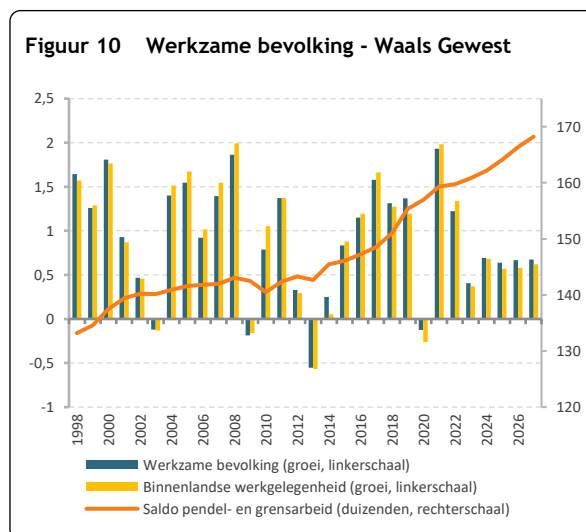
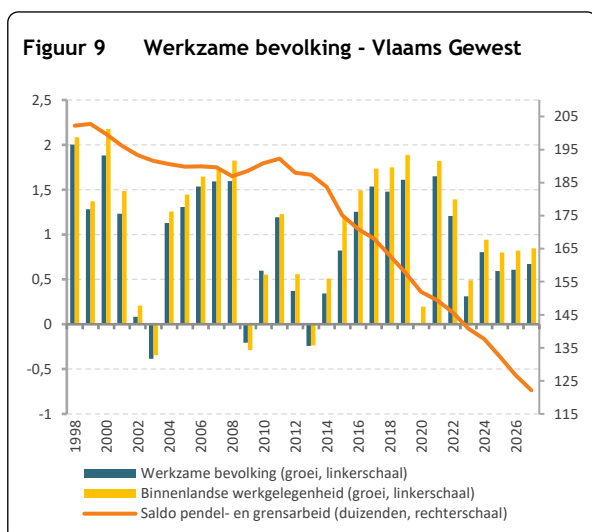
Daardoor klimt het Brusselse pendel- en grensarbeidsaldo in de periode 2022-2027 gemiddeld met 3 100 personen per jaar, tot -207 400 personen in 2027. De groei van de Brusselse werkzame bevolking (gemiddeld 1,37 % per jaar) valt op middellange termijn dan terug aanzienlijk hoger uit dan die van de binnenlandse werkgelegenheid (0,54 % per jaar). In vergelijking met de pre-coronaperiode verkleint het groeiverschil wel enigszins. Bovendien draagt de toenemende aanwezigheid van Brusselaars op de eigen arbeidsmarkt nu nog slechts 0,28 pp per jaar bij aan de groei van de Brusselse werkzame bevolking. De voornaamste impuls komt nu van de sterkere aanwezigheid van Brusselaars op de Vlaamse arbeidsmarkt (waarvan de groeibijdrage oploopt tot 0,45 pp per jaar), terwijl ook hun sterkere aanwezigheid op de Waalse arbeidsmarkt een licht hogere bijdrage levert (0,08 pp per jaar).

Zowel in Vlaanderen (figuur 9) als in Wallonië (figuur 10) is het pendel- en grensarbeidsaldo positief (in 2019: respectievelijk +157 700 en +155 300 personen), waarbij de uitgaande pendel naar Brussel de hoofdrol speelt. Voor beide gewesten geldt dat pendel- en grensarbeid veel minder doorwegen in verhouding tot de binnenlandse regionale werkgelegenheid en dat de verschillen in groeivoeten tussen de binnenlandse werkgelegenheid en de werkzame bevolking veel beperkter zijn dan in Brussel.

De Waalse pendel naar Vlaanderen kende in het recente pre-coronaverleden een positieve trend (+4 800 personen gecumuleerd in de periode 2015-2019), die aanmerkelijk versnelde in de jaren 2018-2019.

Waalse pendelaars verhoogden daardoor licht hun aandeel in de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid, van 1,4 % in 2014 tot 1,5 % in 2019, wat al bij al een bescheiden niveau blijft. De Vlaamse pendel naar Wallonië daalde licht tijdens die periode (-300 personen), zodat zijn aandeel in de Waalse werkgelegenheid afnam van 1,8 % tot 1,6 %. Bovendien werd ook het saldo van de Vlaamse grensarbeid met Nederland minder positief tijdens die periode, zodat het globale Vlaamse pendel- en grensarbeidsaldo daalde met 26 000 personen en de gemiddelde groei van de Vlaamse werkzame bevolking (1,34 % per jaar) behoorlijk achterbleef bij de groei van de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid (1,61 % per jaar).

De Waalse werkende bevolking groeide in de periode 2015-2019 daarentegen net iets sterker dan de Waalse binnenlandse werkgelegenheid (1,25 % per jaar tegen 1,24 % per jaar), gezien de gestage toename van het Waalse pendel- en grensarbeidsaldo (+9 900 personen). Zowel het Waalse pendelsaldo met Vlaanderen als het grensarbeidsaldo met Luxemburg namen toe in die periode, terwijl het positieve pendelsaldo met Brussel slechts licht slonk.

Ook de toename van de Waalse pendel naar Vlaanderen werd tijdelijk onderbroken na de coronaschok, maar opnieuw kwam de herneming al op gang in de tweede helft van 2020 en won ze vorig jaar aan kracht. In jaargemiddelden nam de Waalse pendel naar Vlaanderen nog toe met 2 200 personen in 2019, steeg hij beperkter in 2020 (+1 100 personen), en versnelde de toename vorig jaar tot 1 500 personen. De Vlaamse pendel naar Wallonië werd relatief minder sterk beïnvloed door de coronacrisis (-300 personen in 2020 versus een stabilisatie in 2019), maar kende een uitgesproken positieve evolutie sinds de tweede jaarhelft van 2020, wat de jaargemiddelde toename voor 2021 op +700 personen bracht.

De groei van de Vlaamse werkzame bevolking bleef tijdens de coronajaren iets minder sterk achter bij die van de binnenlandse werkgelegenheid, zowel in 2020 (0,00 % versus 0,20 %) als in 2021 (+1,65 % versus +1,82 %). Nochtans nam de uitgaande grensarbeid van Vlaanderen naar Nederland opvallend sterk af. Daar staat echter tegenover dat het aandeel van de Vlaamse pendel in de Brusselse werkgelegenheid minder sterk slonk dan tijdens de pre-coronaperiode.

De groei van de Waalse werkzame bevolking bleef de jongste twee jaar ondersteund door de toename van de uitgaande grensarbeid. Vooral daardoor kromp de Waalse werkzame bevolking in 2020 minder

sterk dan de binnenlandse werkgelegenheid (-0,12 % versus -0,26 %). In 2021 gold de omgekeerde vaststelling (groei van 1,93 % versus 1,98 %), vooral door de relatief sterke herneming van de pendel vanuit Brussel. Dat neemt niet weg dat de Waalse arbeidsmarkt vorig jaar bijzonder sterk opveerde in de nasleep van de coronaschok.

Rekening houdend met de overloopeffecten uit 2021, zou de Vlaamse pendel naar Wallonië dit jaar sterker blijven stijgen dan in pre-coronatijden (+600 personen). De Waalse pendel naar Vlaanderen herneemt fors (+1 900 personen) en sluit daarbij aan bij de trend die pre-corona werd opgetekend. Tijdens de periode 2023-2027 blijft de Waalse pendel naar Vlaanderen aanzienlijk toenemen (gemiddeld +1 600 personen per jaar), terwijl de Vlaamse pendel naar Wallonië terugvalt op een lager groeipad (+200 personen per jaar). Daardoor blijft op middellange termijn het Waals pendelsaldo met Vlaanderen aansterken.

Het Vlaamse pendelsaldo met Brussel slinkt fors (zie hierboven), terwijl het saldo van de Vlaamse grensarbeid licht zou blijven afnemen (-400 personen per jaar), veel minder uitgesproken weliswaar dan tijdens de coronaperiode. Het globale Vlaamse pendel- en grensarbeidsaldo daalt in de periode 2022-2027 dan gemiddeld met 4 600 personen per jaar en bedraagt in 2027 nog slechts 122 200 personen. De groei van de Vlaamse werkende bevolking blijft op middellange termijn dus nog steeds achter bij die van de binnenlandse werkgelegenheid (gemiddelde groei van 0,70 % per jaar versus 0,88 % per jaar). Een groeiend aantal Vlaamse arbeidsplaatsen wordt immers ingevuld door Brusselse en Waalse pendelaars, die hun aandeel in de Vlaamse werkgelegenheid zien toenemen tot respectievelijk 2,2 % en 1,8 % in 2027. Niettemin is het groeiverschil minder uitgesproken dan in pre-coronatijden, wat dan weer verklaard wordt door de minder sterke afname van het aandeel van Vlaamse pendelaars in de Brusselse werkgelegenheid.

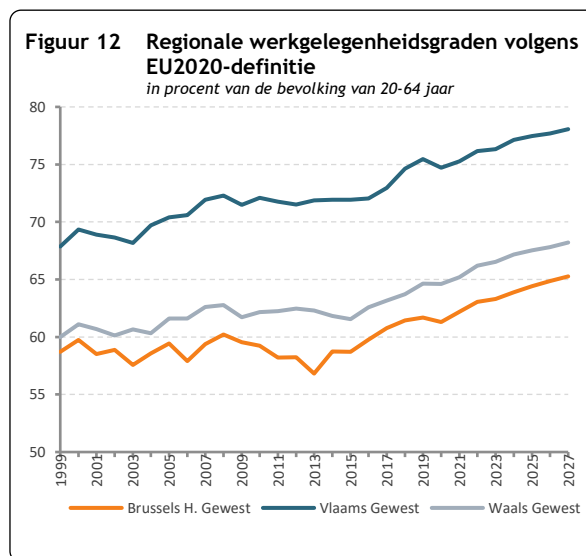
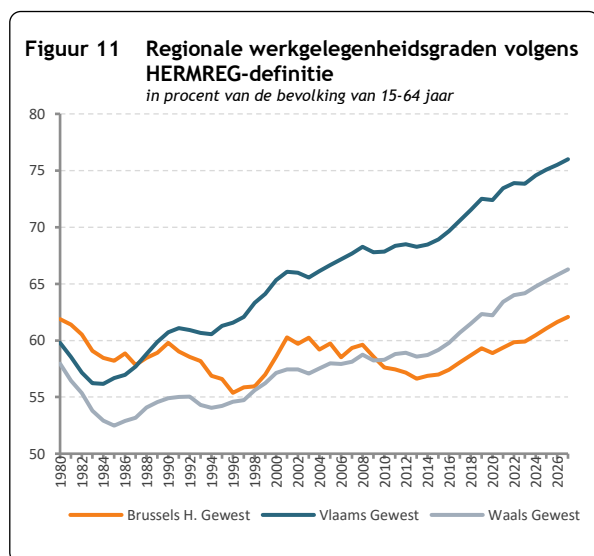
Het Waalse pendel- en grensarbeidsaldo neemt toe in de periode 2022-2027 (+1 500 personen per jaar, tot 168 200 personen in 2027). Dat is vooral het gevolg van het verbeterende saldo met Vlaanderen, terwijl het Waalse saldo met Brussel licht slinkt (zie hierboven) en het Waalse saldo van de grensarbeid licht blijft toenemen (+400 personen per jaar). Daardoor komt de groei van de Waalse werkzame bevolking (gemiddeld 0,72 % per jaar) licht hoger komt te liggen dan die van de binnenlandse werkgelegenheid (0,69 % per jaar) en wordt hij ook iets dynamischer dan de groei van de Vlaamse werkende bevolking. In beide gewesten ligt de groei van de werkzame bevolking echter aanzienlijk lager dan in Brussel.

Werkgelegenheidsgraad

De werkgelegenheidsgraad (of werkzaamheidsgraad) geeft aan welk percentage van de ingezeten bevolking op arbeidsleeftijd werkt. In figuur 11 wordt de werkgelegenheidsgraad volgens de HERMREG-definitie weergegeven: de verhouding tussen de totale werkzame bevolking (15 jaar en meer) volgens de HERMREG-definitie²⁰ en de bevolking van 15 tot 64 jaar. In figuur 12 staat de werkgelegenheidsgraad die oorspronkelijk in het kader van de EU2020-strategie werd gedefinieerd en nog steeds gehanteerd wordt bij het maken van internationale vergelijkingen: de verhouding tussen

²⁰ Regionale binnenlandse werkgelegenheid volgens de regionale rekeningen plus de HERMREG-raming van het regionaal pendel- en grensarbeidsaldo.

werkende bevolking en bevolking, beide beperkt tot de klasse 20-64 jaar, gemeten op basis van cijfers uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK).

Tijdens de jaren 2015-2019 veerde de groei van de werkzame bevolking krachtig op in de drie gewesten. In Vlaanderen en Wallonië vertaalde die versnelling zich in een bijzonder sterke toename van de werkgelegenheidsgraad (volgens definitie HERMREG), gezien de beperkte groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. De Waalse graad klonk van 58,7 % in 2014 tot 62,3 % in 2019 (+3,6 pp), de Vlaamse graad van 68,5 % tot 72,5 % (+4,0 pp). Zoals hierboven uiteengezet, groeide de Brusselse werkzame bevolking gevoelig sterker dan in de beide andere gewesten, maar dat was in nog grotere mate het geval voor de bevolking op arbeidsleeftijd. De toename van de Brusselse werkgelegenheidsgraad (van 56,9 % tot 59,3 %; +2,4 pp) bleef in die periode aldus achter bij die in de beide andere gewesten.

De coronacrisis maakte in 2020 een abrupt einde aan de werkgelegenheidsexpansie, maar werd vorig jaar gevolgd door een sterke herneming van de werkgelegenheid. De Vlaamse en de Waalse werkgelegenheidsgraad daalden slechts licht in 2020 (respectievelijk van 72,5 % tot 72,4 % en van 62,3 % tot 62,2 %), maar wonnen vorig jaar fors terrein (stijging tot respectievelijk 73,4 % en 63,4 %). Hierboven bleek dat de crisis in 2020-2021 een relatief grotere impact had op de groei van de Brusselse werkzame bevolking, zodat het traditioneel positieve groeidifferentieel met de beide andere gewesten nagenoeg wegviel (gemiddelde groei van 0,85 % in Brussel tegen 0,82 % in Vlaanderen en 0,90 % in Wallonië). Daarnaast had de coronaperiode nauwelijks een impact op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (zie paragraaf 3.2.1), die nog steeds aanmerkelijk hoger lag in Brussel. De Brusselse werkgelegenheidsgraad daalde dan ook fors in 2020 (van 59,3 % tot 58,9 %) en hernam minder sterk in 2021 (stijging tot 59,4 %).

De EU2020-graden liggen hoger dan de HERMREG-graden, omdat de leeftijdsklasse 15-19 jaar (waar de werkgelegenheidsgraden ver onder het gemiddelde liggen) uitgesloten wordt van de meting. Qua evolutie over de periode 2015-2019 schetst de EU2020-indicator een relatief gunstiger beeld voor de Brusselse werkgelegenheidsgraad, waarvan de toename (+3,0 pp) minder achterblijft bij die in Vlaanderen (+3,5 pp) en zelfs iets sterker was dan die in Wallonië (+2,8 pp).

Voor kortere periodes kunnen de evoluties nog meer van elkaar verschillen naar gelang van de gehanteerde indicator (deels ook omdat de EAK-meting onderhevig is aan grotere statistische fluctuaties). Zo nam op nationaal vlak de administratieve graad in 2020 af van 67,8 % tot 67,6 % en steeg hij in 2021 tot 68,7 %, terwijl de EAK-graad gevoeliger terugviel in 2020 (van 70,5 % tot 70,0 %) en minder sterk hernam in 2021 (stijging tot 70,6 %). Dat laatste cijfer wordt weliswaar beïnvloed door een statistische wijziging in de EAK, waardoor personen die langer dan 3 maanden tijdelijk werkloos zijn, vanaf 2021 niet langer tot de werkgelegenheid gerekend worden. Statbel raamt dat de toename van de (nationale) werkgelegenheidsgraad 0,6 pp hoger gelegen zou hebben bij ongewijzigde definities. De vertekening zou ook voor elk van de gewesten in die orde van grootte liggen. Zij kan dus niet verklaren waarom de EAK-raming ook voor de afgelopen twee jaar een relatief gunstiger beeld schetst voor Brussel (toename van 61,7 % tot 62,2 %) en een minder gunstig beeld voor Vlaanderen (afname van 75,5 % tot 75,3 %), terwijl de resultaten voor Wallonië (toename van 64,6 % tot 65,2 %) meer in lijn liggen van de administratieve raming.

In 2022 versterkt de instroom van Oekraïense vluchtelingen de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd, meer nog in Brussel dan in Vlaanderen en in Wallonië. Dat drukt op de evolutie van de regionale werkgelegenheidsgraden. De groei van de werkzame bevolking valt dan weer enigszins terug in Vlaanderen en in Wallonië, maar versnelt in Brussel, zodat hij terug op een hoger peil komt te liggen dan in beide andere gewesten. Dat laat toe om de eveneens hogere groei van de Brusselse bevolking op arbeidsleeftijd te absorberen. De regionale HERMREG-werkgelegenheidsgraden stijgen vrijwel even sterk in de drie gewesten (tot 59,8 % in Brussel, 73,9 % in Vlaanderen en 64,0 % in Wallonië). In 2023 blijft de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd ondersteund door de instroom van vluchtelingen, terwijl de conjuncturele vertraging de groei van de werkzame bevolking sterk doet afzakken in de drie gewesten. De werkgelegenheidsgraad stijgt nog licht in Brussel (tot 59,9 %) en in Wallonië (tot 64,2 %), maar daalt licht in Vlaanderen (tot 73,8 %).

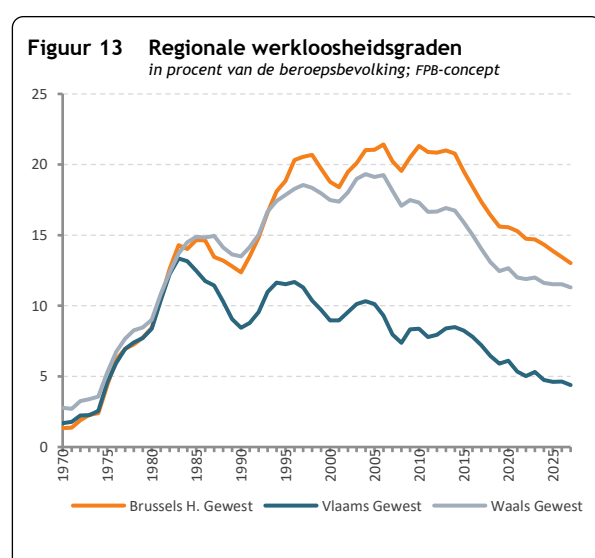
Vanaf 2024 komt de groei van de werkzame bevolking terug op een hoger peil te liggen en stijgt de werkgelegenheidsgraad aanhoudend in de drie gewesten. Die stijging wordt in de periode 2024-2025 versterkt door de remmende invloed van de terugkeer van de vluchtelingen op de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd. De toename van de regionale werkgelegenheidsgraden is in de periode 2024-2027 vergelijkbaar in de drie gewesten (Brussel: +2,2 pp, tot 62,1 % in 2027; Vlaanderen: +2,2 pp, tot 76,0 %; Wallonië: +2,1 pp, tot 66,3 %). Zowel de groei van de werkzame bevolking als de bevolking op arbeidsleeftijd liggen structureel hoger in Brussel dan in beide andere gewesten.

In projectie (vanaf 2022) volgen de EU2020-graden hetzelfde pad als de HERMREG-graden, gecorrigeerd voor de regionale groei van de werkzame bevolking in de leeftijdsklassen 15-19 jaar en 65 jaar en meer. Verschillen in evolutie tussen beide indicatoren worden dan in principe enkel verklaard door compositie-effecten. De sterkere toename van de bevolking in de leeftijdsklasse 15-19 in Vlaanderen en in Brussel drukken – gezien de lage werkgelegenheidsgraden op die leeftijden – de evolutie van de HERMREG-graad enigszins t.o.v. de EU2020-graad. Het omgekeerde geldt echter voor de toename van de tewerkstelling van personen van 65 jaar en meer, die immers niet in rekening wordt gebracht in de EU2020-graad.

Daarnaast gaan we ervan uit dat, naarmate de tijdelijke werkloosheid gedurende dit en volgend jaar terugvalt tot haar pre-coronanieveau, het effect van de definitieverandering in de EAK geleidelijk wegvalt. Daardoor stijgen de EU2020-graden in de jaren 2022-2023 sterker dan de administratieve graden. Vanaf 2025 is de toename van de EU2020-graden dan weer iets minder uitgesproken dan die van de HERMREG-graden, omdat de werkgelegenheid op 65 jaar en meer fors stijgt na het optrekken van de pensioenleeftijd. De eerste factor weegt sterker door, zodat de toename van de EU2020-graden over de gehele projectieperiode 2022-2027 iets meer uitgesproken is dan die van de administratieve graden (Brussel: +3,1 pp, tot 65,3 %; Vlaanderen: +2,8 pp, tot 78,1 %; Wallonië: +3,0 pp, tot 68,2 %).

3.2.3. Werkloosheid en werkloosheidsgraad

In de periode 2015-2019 daalde de werkloosheid ²¹ aanzienlijk in de drie gewesten. De werkloosheidsgraad nam af van 20,8 % tot 15,6 % in Brussel, van 8,5 % tot 5,9 % in Vlaanderen en van 16,7 % tot 12,5 % in Wallonië.

Aan die evolutie kwam een abrupt einde met het uitbreken van de coronacrisis. Die leidde tot aanzienlijk direct banenverlies, maar ging ook gepaard met een tijdelijke inzinking van de groei van de beroepsbevolking. In jaargemiddelden viel de groei van de werkzame bevolking stil in Vlaanderen en werd hij zelfs licht negatief in Wallonië (-0,12 %). In Brussel bleef de groei van de werkzame bevolking licht positief (0,09 %), maar was de terugval in vergelijking met 2019 nog sterker (-2,05 pp) dan in Vlaanderen (-1,61 pp) en in Wallonië (-1,49 pp). Ook de groeivertraging van de beroepsbevolking was meer uitgesproken in Brussel (-1,15 pp) dan in Vlaanderen (-0,79 pp) en

in Wallonië (-0,54 pp), omdat de negatieve schok op de activiteitsgraden in de jongere en middenleeftijdsklassen er sterker was (zie paragraaf 3.2.1). Daardoor bleef de werkloosheidsgraad in 2020 stabiel in Brussel (op 15,6 %), terwijl hij licht steeg in Vlaanderen (van 5,9 % tot 6,1 %) en in Wallonië (van 12,5 % tot 12,7 %).

De herneming van de werkgelegenheid kwam al op gang in de tweede jaarhelft van 2020 en trok fors aan in de loop van 2021, zodat de groei van de werkzame bevolking vorig jaar uitzonderlijk sterk versnelde (tot 1,62 % in Brussel, 1,65 % in Vlaanderen en 1,93 % in Wallonië). Opnieuw was die versnelling het minst uitgesproken in Brussel, waar de marktwerkgelegenheid duurzamer getroffen wordt door de coronacrisis en de ondersteuning via de verbetering van het pendelsaldo tijdelijk wegviel. De herneming was dan weer opmerkelijk krachtig in Wallonië. Dat gold echter ook voor de groei van de Waalse beroepsbevolking. Die kreeg vorig jaar sterke impulsen door toenemende activiteitsgraden in alle leeftijdsklassen, lag daardoor hoger (+1,15 %) dan de groei van de Vlaamse

²¹ Volgens FPB-definitie: werkzoekenden volgens administratieve cijfers plus oudere werklozen.

beroepsbevolking (+0,83 %) en bleef niet zover achter bij de groei van de Brusselse beroepsbevolking (+1,29 %), die nog steeds ondersteund werd vanuit demografische hoek. De daling van de Waalse werkloosheidsgraad (tot 12,0 %) was dan ook iets minder uitgesproken dan die van de Vlaamse (tot 5,3 %), terwijl de Brusselse werkloosheidsgraad het minst terugviel (tot 15,3 %), wat nogmaals illustreert dat van de drie gewesten Brussel het moeizaamst herstelde van de coronacrisis.

Dit jaar zijn er twee externe factoren die een verhogend effect hebben op de werkloosheidsevolutie. In de eerste plaats schrijft een deel van de Oekraïense vluchtelingen zich in als werkzoekende. Het gaat dan om personen die geen aanspraak kunnen maken op werkloosheidsuitkeringen, maar in principe wel beroep kunnen doen op het equivalent leefloon. Volgens de laatst beschikbare gegevens (voor de maand mei) ging het tot dusver om afgerond 2 500 werkzoekenden, waarvan 500 personen in Brussel, 1 350 personen in Vlaanderen en 650 personen in Wallonië. In de tweede plaats speelt ook de verandering die Forem doorvoerde in de registratiemethode voor vrij ingeschreven (dus eveneens niet-uitkeringsgerechtigde) werkzoekenden. Die leidde in Wallonië tot een verhoging van maar liefst 8 000 personen met dat administratief statuut tijdens de eerste vijf maanden van dit jaar. Beide factoren gaan eveneens gepaard met een positief effect op de beroepsbevolking (zie paragraaf 3.2.1).

Daarnaast verwachten we ook een opwaarts effect op de werkloosheidsevolutie van de huidige conjunctuurvertraging, die immers gepaard zou gaan met een forse verzwakking van de werkgelegenheidsgroei in de loop van dit jaar. Dankzij een bijzonder sterk overloopeffect blijft de werkzame bevolking dit jaar nochtans aanzienlijk groeien in Vlaanderen en in Wallonië (respectievelijk met 1,21 % en 1,22 %), terwijl de groei in Brussel zelfs versnelt (tot 2,36 %) dankzij de gunstigere evolutie van het pendelsaldo. Ondanks het feit dat ook de groei van de beroepsbevolking aantrekt in Brussel (ondersteund door zowel de instroom van vluchtelingen als de inhaalbeweging van de activiteitsgraden in de jongste leeftijdsklassen), neemt de werkloosheidsgraad dit jaar sterker af in Brussel (tot 14,8 %) dan in Vlaanderen (tot 5,0 %) en – vooral – dan in Wallonië (slechts een lichte afname tot 11,9 %). Zonder statistische breuk in de Waalse werkloosheidscijfers, zou de daling van de Waalse werkloosheidsgraad echter rond 0,4 pp sterker zijn geweest. Het opwaarts effect van die breuk op de Waalse werkloosheidsgraad wordt meegesleept tijdens de gehele projectieperiode.

De twee bovenvermelde externe factoren doen dit jaar het aandeel van niet-uitkeringsgerechtigden in de werkloosheid aanzienlijk toenemen. In absolute aantallen neemt het aantal werklozen dit jaar in Vlaanderen veel minder sterk af dan vorig jaar (-9 200 personen tegen -23 300 personen) en neemt hun aantal in Wallonië zelfs licht toe (+300 personen tegen -8 900 vorig jaar). Het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen daalt in beide gewesten echter vrijwel even sterk als vorig jaar (Vlaanderen: -14 500 personen dit jaar tegen -17 600 personen vorig jaar; Wallonië: -7 000 tegen -8 800). In Brussel daalt het aantal werklozen sterker dit jaar dan vorig jaar (-1 600 personen tegen -400), maar dat is nog meer het geval voor het aantal uitkeringsgerechtigden (-3 800 personen tegen -1 700). In het geval van de statistische wijziging in Wallonië gaat het om een eenmalig opwaarts effect op het aandeel van niet-uitkeringsgerechtigde werklozen. In het geval van de vluchtelingen, is het opwaarts effect volgend jaar nog meer uitgesproken, maar wordt het grotendeels teruggeschroefd in de periode 2024-2025.

De huidige conjunctuurverzwakking laat – door een negatief overloopeffect – volgend jaar nog zijn sporen na op de groei van de werkzame bevolking, waarbij het groeiverlies iets sterker oploopt in Vlaanderen (afname tot 0,31 %) dan in Wallonië (afname tot 0,41 %). Dat wordt in beide gewesten gedeeltelijk opgevangen door de groeivertraging van de beroepsbevolking. Die is meer uitgesproken in Wallonië, waar het opwaarts effect van de wijziging in de registratiemethoden wegvalt en waar de vluchtelingen een minder sterke groeibijdrage leveren. De werkloosheidsgraad stijgt bijgevolg sterker in Vlaanderen (tot 5,3 %) dan in Wallonië (tot 12,0 %). Ook in Brussel vertraagt de groei van de werkzame bevolking aanzienlijk (tot 1,20 %), maar hij blijft ook dan op een hoger peil dan in beide andere gewesten. Bovendien valt de groei van de Brusselse beroepsbevolking relatief sterk terug, zodat de Brusselse werkloosheidsgraad volgend jaar nog licht verder daalt (tot 14,7 %).

In 2024 trekt de groei van de werkzame bevolking in Vlaanderen en in Wallonië terug aan en ook nadien vertraagt dat groeitempo nauwelijks. Gemiddeld over de periode 2024-2027 is de groei even sterk in beide gewesten (0,67 % per jaar). De evolutie van de werkloosheid wordt dan bepaald door die van de beroepsbevolking. De daling van de werkloosheidsgraden is aanzienlijk in 2024, wanneer de groei van de beroepsbevolking vertraagt door een verlies aan dynamiek in de evolutie van de activiteitsgraden op oudere leeftijd en door de terugkeer van de vluchtelingen. Hij stukt in de periode 2025-2026, wanneer de groei van de beroepsbevolking aantrekt onder impuls van de pensioenhervorming, en herneemt enigszins in 2027, wanneer die hervorming op kruissnelheid komt. Over de gehele periode 2024-2027 is de daling van de werkloosheidsgraad iets sterker in Vlaanderen (tot 4,4 % in 2027) dan in Wallonië (tot 11,3 %). In Wallonië ligt de groei van de beroepsbevolking immers iets lager dan in Vlaanderen door de sterker negatieve bijdrage van de demografie in dat gewest.

In Brussel blijft de groei van de beroepsbevolking in de periode 2024-2027 structureel hoger dan in beide andere gewesten dankzij de sterkere demografische ondersteuning (die wel enigszins afzwakt naarmate de periode vordert). Dat geldt echter a fortiori voor de groei van de werkzame bevolking (die in Brussel gemiddeld 1,16 % per jaar bedraagt in die periode), die nog altijd gevoed wordt door de gunstige evolutie van het pendelsaldo. Bovendien vermindert ook – in vergelijking met pre-coronatijden – het negatieve groeiverschil met de andere gewesten op het vlak van de binnenlandse werkgelegenheid. De Brusselse werkloosheidsgraad blijft dan ook gevoelig dalen tijdens die periode en komt uit op 13,0 % in 2027.

Over de gehele projectieperiode 2022-2027 is de daling van de werkloosheidsgraad dus meer uitgesproken in Brussel (-2,2 pp) dan in Vlaanderen (-1,0 pp) en Wallonië (-0,7 pp). In dat laatste gewest moet wel de statistische breuk uit het begin van de periode in gedachten gehouden worden. Het aantal werklozen daalt in die periode met gecumuleerd 8 800 personen (-9,8 %) in Brussel, met 4 700 personen (-2,3 %) in Wallonië en met 26 800 personen (-15,3 %) in Vlaanderen.

Op nationaal vlak daalt de werkloosheid dus met 40 300 personen en neemt de werkloosheidsgraad af van 8,4 % in 2021 tot 7,4 % in 2027. Al bij al is de daling van de nationale werkloosheidsgraad op middellange termijn eerder bescheiden. Dat betekent dat – meer nog dan in het recente verleden – de toename van de werkgelegenheid vooral put uit de groei van de beroepsbevolking. Bovendien lijkt de werkloosheidsgraad in Vlaanderen op het einde van de periode een bodemniveau bereikt te hebben. Een eventuele verdere toename van de werkgelegenheidsgraad zal in dat gewest dan ook moeten

VOORUITZICHTEN

komen van een toename van de activiteitsgraad. In beide andere gewesten is er wél nog marge voor een verdere daling van de werkloosheidsgraad. Die kan zich baseren op een sterkere groei van de lokale binnenlandse werkgelegenheid, maar kan ook gerealiseerd worden door een sterkere bijdrage aan de groei van de Vlaamse binnenlandse werkgelegenheid via een verdere versteviging van de pendelsaldo's met Vlaanderen.

Tabel 11 Regionale arbeidsmarktvooruitzichten

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Binnenlandse werkgelegenheid							
1.1. Totale binnenlandse werkgelegenheid, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	4894,3	4980,3	5047,4	5069,2	5218,8	4746,5	5107,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	710,7	718,5	726,8	729,1	742,0	701,9	731,8
Vlaams Gewest	2885,9	2938,4	2979,4	2994,0	3097,4	2778,7	3021,3
Waals Gewest	1297,7	1323,4	1341,2	1346,1	1379,4	1265,8	1354,2
1.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	-0,8	86,0	67,0	21,8	37,4	47,9	46,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-3,1	7,8	8,3	2,2	3,2	2,8	4,5
Vlaams Gewest	5,7	52,5	41,0	14,6	25,9	34,4	30,2
Waals Gewest	-3,4	25,7	17,7	5,0	8,3	10,7	11,7
1.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	0,0	1,8	1,3	0,4	0,7	1,0	0,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-0,4	1,1	1,2	0,3	0,4	0,4	0,6
Vlaams Gewest	0,2	1,8	1,4	0,5	0,9	1,3	1,0
Waals Gewest	-0,3	2,0	1,3	0,4	0,6	0,9	0,9
2. Saldo van de grensarbeid (1)							
Het Rijk	82,9	83,0	83,0	83,0	83,0	81,9	83,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	29,0	29,1	29,2	29,2	29,3	28,5	29,2
Vlaams Gewest	20,2	18,0	17,6	17,2	15,5	22,7	16,8
Waals Gewest	33,7	35,8	36,2	36,6	38,1	30,7	37,0
3. Saldo van de pendelarbeid (1)							
Het Rijk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-254,9	-254,9	-251,7	-247,9	-236,7	-263,9	-245,6
Vlaams Gewest	131,7	131,4	128,1	123,6	106,6	144,5	119,7
Waals Gewest	123,2	123,5	123,5	124,3	130,1	119,4	126,0
4. Werkende beroepsbevolking (15 jaar en ouder)							
4.1. Werkende beroepsbevolking, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	4977,3	5063,3	5130,4	5152,2	5301,8	4828,4	5190,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	484,8	492,7	504,3	510,4	534,6	466,5	515,4
Vlaams Gewest	3037,8	3087,9	3125,1	3134,8	3219,6	2946,0	3157,7
Waals Gewest	1454,7	1482,7	1500,9	1507,0	1547,6	1415,9	1517,2
4.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	-1,5	86,1	67,0	21,8	37,4	48,4	46,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,4	7,9	11,6	6,0	6,0	6,3	7,1
Vlaams Gewest	-0,1	50,1	37,2	9,7	21,2	29,3	26,0
Waals Gewest	-1,8	28,1	18,2	6,1	10,2	12,8	13,3
4.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	0,0	1,7	1,3	0,4	0,7	1,0	0,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,1	1,6	2,4	1,2	1,2	1,4	1,4
Vlaams Gewest	0,0	1,6	1,2	0,3	0,7	1,0	0,8
Waals Gewest	-0,1	1,9	1,2	0,4	0,7	0,9	0,9

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2014-2020	2021-2027
5. Werkgelegenheidsgraad (1)							
5.1. Werkgelegenheidsgraad, HERMREG-definitie (2)							
Het Rijk	67,6	68,7	69,2	69,2	71,3	66,0	69,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	58,9	59,4	59,8	59,9	62,1	58,0	60,6
Vlaams Gewest	72,4	73,4	73,9	73,8	76,0	70,6	74,6
Waals Gewest	62,2	63,4	64,0	64,2	66,3	60,6	64,8
5.2. Werkgelegenheidsgraad, EU2020 (3)							
Het Rijk	70,0	70,6	71,5	71,8	73,5	68,7	72,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	61,3	62,2	63,1	63,3	65,3	60,3	63,9
Vlaams Gewest	74,7	75,3	76,2	76,3	78,1	73,4	76,9
Waals Gewest	64,6	65,2	66,2	66,5	68,2	63,1	67,0
6. Werkloosheid							
6.1. Werkloosheid, FPB-definitie, in duizendtallen (1)							
Het Rijk	498,1	465,5	455,0	469,9	425,2	562,7	447,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	89,3	88,9	87,3	88,0	80,1	100,0	85,3
Vlaams Gewest	197,8	174,5	165,3	176,1	147,7	227,1	161,6
Waals Gewest	210,9	202,1	202,4	205,8	197,3	235,6	201,0
6.2. Wijziging in duizendtallen							
Het Rijk	10,6	-32,6	-10,4	14,9	-11,2	-22,4	-10,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-0,3	-0,4	-1,6	0,7	-2,0	-4,0	-1,3
Vlaams Gewest	7,5	-23,3	-9,2	10,8	-7,1	-8,8	-7,2
Waals Gewest	3,5	-8,9	0,3	3,4	-2,1	-9,6	-1,9
6.3. Wijziging in procent							
Het Rijk	2,2	-6,5	-2,2	3,3	-2,4	-3,8	-2,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-0,3	-0,5	-1,8	0,8	-2,3	-3,8	-1,5
Vlaams Gewest	3,9	-11,8	-5,3	6,5	-4,2	-3,7	-3,9
Waals Gewest	1,7	-4,2	0,2	1,7	-1,0	-3,8	-0,9
6.4. Werkloosheidsgraad, FPB-definitie (1)							
Het Rijk	9,1	8,4	8,1	8,4	7,4	10,5	7,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,6	15,3	14,8	14,7	13,0	17,7	14,2
Vlaams Gewest	6,1	5,3	5,0	5,3	4,4	7,2	4,9
Waals Gewest	12,7	12,0	11,9	12,0	11,3	14,3	11,7
6.5. Werkloosheidsgraad, excl. oudere werklozen (1)							
Het Rijk	9,0	8,4	8,1	8,4	7,4	9,9	7,9
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	15,5	15,3	14,7	14,7	13,0	17,1	14,2
Vlaams Gewest	6,1	5,3	5,0	5,3	4,4	6,7	4,9
Waals Gewest	12,6	12,0	11,9	12,0	11,3	13,7	11,7

(1) In de kolom 2024-2027 wordt de waarde op het einde van de periode (2027) weergegeven.

(2) Verhouding tussen de totale werkzame bevolking (15 jaar en meer) volgens HERMREG-definitie (regionale binnenlandse werkgelegenheid volgens de regionale rekeningen plus de HERMREG-raming van het regionaal pendel- en grensarbeidsaldo) en de bevolking van 15 tot 64 jaar.

(3) Gemeten op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten; leeftijdscategorie 20-64 jaar.

4. Inkomensrekeningen van de huishoudens

Dit hoofdstuk beschrijft de projectieresultaten voor de voornaamste aggregaten van de inkomensrekeningen van de huishoudens volgens woonplaats. De tabellen 12 tot 15 geven de resultaten weer voor België en elk van de drie gewesten.

Die projecties zijn gebaseerd op de rekeningen die door het INR²² werden gepubliceerd voor de periode 1995-2019, opgesteld volgens het ESR2010. De projectieperiode bestrijkt dus de jaren 2020 tot 2027. Tenzij anders vermeld, worden de resultaten hieronder uitgedrukt in reële termen. Meer bepaald zijn ze gedefleerd aan de hand van de deflator van de particuliere consumptie voor België.²³ Deze correctie is vooral belangrijk in de huidige periode van sterke inflatoire druk (zie hoofdstuk 2). De groei van de deflator van de particuliere consumptie trok licht aan in 2021 (2,2 %), om in 2022 een sprong te maken naar 7,4 % en vervolgens te vertragen tot 3,1 % in 2023. De prijsontwikkelingen zouden zich normaliseren tijdens de periode 2024-2027, waarbij de deflator van de particuliere consumptie met gemiddeld 1,7 % per jaar zou stijgen.

4.1. Primaire inkomens

De gezondheidscrisis heeft geleid tot een sterke daling van het primair inkomen van de Belgische gezinnen in 2020. Het saldo van de primaire inkomens²⁴ daalde met 4,6 % op nationaal niveau. Om de grootte van die daling te situeren is het nuttig om in herinnering te brengen dat de financiële crisis aanleiding gaf tot een daling van de primaire inkomens in 2009 die twee keer beperkter was.

De meest getroffen posten in 2020 waren het netto-inkomen uit vermogen (-13,5 %) en het gemengd inkomen van zelfstandigen (-9,9 %). Ondanks de invoering van diverse steunmaatregelen hebben de inkomens van de zelfstandigen meer te lijden gehad onder de gezondheidscrisis dan de inkomens van de werknemers. De daling van de beloning van werknemers (D.11) was inderdaad veel minder uitgesproken (-2,8 %) en aanzienlijk beperkter dan die van de economische activiteit. Dat is met name toe te schrijven aan het feit dat de loontrekkende werkgelegenheid relatief goed heeft standgehouden tijdens de crisis en dat de bedrijven een deel van de schok hebben opgevangen via een daling van de productiviteit per hoofd.

Op gewestelijk niveau noteert het Brussels Gewest de grootste daling van het primair inkomenssaldo in 2020 (-4,9 %), vóór Wallonië en Vlaanderen (respectievelijk -4,7 % en -4,6 %). Het verschil is vooral te verklaren door de sterkere inkrimping van de loonmassa van de Brusselse werknemers. Bovendien hebben de zelfstandigen in Wallonië en Brussel, met een daling van het gemengd inkomen met ongeveer 11 %, op geaggregeerd niveau grotere verliezen geleden dan hun Vlaamse collega's (-9,3 %).

²² Instituut voor de Nationale Rekeningen, 'Regionale rekeningen 2020', januari 2022. Voor meer details over de gegevens en de methodologie met betrekking tot de inkomensrekeningen van de huishoudens, zie het rapport over de regionale economische vooruitzichten 2019-2024, FPB – BISA – IWEPS – Statistiek Vlaanderen (2019).

²³ Het is aangewezen om de deflator van de particuliere consumptie te gebruiken om de evolutie van het beschikbaar inkomen in reële termen te berekenen omdat het beschikbaar inkomen door de gezinnen wordt geconsumeerd of gespaard.

²⁴ In dit hoofdstuk worden de cijfers met betrekking tot het saldo van de primaire inkomens berekend exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers (D.12).

Sommige bedrijfstakken die zich toespitsen op zelfstandige arbeid, zoals de bouwsector of 'handel en horeca', hebben inderdaad een sterkere daling van hun activiteit in Brussel en Wallonië opgetekend (zie afdeling 3.1).

In 2021 ging het herstel van de economische activiteit gepaard met een sterke herneming van het saldo van de primaire inkomens van de gezinnen in België (+4,8 %). Die herneming werd niettemin getemperd door de hogere inflatie (de deflator van de particuliere consumptie nam toe met 2,2 % in 2021, ten opzichte van slechts 0,6 % in het voorgaande jaar). Ondanks een groei van ongeveer 5 % hebben het gemengd inkomen van zelfstandigen en het netto-inkomen uit vermogen hun verliezen van 2020 geenszins kunnen compenseren. Daartegenover staat dat de loonmassa met 4,3 % is toegenomen en in 2021 haar niveau van voor de crisis heeft overtroffen, gesteund door een sterke groei van de werkgelegenheid.

In alle drie de gewesten is het herstel van het saldo van de primaire inkomens ook grotendeels te verklaren door het herstel van de lonen ontvangen door de werknemers. De Brusselse loonmassa is in 2021 met 4,8 % gestegen, een sterkere groei dan voor Vlaanderen en Wallonië wordt geraamd. Met name de werknemers die in Brussel wonen hebben kunnen genieten van een sterkere toename van het gemiddeld loon dan de werknemers in de andere twee gewesten. Wat de evolutie van het gemengd inkomen betreft, vertoont Vlaanderen in 2021 de sterkste heropleving (+5,5 %), vooral als gevolg van de snellere groei van het aantal zelfstandigen.

De resultaten van de projectie voor 2022 en 2023 worden sterk beïnvloed door de historisch hoge inflatie in 2022 en door de indexering van de inkomens die met enige vertraging reageert op de inflatie en pas in 2023 zijn volle effect zou sorteren. Als gevolg daarvan zou de indexering in 2022 lager zijn dan de inflatie, terwijl het jaar nadien het omgekeerde zou gelden, met een aanzienlijk effect op de inkomensontwikkeling.

Over de jaren 2022-2023 zou het saldo van de primaire inkomens in België met gemiddeld 1,8 % per jaar toenemen. In de loop van 2022 verzwakt de economische activiteit en zou de groei van alle componenten van het saldo van de primaire inkomens sterk vertragen ten opzichte van het voorgaande jaar. De groei van de loonmassa zou terugvallen tot 1,5 %, ondanks de aanhoudend sterke groei van de loontrekkende werkgelegenheid en van de nominale lonen per hoofd. De inflatie zou de indexering van de lonen in 2022 immers ruimschoots overtreffen, waardoor de reële groei van de loonmassa onder druk komt te staan. In 2023 zou de situatie verder verslechteren voor het netto-inkomen uit vermogen en het gemengd inkomen van de zelfstandigen. Deze ongunstige ontwikkelingen zouden echter grotendeels worden gecompenseerd door de verwachte toename van de lonen van de werknemers in 2023 (3,4 %). Dat herstel doet zich voor ondanks de zwakke toename van de loontrekkende werkgelegenheid op nationaal niveau in 2023. Door de vertraagde reactie van de automatische loonindexering zou die in 2023 de inflatie overtreffen.

Op gewestelijk niveau zou het Brussels Gewest zich duidelijk onderscheiden van de andere twee, met een groei van het saldo van de primaire inkomens van gemiddeld 2,7 % per jaar over de periode 2022-2023, tegenover 1,8 % in Wallonië en 1,7 % in Vlaanderen. Het verschil is vooral het gevolg van een veel snellere stijging van de Brusselse loonmassa in 2022 en 2023, door een snellere toename van de loontrekkende werkgelegenheid (zie paragraaf 3.2.2). Ze is ook het gevolg van een sterkere groei van

het netto-inkomen uit vermogen aan de Brusselse kant in 2022. Globaal genomen kent de loonmassa in de drie regio's tijdens die twee jaren niettemin een gelijkaardige evolutie. Gezien de hoge inflatie in 2022 en het vertraagde effect van de automatische indexering in 2023, zou de groei van de loonsom in 2022 vertragen (1,3 % in Vlaanderen, 1,6 % in Wallonië en alsnog 3,0 % in Brussel), alvorens in 2023 weer aan te trekken (respectievelijk 3,3 %, 3,5 % en 4,4 %).

In de periode 2024-2027 normaliseert de groei van het saldo van de primaire inkomens op nationaal niveau zich tot gemiddeld 1,3 % per jaar. Die evolutie blijft dynamischer dan tijdens de tien jaar die aan de gezondheidscrisis voorafgingen (0,9 % per jaar). De voornaamste componenten van het primair inkomen zouden tijdens de periode 2024-2027 gemiddeld genomen een vrij gelijkaardige evolutie kennen. De groei van het netto-inkomen uit vermogen zou, ondersteund door de stijgende rentevoeten, het hoogst zijn (1,6 % per jaar), gevolgd door het gemengd inkomen van zelfstandigen (1,4 % per jaar). De loonmassa zou gemiddeld met 1,2 % per jaar toenemen, een groeitempo dat net onder dat van het vorige decennium ligt. In vergelijking met de tien jaar vóór de gezondheidscrisis zou de groei van het aantal loontrekkenden gedomicilieerd in België in de periode 2024-2027 licht afnemen, maar dat zou worden gecompenseerd door een iets sterkere stijging van het nominaal loon per hoofd.

Wat de gewesten betreft, zou het saldo van de primaire inkomens op middellange termijn sneller blijven groeien in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk 1,6 %, 1,3 % en 1,2 % per jaar tussen 2024 en 2027). In vergelijking met het decennium 2010-2019 wordt het verschil ten voordele van Brussel echter kleiner, aangezien de andere twee gewesten op middellange termijn een meer uitgesproken groeiversnelling van het primaire inkomenssaldo zouden kennen.

Over de periode 2024-2027 verschilt het Vlaams Gewest van zijn burens doordat het netto-inkomen uit vermogen en het gemengd inkomen van zelfstandigen een meer dynamische groei zouden kennen. Wat dat laatste betreft, bevestigt Vlaanderen hiermee de stevige groei van het aantal zelfstandigen die de laatste jaren reeds werd geobserveerd, maar ook een sterkere stijging van het gemengd inkomen per hoofd. Zoals reeds het geval was tijdens het vorige decennium, wordt het Waals Gewest echter gekenmerkt door een beperktere groei van het gemengd inkomen tussen 2024 en 2027, wat hoofdzakelijk wordt verklaard door de relatief geringe toename van het aantal zelfstandigen. Tot slot is het voor het Brussels Gewest van belang te wijzen op de aanzienlijk sterkere groei van de loonmassa in de periode 2024-2027 in vergelijking met de andere twee gewesten. Dat verschil wordt verklaard door het feit dat de Brusselse bevolking in loondienst twee keer zo snel groeit (+1,2 % per jaar in de periode 2024-2027, tegenover +0,6 % in Vlaanderen en Wallonië; zie paragraaf 3.2.2), terwijl de evolutie van het nominaal loon per hoofd in de drie gewesten nagenoeg identiek is.

4.2. Sociale uitkeringen en belastingen

Om de economische gevolgen van de gezondheidscrisis op te vangen, nam de overheid een reeks maatregelen om de inkomens van de Belgische gezinnen te ondersteunen. De belangrijkste regelingen betroffen de tijdelijke werkloosheid voor werknemers en het overbruggingsrecht en diverse premies voor zelfstandigen. De omvang van die maatregelen komt tot uiting in de sterke stijging van de sociale uitkeringen aan de gezinnen.

In 2020 stegen de sociale uitkeringen in België in totaal met 12,4 %. De nominale bedragen voor tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht in het kader van covid bedroegen in het eerste jaar van de crisis respectievelijk 4,2 en 3,4 miljard euro.²⁵ Ter vergelijking: de nominale uitgaven voor de uitkeringen in het kader van de traditionele werkloosheidsregeling bedroegen 5,1 miljard euro. Ondanks de daling van het aantal werklozen dat in 2020 een uitkering ontving, steeg het bedrag aan werkloosheidsuitkeringen met 6,2 %, vooral als gevolg van de bevriezing van de degressiviteit van de uitkeringen die in reactie op de gezondheids crisis werd ingevoerd (van 1 april 2020 tot 30 september 2021). Andere, minder grote categorieën van sociale uitkeringen lieten in 2020 nog sterke stijgingen optekenen, zoals het gegarandeerd inkomen voor ouderen, het leefloon en de uitkeringen bij ziekte en arbeidsongeschiktheid.

Van de gewesten zou de totale stijging van de sociale uitkeringen het grootst zijn geweest in Brussel, met een groei van 16,2 %, tegenover 12,3 % in Vlaanderen en 11,5 % in Wallonië. Dat wordt grotendeels verklaard door het relatief grotere gewicht in Brussel van de uitgaven voor tijdelijke werkloosheid en het covid-overbruggingsrecht.

Ondanks de daling met 2,4 % op nationaal niveau in 2021, bleef het totale niveau van de sociale uitkeringen hoog in vergelijking met de situatie vóór de crisis. De meeste steunmaatregelen van de overheid werden in dat jaar gehandhaafd, ook al daalde hun omvang aanzienlijk. Dat was met name het geval voor de uitgaven voor tijdelijke werkloosheid en het covid-overbruggingsrecht, die in reële termen met respectievelijk 55 % en 40 % daalden ten opzichte van het voorgaande jaar. Dankzij de herneming van de economische activiteit in 2021 hoefden de ondernemingen immers minder hun toevlucht te nemen tot deze twee maatregelen, die toch nog goed waren voor een totaalbedrag van 4 miljard euro. Daartegenover staat dat de uitgaven voor de inkomensgarantie voor ouderen en het leefloon in 2021 sterk zijn blijven stijgen.

Ook op gewestelijk niveau zouden de sociale uitkeringen in 2021 op een hoog niveau zijn gebleven, ondanks een lichte daling als gevolg van een verminderd gebruik van tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht. Het Brussels Gewest zou de sterkste daling laten optekenen (-2,8 %, tegenover -2,4 % in Vlaanderen en -2,2 % in Wallonië), maar het totale niveau van de sociale uitkeringen zou er hoger blijven dan vóór de crisis (+13 % in reële termen in vergelijking met 2019, tegenover +10 % en +9 % voor respectievelijk het Vlaams en het Waals Gewest).

In 2022 zou het bedrag van de sociale uitkeringen aan de Belgische gezinnen verder dalen in reële termen, maar minder sterk (-1,6 %) dan vorig jaar. Als gevolg van de geplande stopzetting van de meeste steunmaatregelen van de overheid in verband met de gezondheids crisis zouden de uitgaven voor tijdelijke werkloosheid en het covid-overbruggingsrecht in 2022 verder dalen tot nog slechts 0,7 miljard euro in nominale termen. Ook de werkloosheidsuitkeringen zouden dalen (-8,2 %) als gevolg van de daling van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen in België (-7,4 %). Daarentegen zouden diverse categorieën van sociale uitkeringen in 2022 sneller groeien in reële termen. Deze versnelling is vooral het gevolg van de geleidelijke verhoging (in de periode 2021-2024) van het minimumpensioen en van de minimumbedragen voor het leefloon, de invaliditeitsuitkeringen en de inkomensgarantie

---

²⁵ De covid-gerelateerde uitgaven voor tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht worden in de nationale rekeningen geregistreerd als 'uitkeringen sociale voorziening in geld' (D.623).

voor ouderen. In het geval van het equivalente leefloon wordt de verwachte hogere groei in 2022 ook verklaard door de komst van Oekraïense vluchtelingen naar België die van deze bijstand kunnen genieten. Het effect van deze instroom van Oekraïense vluchtelingen zou zich doen gevoelen in de periode 2022-2024 en in 2023 een piek bereiken.

De daling van de sociale uitkeringen in reële termen in 2022 doet zich voor in de drie gewesten, maar met verschillende evoluties. De verschillen weerspiegelen met name het effect van de verhoging van het minimumpensioen, dat groter is in Vlaanderen en Wallonië, aangezien het gewicht van de pensioenen in deze twee gewesten relatief groter is dan in Brussel. Overigens zouden de werkloosheidsuitkeringen in Brussel sterk dalen in 2022, na een stagnering vorig jaar. Uiteindelijk zouden het Vlaams en het Waals Gewest een daling van de totale sociale uitkeringen optekenen (respectievelijk -1,5 % en -1,1 %), maar net als op nationaal niveau zal die daling minder uitgesproken zijn dan in het voorgaande jaar. In het Brussels Gewest daarentegen zou de daling van de sociale uitkeringen aanzienlijk sterker zijn dan in de rest van het land (-4,3 %).

Na twee opeenvolgende jaren van reële daling zouden de uitgaven voor sociale uitkeringen in 2023 weer een gestage groei op nationaal niveau vertonen (3,2 %). Aangezien de middelen voor tijdelijke werkloosheid en het covid-overbruggingsrecht in 2023 volledig zullen worden afgeschaft, zullen deze maatregelen niet langer een negatieve bijdrage leveren tot de ontwikkeling van de sociale uitkeringen, zoals in de twee voorgaande jaren duidelijk het geval was. Bovendien zouden ook andere factoren de groei in 2023 opdrijven, met name voor de pensioenen (geleidelijke verhoging van het minimumbedrag) en voor de werkloosheidsuitkeringen (geleidelijke verhoging van het minimumbedrag, toename van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen naarmate de economische groei vertraagt). Zoals hierboven vermeld, zou de komst van Oekraïense vluchtelingen ook leiden tot een sterke stijging van de uitgaven voor het equivalent leefloon in 2023.

Op gewestelijk niveau zou de groei van de sociale uitkeringen als geheel in 2023 identiek zijn in Vlaanderen en Wallonië (3,3 %). In het Brussels Gewest zou die groei minder uitgesproken zijn (2,5 %), voornamelijk als gevolg van een lagere groei van de pensioenuitgaven.

Vanaf 2024 zou de groei van de sociale uitkeringen voor België als geheel geleidelijk vertragen tot gemiddeld 1,9 % per jaar over de periode 2024-2027. Dat is nog steeds hoger dan het gemiddelde van 1,1 % in het decennium vóór de gezondheidscrisis. In overeenstemming met de verbetering van de arbeidsmarktsituatie op middellange termijn (daling van het aantal werklozen) zouden de werkloosheidsuitgaven in de periode 2024-2027 gemiddeld opnieuw dalen. Deze daling zou echter slechts 0,7 % per jaar bedragen, een aanzienlijk lager percentage dan vóór de crisis. Het veronderstelde vertrek van de meeste Oekraïense vluchtelingen zou de uitgaven voor het equivalent leefloon doen terugvallen. Wat de pensioenen betreft, zou de vergrijzing van de Belgische bevolking de uitgaven opdrijven. Ook de geleidelijke verhoging van het minimumpensioen heeft een opwaartse impact op de uitgaven tot 2024. Vanaf 2025, wanneer die impuls wegvalt en de wettelijke pensioenleeftijd wordt opgetrokken, zou de groei van de pensioenuitgaven vertragen tot gemiddeld 2,6 % per jaar in de periode 2024-2027. De inkomstenbelasting van de Belgische huishoudens zou in die periode met 2,3 % per jaar toenemen. In deze projectie is rekening gehouden met de hervorming van de bedrijfsvoorheffing, die een opwaartse invloed heeft op de personenbelasting voor de jaren 2025 en 2026

(na een neerwaartse impact in de periode 2022-2024). In vergelijking met het decennium 2010-2019, waarin de personenbelasting gemiddeld met 1,0 % per jaar steeg, zou de stijging op middellange termijn dus aanzienlijk sterker zijn.

In de periode 2024-2027 zou de groei van de sociale uitkeringen in elk gewest vertragen. Brussel zou, net als in het verleden, een minder dynamische stijging van de sociale uitkeringen te zien geven dan de andere twee gewesten (gemiddeld 1,3 % per jaar, tegenover 1,9 % in Wallonië en 2,0 % in Vlaanderen). Een groot deel van dat verschil wordt verklaard door de uitgaven voor pensioenen, die in Brussel een beperkter gewicht hebben en op middellange termijn minder snel zouden groeien. De stijging van de personenbelasting zou groter zijn voor de gezinnen in Brussel, in overeenstemming met de meer gestage groei van hun primaire inkomens. In de periode 2024-2027 zou de groei van de personenbelasting gemiddeld 2,8 % per jaar bedragen in Brussel, 2,3 % in Vlaanderen en 2,2 % in Wallonië.

4.3. Beschikbaar inkomen

Door aan het saldo van de primaire inkomens (besproken in afdeling 4.1) de componenten van de rekening van de secundaire inkomensverdeling toe te voegen (waarvan de belangrijkste, nl. de sociale uitkeringen en de belastingen in afdeling 4.2 zijn besproken) kan het beschikbaar inkomen van de huishoudens worden berekend. In wat volgt wordt de evolutie daarvan per gewest besproken, waarbij de nadruk wordt gelegd op de belangrijkste aspecten.

Ondanks de sterke daling van het primaire inkomen als gevolg van de gezondheidscrisis kende het beschikbaar inkomen van de Belgische gezinnen in 2020 nog een licht positieve reële groei (0,6 %), dankzij de omvangrijke steunmaatregelen van de overheid. Op gewestelijk niveau zou het beschikbaar inkomen gestegen zijn met 0,8 % in Wallonië, met 0,7 % in Brussel en met 0,5 % in Vlaanderen. In 2021 zou die groei aanzienlijk zijn versneld, tot 2,2 % in Brussel en 1,9 % in de andere twee gewesten en op nationaal niveau. Die versnelling is voornamelijk het resultaat van de combinatie van het herstel van de primaire inkomens en de handhaving – zij het in beperktere mate dan in 2020 – van de overheidssteun. De inflatie trok in 2021 aan en versnelde aanzienlijk in 2022. Aangezien de indexering van de lonen en de sociale uitkeringen de inflatie met enige vertraging volgt, zou zij in 2022 lager zijn dan de inflatie, wat de groei van het reëel beschikbaar inkomen afremt. In 2023 daarentegen wordt het tegenovergestelde effect verwacht: de inflatie zou, hoewel zij hoog blijft, aanzienlijk vertragen en lager zijn dan de indexering. Over de jaren 2022 en 2023 samen, zou het reëel beschikbaar inkomen van de gezinnen in de drie gewesten in vrijwel dezelfde mate stijgen (met gemiddeld 1,4 % per jaar in Brussel en Vlaanderen en met 1,5 % in Wallonië).

In de periode 2024-2027 zouden inflatie en indexering een gelijkaardige groei kennen en normaliseert de groei van de verschillende inkomenscomponenten, in een context die echter wordt gekenmerkt door de vergrijzing van de bevolking, die de groei van de pensioenen doet versnellen. In deze omstandigheden zou het reëel beschikbaar inkomen van de Belgische huishoudens in de periode 2024-2027 met gemiddeld 1,4 % per jaar toenemen. Dat is 0,5 procentpunt meer dan in de periode 2010-2019. Op gewestelijk niveau is de groei van het reëel beschikbaar inkomen van de huishoudens zeer vergelijkbaar, ondanks de soms zeer uiteenlopende groei van sommige inkomenscomponenten. Brussel

heeft een voordeel in termen van primair inkomen door de snellere groei van zijn werkzame bevolking, maar dat wordt gedeeltelijk gecompenseerd door een geringere stijging van de sociale uitkeringen, met name de pensioenen. Het beschikbaar inkomen van de gezinnen zou daardoor in Brussel in de periode 2024-2027 iets meer stijgen dan in de andere twee gewesten, namelijk met 1,5 % per jaar, tegenover 1,4 % in Vlaanderen en 1,3 % in Wallonië. In Brussel was dat 1,2 % in het vorige decennium en in Vlaanderen en Wallonië 0,8 %.

De koopkracht van de huishoudens kan op macro-economisch niveau gemeten worden aan de hand van het reëel beschikbaar inkomen per inwoner. Wanneer rekening wordt gehouden met de bevolkingsgroei, die in de periode 2010-2019 duidelijk dynamischer was in Brussel dan in de andere twee gewesten²⁶, ontstaat een meer genuanceerd beeld. Gemiddeld is in die periode het reëel beschikbaar inkomen per hoofd in Wallonië met 0,4 % per jaar gestegen, in Vlaanderen met 0,2 % en in Brussel met 0 %. In de periode 2024-2027 zou de bevolkingsgroei in alle drie de gewesten vrij gelijklopend zijn (zie tabel 10). De bevolking zou het minst toenemen in Brussel (0,1 %), gevolgd door Wallonië (0,2 %) en Vlaanderen (0,3 %). Daardoor zou het reëel beschikbaar inkomen per hoofd met gemiddeld 1,4 % per jaar stijgen voor de Brusselse huishoudens, met 1,1 % voor de Vlaamse en met 1,2 % voor de Waalse huishoudens.

Tabel 12 Inkomensrekening van de huishoudens - België
Reële groeivoeten (%)

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2010-2019	2021-2027
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	1,4	10,5	2,2	-7,3	1,1	2,7	1,3
Gemengd inkomen (B.3n)	-9,9	5,0	1,0	-1,1	1,4	1,3	1,5
Lonen (D.11)	-2,8	4,3	1,5	3,4	1,2	1,3	2,0
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-13,5	5,4	2,1	0,2	1,6	-2,1	2,0
2. Saldo primaire inkomens (1)	-4,6	4,8	1,6	2,1	1,3	0,9	1,9
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	12,4	-2,4	-1,6	3,2	1,9	1,1	1,0
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-1,2	3,3	2,2	1,2	2,3	1,0	2,3
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-0,4	2,2	-1,1	3,1	1,3	1,0	1,4
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-22,7	62,5	3,2	15,3	-4,3	10,4	7,1
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	0,6	1,9	0,5	2,4	1,4	0,9	1,5
Beschikbaar inkomen per hoofd	0,2	1,5	-0,4	1,8	1,1	0,3	1,1
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>0,6</i>	<i>2,2</i>	<i>7,4</i>	<i>3,1</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>2,8</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers

²⁶ In de periode 2010-2019 bedroeg de gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei 1,2 % in Brussel, 0,6 % in Vlaanderen en 0,4 % in Wallonië. De meer dynamische groei in Brussel wordt vooral door de deelperiode 2010-2015 verklaard, met een gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei van respectievelijk 1,5 %, 0,6 % en 0,5 %.

Tabel 13 Inkomensrekening van de huishoudens - Brussels Hoofdstedelijk Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2010-2019	2021-2027
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	1,4	10,5	2,6	-7,1	0,9	2,9	1,3
Gemengd inkomen (B.3n)	-10,9	4,0	0,6	-1,5	1,2	1,6	1,1
Lonen (D.11)	-3,3	4,8	3,0	4,4	1,8	1,9	2,7
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-12,9	5,9	3,3	0,4	1,5	-1,9	2,2
2. Saldo primaire inkomens (1)	-4,9	5,1	2,7	2,8	1,6	1,5	2,4
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	16,2	-2,8	-4,3	2,5	1,3	0,6	0,1
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-0,4	3,7	3,2	1,8	2,8	0,6	2,8
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-2,2	2,7	0,0	3,8	1,7	1,4	1,9
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-2,0	27,8	4,0	15,5	-4,5	15,4	3,6
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	0,7	2,2	0,4	2,5	1,5	1,2	1,5
Beschikbaar inkomen per hoofd	0,3	1,8	-0,8	1,6	1,4	0,0	1,2
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>0,6</i>	<i>2,2</i>	<i>7,4</i>	<i>3,1</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>2,8</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

Tabel 14 Inkomensrekening van de huishoudens - Vlaams Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2010-2019	2021-2027
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	1,4	10,6	2,3	-7,2	1,2	2,9	1,4
Gemengd inkomen (B.3n)	-9,3	5,5	1,3	-0,8	1,6	1,4	1,8
Lonen (D.11)	-2,6	4,3	1,3	3,3	1,2	1,3	1,9
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-13,5	5,2	2,0	0,3	1,7	-2,1	2,1
2. Saldo primaire inkomens (1)	-4,6	4,8	1,4	2,0	1,3	0,9	1,9
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	12,3	-2,4	-1,5	3,3	2,0	1,3	1,0
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-1,5	3,6	2,1	1,3	2,3	1,3	2,3
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-1,1	2,4	-1,3	3,1	1,4	1,0	1,4
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-28,6	85,0	-1,6	15,4	-4,2	8,4	8,5
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	0,5	1,9	0,5	2,3	1,4	0,8	1,5
Beschikbaar inkomen per hoofd	0,0	1,4	-0,4	1,6	1,1	0,2	1,0
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>0,6</i>	<i>2,2</i>	<i>7,4</i>	<i>3,1</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>2,8</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

Tabel 15 Inkomensrekening van de huishoudens - Waals Gewest
Reële groeivoeten (%)

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024- 2027	2010- 2019	2021- 2027
1. Rekening voor bestemming van primaire inkomens							
Exploitatieoverschot (B.2n)	1,2	10,2	1,9	-7,5	1,0	2,4	1,1
Gemengd inkomen (B.3n)	-11,0	4,0	0,2	-1,7	0,8	0,9	0,8
Lonen (D.11)	-2,9	4,2	1,6	3,5	1,2	1,1	2,0
Netto-inkomen uit vermogen (D.4)	-13,7	5,5	1,9	-0,1	1,4	-2,4	1,8
2. Saldo primaire inkomens (1)	-4,7	4,5	1,5	2,2	1,2	0,7	1,8
3. Secundaire inkomensverdelingsrekening							
a. Middelen							
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (D.62)	11,5	-2,2	-1,1	3,3	1,9	1,0	1,1
b. Bestedingen							
Belastingen op inkomen, vermogen, ... (D.5)	-0,7	2,6	2,3	0,7	2,2	0,4	2,1
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-1,6	1,9	-1,2	3,1	1,3	0,8	1,3
Netto overige inkomensoverdrachten (D.7)	-22,3	41,9	16,8	15,0	-4,4	13,6	6,9
4. Beschikbaar inkomen (B.6n)	0,8	1,9	0,3	2,7	1,3	0,8	1,5
Beschikbaar inkomen per hoofd	0,6	1,7	-0,2	2,3	1,2	0,4	1,2
<i>p.m. Deflator van de particuliere consumptie</i>	<i>0,6</i>	<i>2,2</i>	<i>7,4</i>	<i>3,1</i>	<i>1,7</i>	<i>1,6</i>	<i>2,8</i>

(1) Exclusief sociale premies ten laste van de werkgevers.

5. Overheidsfinanciën

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de vooruitzichten van de overheidsfinanciën van de individuele gemeenschappen en gewesten voorgesteld, waarbij er in tegenstelling tot de andere modules van het HERMREG-model wordt gewerkt vanuit een institutionele invalshoek. De institutionele deelgebieden waarvoor we de budgettaire middellangetermijnvooruitzichten belichten, zijn het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Vlaamse Gemeenschap (inclusief het Vlaamse Gewest), het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap. Merk op dat zoals in de vorige editie van de regionale vooruitzichten, een geconsolideerde rekening voor het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie wordt voorgesteld (in plaats van een aparte rekening voor elk).

Het uitgangspunt van de projectie van de overheidsfinanciën zijn de voorlopige rekeningen voor 2021, die in april 2022 door het INR zijn gepubliceerd, waar nodig aangevuld met meer recente gegevens. Voor 2022 en de middellange termijn is de projectie gebaseerd op de verwachte macro-economische en demografische evoluties, op een modellering van de uitgaven en ontvangsten die rekening houdt met zowel hun structurele determinanten als de vigerende wetgeving, op een analyse van de jaarlijkse en meerjarige begrotingsbeslissingen van de verschillende beleidsniveaus en, desgevallend, een interpretatieve evaluatie van die beslissingen wanneer informatie ontbreekt (bijvoorbeeld de timing en de samenstelling van bepaalde relanceplannen). De aangekondigde maatregelen worden in aanmerking genomen voor zover de modaliteiten ervan bepaald zijn.

In het volgende deel wordt de gezamenlijke rekening van de gemeenschappen en gewesten voorgesteld, en vervolgens de individuele rekeningen van de gefedereerde entiteiten.

5.2. Geheel van de gemeenschappen en gewesten

Het vorderingensaldo van de gefedereerde entiteiten is in 2021 verbeterd. De uitgaven in verband met de gezondheids crisis waren beperkter dan in 2020 en de ontvangsten uit de Bijzondere Financieringswet (BFW) werden gunstig beïnvloed door de economische heropleving en een aanzienlijk afrekeningssaldo. Deze verbetering werd afgezwakt door de tragere inkohiering van de personenbelasting, de kosten van de overstromingen van juli 2021 en de uitvoering van de verschillende relanceplannen.

Ondanks de toename van de uitgaven voor de relanceplannen en de stijgende inflatie zet de verbetering van de regionale financiën zich door in 2022, vooral dankzij de vermindering van de uitgaven in het kader van de gezondheids crisis en de overstromingen, en de weerslag van de vertraagde inkohiering van de personenbelasting in 2021. De hogere inflatie heeft in 2022 geen volledig effect op de ontvangsten van de gefedereerde entiteiten. Sommige belastingen, zoals de opcentiemen op de personenbelasting, worden met vertraging beïnvloed door de inflatie. De overdrachten van de BFW zijn berekend met de

parameters van de economische begroting van februari. De stijging van de inflatie zal in 2023 een positief afrekeningssaldo opleveren.

Tabel 16 Rekening van de gemeenschappen en gewesten
In procent van het Belgische bbp

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten	19,4	18,7	18,7	19,1	18,8	18,7	18,6	18,4
Fiscale en parafiscale ontvangsten	5,2	4,7	4,6	4,7	4,8	4,9	4,9	4,9
Overdrachten van de overheid	10,8	10,7	10,7	11,0	10,7	10,6	10,5	10,4
Overige ontvangsten	3,4	3,3	3,4	3,4	3,3	3,3	3,2	3,2
Uitgaven	21,7	20,5	20,1	20,1	19,7	19,5	19,3	19,1
Werkingskosten	8,3	7,8	7,7	7,7	7,6	7,5	7,5	7,4
Sociale uitkeringen	5,3	5,0	4,9	5,0	4,9	4,9	5,0	4,9
Overige finale primaire lopende uitgaven	3,3	2,8	2,5	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2
Investeringskosten	1,4	1,4	1,6	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4
Overige finale kapitaaluitgaven	0,5	0,8	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5
Overdrachten aan de overheid	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Rentelasten	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Vorderingensaldo	-2,2	-1,8	-1,4	-1,0	-0,9	-0,8	-0,7	-0,6
Vlaamse Gemeenschap	-1,2	-0,6	-0,5	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,0
Franse Gemeenschap	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1
Waals Gewest	-0,4	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3
Brussels Hoofdstedelijk Gewest en GGC	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Overige	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0

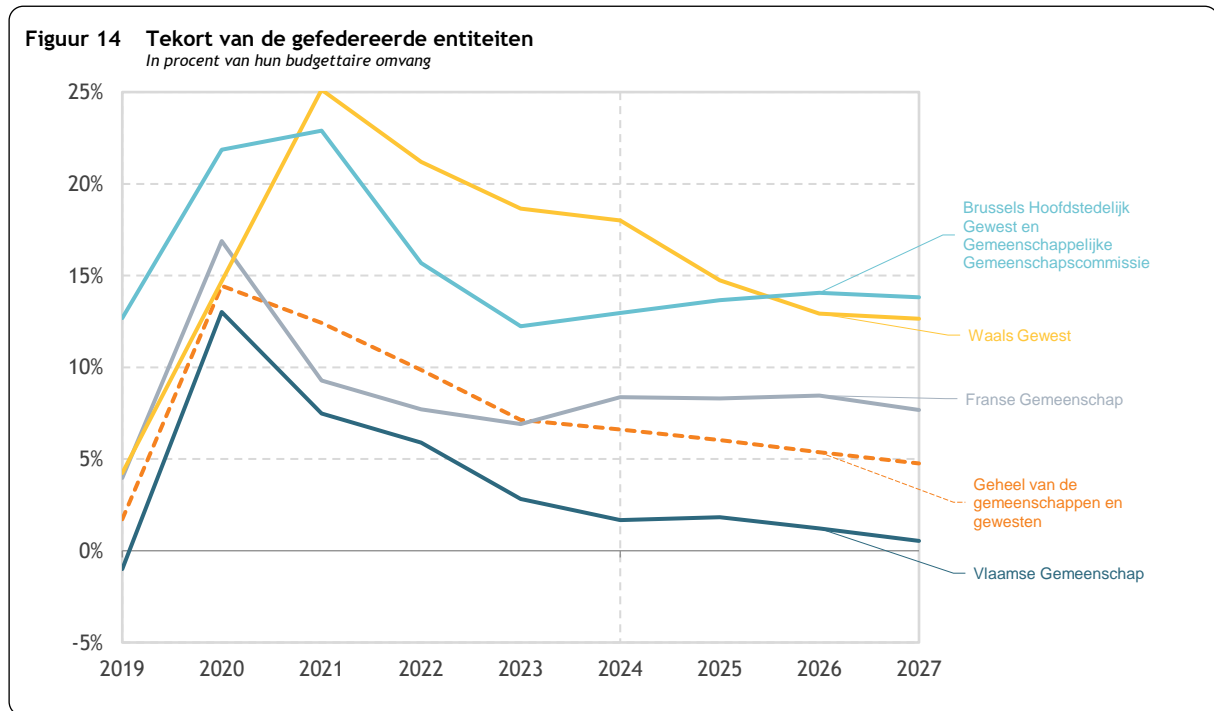
Op middellange termijn kunnen de financiën van de gefedereerde entiteiten verder verbeteren dankzij het wegvallen van de uitgaven voor de gezondheids crisis en de overstromingen, alsook door het aflopen van de relanceplannen. Aan het einde van de projectieperiode blijft er echter een tekort bestaan.

De vermindering van het tekort van de rekening van de gemeenschappen en gewesten bij ongewijzigd beleid, is toe te schrijven aan de Vlaamse Gemeenschap, die naar een begrotingsevenwicht neigt aan het einde van de projectieperiode, en aan het Waals Gewest na de voltooiing van zijn relanceplan. Het Waals Gewest heeft echter nog steeds het grootste tekort aan het eind van de projectieperiode. Het saldo van de Franse Gemeenschap en het geconsolideerde saldo van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie wijzigen weinig op middellange termijn.

De gefedereerde entiteiten hebben niet dezelfde budgettaire omvang, gelet op hun respectieve bevolkingsaantallen en de verdeling van de bevoegdheden tussen gemeenschappen en gewesten. In plaats van het vorderingensaldo uit te drukken in euro of in procent van het bbp, kan het ook worden uitgedrukt in procent van hun respectieve budgettaire omvang.²⁷

²⁷ De 'gecorrigeerde finale primaire uitgaven' worden gebruikt als indicator voor de budgettaire omvang. Die indicator wordt berekend aan de hand van de ESR-uitgaven, waarvan de rentelasten, de overdrachten aan de overheid, de toegerekende premies, de overheidspensioenen ten laste van de begroting van de sociale zekerheid en de productie voor eigen finaal gebruik worden afgetrokken. Deze indicator is een benadering van de uitgaven waarvoor de overheidsinstanties een zekere manoeuvreerruimte hebben, aangezien ze, bijvoorbeeld een discretionaire bevoegdheid hebben voor bepaalde overdrachten aan de overheid.

Daaruit blijkt dat, op middellange termijn en gegeven de hypothesen van de projectie, het vorderingentekort van het Waals Gewest in procent van haar budgettaire omvang ongeveer 13 % bedraagt en vergelijkbaar is met dat van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Het tekort van de Franse Gemeenschap bedraagt ongeveer 8 %. De omvang van het tekort van de Vlaamse Gemeenschap is beperkter over de projectieperiode en daalt onder de 1 % in 2027.

5.3. Vlaamse Gemeenschap

De aanzienlijke verbetering van de rekening van de Vlaamse Gemeenschap in 2021 was vooral toe te schrijven aan de toename van de overgedragen middelen uit de BFW, de hogere opbrengsten uit registratierechten door een heropleving van de vastgoedmarkt en de forse terugloop van de coviduitgaven. Die factoren compenseerden ruimschoots de daling van de regionale personenbelasting ten gevolge van het trager inkohieringstempo in 2021 en de eerste relance-uitgaven in het kader van het Plan Vlaamse Veerkracht.

De daling van het tekort in 2022 is enerzijds het gevolg van een stijging van de ontvangsten, mede door de hoge inflatie, maar ook dankzij een toename van de inkomsten uit de personenbelasting door de weerslag van de vertraging van het inkohieringstempo in 2021. Anderzijds is de impact van de inflatie minder sterk op de Vlaamse uitgaven dan op de ontvangsten. Een aantal uitgaven zijn immers niet gekoppeld aan de index, zoals het Gemeentefonds (jaarlijkse groei met 3,5 %) en de kinderbijslag (de basisbijlagen worden verlaagd tot het einde van de legislatuur naar een groei van 1 %) die een vaste groeivoet kennen. De evolutie van de uitgaven wordt bijkomend ondersteund door een verdere uitdoving van het ondersteuningsbeleid in het kader van de coronacrisis, met uitzondering van het Vlaams Beschermingsmechanisme ter ondersteuning van ondernemers met een groot omzetverlies en van de financiering van de vaccinatiecentra. Die positieve effecten worden gedeeltelijk tenietgedaan

door de relance-uitgaven van het Plan Vlaamse Veerkracht, die in 2022 hun hoogste niveau bereiken en de bijkomende uitgaven voor onderwijs, huisvesting, kinderbijslag en welzijn voor de Oekraïense vluchtelingen.²⁸

Tabel 17 Rekening van de Vlaamse Gemeenschap
In miljard euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten	52,1	55,8	60,9	64,3	65,8	67,5	69,2	71,1
Fiscale en parafiscale ontvangsten	14,7	15,0	16,0	17,0	18,0	18,6	19,3	20,0
Overdrachten van de overheid	28,2	31,1	34,0	36,0	36,4	37,2	38,1	39,0
Overige ontvangsten	9,2	9,8	11,0	11,3	11,5	11,6	11,9	12,1
Uitgaven	57,5	59,0	63,7	65,7	66,7	68,4	69,8	71,3
Werkingskosten	21,6	22,6	24,3	25,4	26,0	26,5	27,1	27,7
Sociale uitkeringen	15,1	16,0	17,1	18,0	18,6	19,2	19,8	20,4
Overige finale primaire lopende uitgaven	8,8	7,8	7,6	7,2	7,2	7,2	7,3	7,4
Investeringskosten	3,8	4,2	5,3	5,4	5,3	5,4	5,5	5,5
Overige finale kapitaaluitgaven	1,4	1,4	2,1	2,1	1,7	2,0	1,8	1,7
Overdrachten aan de overheid	6,4	6,6	6,9	7,1	7,3	7,5	7,8	8,0
Rentelasten	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8
Vorderingensaldo	-5,4	-3,2	-2,7	-1,3	-0,8	-0,9	-0,6	-0,3

De Vlaamse financiën verbeteren op middellange termijn.²⁹ Het vorderingensaldo zou in 2027 dicht bij een evenwicht aanleunen. Die evolutie wordt op het niveau van de ontvangsten vooral bepaald door de dynamiek van de overdrachten van de BFW en de regionale personenbelasting. De dynamiek van de uitgaven met betrekking tot het Oosterweelproject, de uitkoop- en innovatiesteun voor boeren in het kader van de het stikstofakkoord en de gezondheidszorg worden grotendeels afgezwakt door de progressieve daling van de uitgaven van het Plan Vlaamse Veerkracht, dat afloopt eind 2026.

5.4. Franse Gemeenschap

Het saldo van de rekening van de Franse Gemeenschap is in 2021 verbeterd dankzij de toename van de ontvangsten uit de BFW als gevolg van de opleving van de economische activiteit en een positief afrekeningssaldo van het voorgaande jaar. De vermindering van het tekort werd evenwel getemperd door hogere uitgaven voor lonen en investeringen en door de voortzetting van de steunmaatregelen in het kader van de coronacrisis.

²⁸ Deze uitgaven zijn voor 2022 gebaseerd op de Oekraïne-provisie, zoals opgenomen in de Algemene toelichting bij de aangepaste begroting 2022. Ook voor de volgende jaren houdt de projectie rekening met bijkomende uitgaven hiervoor, in overeenstemming met de demografische hypothesen over de uitstroom van Oekraïense vluchtelingen.

²⁹ De projectie houdt geen rekening met de recent aangekondigde maatregelen m.b.t. subsidies voor groenestroomcertificaten.

Tabel 18 Rekening van de Franse Gemeenschap
In miljard euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten	19,3	20,7	22,6	23,8	24,0	24,5	25,0	25,5
Fiscale en parafiscale ontvangsten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten van de overheid	15,6	17,0	18,5	19,5	19,6	20,0	20,4	20,8
Overige ontvangsten	3,6	3,7	4,1	4,2	4,4	4,5	4,7	4,7
Uitgaven	20,8	21,6	23,4	24,5	24,9	25,4	26,0	26,3
Werkingskosten	9,7	9,9	10,7	11,2	11,5	11,7	11,9	12,1
Sociale uitkeringen	2,7	2,7	2,9	3,1	3,2	3,3	3,4	3,4
Overige finale primaire lopende uitgaven	0,8	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Investeringskosten	1,0	1,0	1,3	1,3	1,4	1,4	1,5	1,3
Overige finale kapitaaluitgaven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overdrachten aan de overheid	6,5	6,8	7,3	7,7	7,7	7,8	8,0	8,1
Rentelasten	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
Vorderingensaldo	-1,5	-0,9	-0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-1,0	-0,9

In 2022 en 2023 bevindt de Franse Gemeenschap zich in een gelijkaardige situatie. De ontvangsten uit de BFW nemen immers snel toe, ondersteund door een positief afrekeningssaldo. De uitgaven voor de lonen en de investeringen in schoolgebouwen en voor het project 'Media Square' van de RTBF stijgen echter aanzienlijk. In 2022 doet de Franse Gemeenschap ook eenmalige uitgaven in het kader van de coronacrisis en de overstromingen van juli 2021.

In 2024 verslechtert het saldo van de Franse Gemeenschap als gevolg van het wegvallen van het afrekeningssaldo van de BFW. In de daaropvolgende jaren dekt de stijging van de ontvangsten de stijging van de lonen, de uitgaven voor schoolgebouwen en de toename van de rentelasten.

5.5. Waals Gewest

De financiën van het Waals Gewest zijn in 2021 aanzienlijk verslechterd, ondanks de lagere uitgaven in verband met de gezondheidscrisis en de economische heropleving die de meeste ontvangsten positief heeft beïnvloed. Deze verslechtering is toe te schrijven aan de boeking in 2021 van de uitgaven die voortvloeien uit de met de verzekeraars bereikte overeenkomst voor de schadeloosstelling van de door de overstromingen getroffen personen, de andere maatregelen die zijn genomen om kosten van de overstromingen op te vangen, de vertraagde inkohiering van de personenbelasting en de eerste uitgaven van het Plan de relance de la Wallonie.

Het vorderingensaldo verbetert in 2022. Deze verbetering is echter kleiner dan de weerslag van de eenmalige elementen die 2021 hebben benadeeld. De dynamiek van de uitgaven wordt namelijk ondersteund door de toename van de uitgaven in het kader van het Plan de relance de la Wallonie, het sectorale akkoord in de sociale sector en de gezondheidszorgsector, alsook door de eenmalige tussenkomsten van het rampenfonds en de investeringssteun voor ziekenhuisinfrastructuur.

Tabel 19 Rekening van het Waals Gewest
In miljard euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten	14,5	15,2	16,4	17,3	17,6	18,0	18,2	18,6
Fiscale en parafiscale ontvangsten	6,5	6,4	6,8	7,2	7,5	7,8	7,9	8,3
Overdrachten van de overheid	6,8	7,4	7,9	8,3	8,3	8,4	8,5	8,6
Overige ontvangsten	1,2	1,4	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8	1,6
Uitgaven	16,4	18,9	19,6	20,2	20,4	20,2	20,2	20,5
Werkingskosten	3,0	3,3	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7
Sociale uitkeringen	4,6	4,8	5,1	5,4	5,6	5,7	5,9	6,1
Overige finale primaire lopende uitgaven	4,0	4,0	3,5	3,7	3,7	3,8	3,9	3,9
Investerings	0,6	0,7	1,3	1,7	1,6	1,2	0,9	0,8
Overige finale kapitaaluitgaven	0,7	2,3	1,8	1,6	1,5	1,3	1,0	1,0
Overdrachten aan de overheid	3,0	3,4	3,7	3,7	3,7	3,8	3,9	4,0
Rentelasten	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
Vorderingensaldo	-1,8	-3,7	-3,2	-2,9	-2,8	-2,2	-1,9	-1,9

Het relatief stabiel vorderingensaldo in de periode 2023-2024 is het gevolg van de aanzienlijke uitgaven in het kader van het Plan de relance de la Wallonie. Het saldo verbetert in 2025 en 2026 door de afnemende dynamiek van de uitgaven van dit relanceplan. De projectie gaat ervan uit dat bepaalde van die relance-uitgaven recurrent zijn. De verbetering van het vorderingensaldo wordt afgeremd door de toename van de rentelasten als gevolg van de stijgende rentevoeten en door de geleidelijke verdwijning van het overgangsmechanisme van de Bijzondere Financieringswet. Merk op dat de projectie vanaf 2023 geen rekening houdt met de verbintenis van de Waalse regering om het bruto te financieren saldo met 150 miljoen per jaar te verbeteren, aangezien de maatregelen om dit te bereiken nog niet zijn vastgelegd.

5.6. Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

Het saldo van de geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie is in 2021 verslechterd als gevolg van de vertraging van het inkohieringstempo van de personenbelasting, de weerslag van de uitzonderlijke ontvangsten uit registratierechten in januari 2020 en de sterke stijging van de loonuitgaven. De verslechtering van het saldo werd echter getemperd door de historisch hoge ontvangsten uit successie- en schenkingsrechten en de toename van de ontvangsten uit de BFW volgend uit de economische heropleving. Daarnaast zijn de eenmalige uitgaven in het kader van de gezondheids crisis minder omvangrijk dan in 2020.

In 2022 voert de geconsolideerde entiteit diverse aanwervingsplannen verder uit en zijn er opnieuw punctuele uitgaven (in verband met de gezondheids crisis, de opvang van vluchtelingen en de stijging van de energieprijzen). Deze zijn echter minder hoog dan in 2021. Bovendien zijn er ook besparingen gepland, voornamelijk op het vlak van investeringen. Aan de ontvangstenzijde profiteert de entiteit van de weerslag van de vertraagde inkohiering van de regionale personenbelasting in 2021 en van de uitdoving van de meeste covid-19-maatregelen. De toename van de ontvangsten wordt evenwel getemperd door de weerslag van de uitzonderlijke fiscale ontvangsten in 2021.

**Tabel 20 Geconsolideerde rekening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Gemeenschappelijke
Gemeenschapscommissie**
In miljard euro

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Ontvangsten	6,2	6,5	7,2	7,6	7,8	7,9	8,1	8,3
Fiscale en parafiscale ontvangsten	2,5	2,5	2,7	2,9	3,0	3,2	3,3	3,4
Overdrachten van de overheid	2,9	3,2	3,5	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8
Overige ontvangsten	0,7	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,0
Uitgaven	7,5	8,0	8,2	8,4	8,6	8,8	9,1	9,3
Werkingskosten	2,4	2,6	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	3,0
Sociale uitkeringen	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7
Overige finale primaire lopende uitgaven	1,3	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4
Investeringskosten	0,7	0,7	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8
Overige finale kapitaaluitgaven	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Overdrachten aan de overheid	1,4	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7
Rentelasten	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4
Vorderingensaldo	-1,3	-1,4	-1,0	-0,8	-0,9	-0,9	-1,0	-1,0

In 2023 leidt het uitdoven van de eenmalige uitgaven tot een verbetering van het vorderingensaldo, ondanks een geleidelijke herneming van de investeringen.³⁰ Het saldo verslechtert enigszins vanaf 2024 door de stijging van de investeringen, de gezondheidszorguitgaven en de rentelasten. De entiteit profiteert echter van een dynamische evolutie van de ontvangsten uit de personenbelasting, met name door de afschaffing van de woonbonus, waardoor de achteruitgang wordt getemperd. Het vorderingensaldo stabiliseert zich aan het einde van de projectieperiode dankzij de opleving van de economische groei, die de ontvangsten van de BFW en de fiscale ontvangsten gunstig beïnvloed.

³⁰ Merk op dat in de projectie geen rekening is gehouden met de hervormingen van de registratie- en successierechten die momenteel worden besproken.

6. Broeikasgasemissies

In dit hoofdstuk worden de resultaten van een regionalisering van de nationale projectie van de broeikasgasemissies besproken.^{31,32}

6.1. Rijk

De totale broeikasgasemissies zouden na een daling met 8,6 % in 2020 door de terugval van de economische activiteit, in 2021 zijn hernomen met 3 % (zie tabel 21). De totale uitstoot bedroeg 106,4 miljoen ton CO₂-equivalenten (Mt CO₂-eq) in 2020 en wordt voor 2021 op 109,6 Mt CO₂-equivalenten geraamd. De emissies zouden in 2023, 2025 en 2026 verder toenemen in lijn met de gefaseerde sluiting van de kerncentrales. In 2027 zouden ze terugvallen door de heropstart van de twee jongste kerncentrales. De totale emissies zouden in dat jaar ruim 22 % onder het niveau van 1990 uitkomen.

De energiegebonden emissies vertegenwoordigden in 2020 72 % van de totale broeikasgasemissies. Ze daalden in 2020 met 9,9 %, maar zouden opnieuw gestegen zijn in 2021 en verder toenemen in 2023, 2025 en 2026. In 2027 zouden ze afnemen en 85,8 Mt CO₂-eq bedragen, d.i. 17,4 % onder het niveau van 1990.

De industriële procesemissies zijn hoofdzakelijk afkomstig van de chemische industrie, de fabricage van minerale producten (zoals kalk en cement), de ijzer- en staalindustrie en koel- en klimaatregelingsapparatuur. De procesemissies kenden een sterke daling in 2020 en zouden licht gestegen zijn in 2021. Ze zouden vervolgens stelselmatig afnemen met gemiddeld 2,3 % per jaar in de periode 2022-2027 dankzij technologische verbeteringen.

6.2. Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2022 daalde de uitstoot van de broeikasgassen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 met 10 %. Met 3,3 Mt CO₂-eq vertegenwoordigden ze 3 % van de nationale emissies. Ze waren hoofdzakelijk afkomstig van de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector) en transport.

De totale broeikasgasemissies zouden in 2021 hernomen zijn tot 3,6 Mt CO₂-eq. In 2027 zou het niveau van de emissies in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 3,4 Mt CO₂-eq bedragen. Dit is 21 % onder het niveau van 1990. De totale uitstoot zou afnemen met gemiddeld 1,2 % per jaar gedurende de periode 2022-2027.

³¹ Voor een methodologische beschrijving, zie Regionale economische vooruitzichten 2014-2019, FPB, BISA, SVR, IWEPS, p. 101, juli 2014. De verdeelsleutels werden voor de periode 1990-2019 geactualiseerd op basis van de Physical Energy Flow Accounts (PEFA).

³² De geregionaliseerde energiebalansen en de geregionaliseerde evolutie van de verschillende broeikasgassen (CO₂, CH₄, N₂O en gefluoreerde gassen) worden weergegeven in de elektronische bijlage.

De emissies afkomstig van transport zouden na een terugval in 2020 terug hernomen zijn in 2021 in lijn met het herstel van de economische activiteit. Vervolgens zouden ze zich in de periode 2022-2027 stabiliseren en 0,9 Mt CO₂-eq bedragen in 2027. De emissies afkomstig van de verwarming van gebouwen zijn gedaald in 2020 door de coronacrisis maar vooral ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar). In 2021 zouden ze sterk toegenomen zijn mede door de koudere temperaturen. Vervolgens zouden ze stelselmatig afnemen tot 1,9 Mt CO₂-eq in 2027 dankzij een verbetering van de energie-efficiëntie.

6.3. Vlaams Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2022 viel de uitstoot van de broeikasgassen van het Vlaamse Gewest in 2020 terug met 9 %. Met 68,9 Mt CO₂-eq vertegenwoordigden ze 65 % van de nationale emissies. De sectoren die in het Vlaams Gewest een belangrijk aandeel hadden in de evolutie van de broeikasgasemissies zijn de transformatie van energie, de transportsector, de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector) en de industrie.

De totale broeikasgasemissies zouden in 2021 hernomen zijn tot 70,5 Mt CO₂-eq. De uitstoot zou gedurende de periode 2022-2027 verder toenemen met gemiddeld 0,7 % per jaar en in 2027 uitkomen op 73,5 Mt CO₂-eq. Dit is 14 % onder het niveau van 1990.

De emissies afkomstig van de transformatiesector namen sterk af als gevolg van de recessie in 2020 maar ze zouden hernemen tot 22,7 Mt CO₂-eq in 2026 door de geleidelijke stopzetting van de kerncentrales. In 2027 zouden ze afnemen tot 19,8 Mt CO₂-eq door de heropening van een kerncentrale (Doel 4).

De energiegebonden uitstoot van de industrie is in 2020 afgenomen door het verlies aan economische activiteit. Vervolgens zouden ze hernomen zijn in 2021 in lijn met het economisch herstel. Gedurende de periode 2022-2027 zouden ze slechts licht toenemen door de verdere toepassing van energiebesparende technologieën en de doelstellingen tegen 2030 voor de installaties die vallen onder het Europees CO₂-emissiehandelssysteem (EU ETS). De uitstoot zou in 2027 8,1 Mt CO₂-eq bedragen.

De transportemissies vielen sterk terug in 2020 door een afgenomen vraag naar mobiliteit gedurende de pandemie en zouden in 2021 hernomen zijn door de heropleving van de economische activiteit. Ze zouden in de periode 2022-2027 stelselmatig afnemen mede dankzij de elektrificatie van het wagenpark. De uitstoot zou in 2027 14,4 Mt CO₂-eq bedragen. De energiegebonden emissies afkomstig van de verwarming van gebouwen zijn sterk afgenomen in 2020 door de coronacrisis maar vooral ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar). In 2021 zouden ze sterk toegenomen zijn mede door de koudere temperaturen. Vervolgens zouden ze stelselmatig afnemen dankzij een verbetering van de energie-efficiëntie. De uitstoot zou in 2027 13,7 Mt CO₂-eq bedragen. De emissies afkomstig van de industriële processen zijn sterk teruggevallen in 2020, zouden in 2021 hernomen zijn en vervolgens stelselmatig afnemen tot 11,5 Mt CO₂-eq in 2027 door de toepassing van milieuvriendelijkere technologieën.

6.4. Waals Gewest

Volgens de emissie-inventaris van maart 2022 daalde de uitstoot van de broeikasgassen van het Waals Gewest met 7,6 % in 2020. Met 34,2 Mt CO₂-eq vertegenwoordigden ze 32 % van de nationale emissies. In het Waals Gewest werd de evolutie van de broeikasgasemissies vooral bepaald door de evolutie van de industriële emissies, de transportemissies en de uitstoot afkomstig van de verwarming van gebouwen (residentiële sector en tertiaire sector).

De totale broeikasgasemissies zouden in 2021 hernomen zijn tot 35,5 Mt CO₂-eq. De uitstoot zou zich vervolgens stabiliseren en 36 % onder het niveau van 1990 liggen in 2027.

De emissies afkomstig van de transformatiesector zouden toenemen van 3,3 Mt CO₂-eq in 2021 tot 6 Mt CO₂-eq in 2026 door de geleidelijke stopzetting van kerncentrales. In 2027 zouden ze terug afnemen tot 4,7 Mt CO₂-eq door de heropening van een kerncentrale (Tihange 3).

De energiegebonden emissies afkomstig van de industrie zouden na een daling in 2020 en 2021 slechts licht toenemen in de periode 2022-2027 dankzij de verdere toepassing van energiebesparende technologieën en de doelstellingen tegen 2030 voor de installaties die vallen onder het Europees CO₂-emissiehandelssysteem (EU ETS). Die uitstoot zou 6 Mt CO₂-eq bedragen in 2027.

De emissies afkomstig van transport zouden na een terugval in 2020 terug hernomen zijn in 2021 in lijn met het herstel van de economische activiteit. Vervolgens zouden ze in de periode 2022-2027 stelselmatig afnemen tot 8 Mt CO₂-eq in 2027. De emissies afkomstig van de verwarming van gebouwen zijn sterk gedaald in 2020 door de coronacrisis maar vooral ook door de meteorologische omstandigheden (2020 was een relatief warm jaar). In 2021 zouden ze sterk toegenomen zijn mede door de koudere temperaturen. Vervolgens zouden ze stelselmatig afnemen tot 7,1 Mt CO₂-eq in 2027 dankzij een verbetering van de energie-efficiëntie. De emissies afkomstig van de industriële processen zouden na een terugval in 2020 licht hernomen zijn in 2021 en zouden vervolgens verder afnemen tot 5,1 Mt CO₂-eq in 2027 dankzij de toepassing van milieuvriendelijkere technologieën.

Tabel 21 Evolutie van de totale broeikasgasemissies per sector
In Mt CO₂-equivalenten

	1990(1)	2005(1)	2019(1)	2020(1)	2021	2027	Groeivoet 2027/1990	Gemiddelde jaarlijkse groeivoet 2022-2027
Het Rijk								
1. Energiegebonden	103,8	105,7	85,5	77,0	80,0	85,8	-17,4	1,2
1.A. Verbranding van brandstoffen	102,5	105,0	84,8	76,4	79,4	85,1	-17,0	1,2
1.A1. Transformatiesector	29,7	29,0	20,9	19,0	17,8	24,8	-16,5	5,7
1.A2. Industrie	23,5	18,9	13,9	13,1	13,0	14,2	-39,8	1,4
1.A3. Transport	20,9	26,8	26,0	21,7	24,0	23,4	11,6	-0,4
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	28,2	30,1	23,9	22,5	24,5	22,7	-19,4	-1,3
1.A5. Overige	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-52,7	1,2
1.B. Vluchtige emissies	1,2	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	-47,7	0,0
2. Industriële processen	26,1	27,1	20,3	18,9	19,2	16,7	-35,8	-2,3
3. Landbouw	11,5	9,7	9,4	9,3	9,3	8,9	-22,8	-0,7
5. Afval	4,3	3,0	1,3	1,2	1,2	0,9	-78,5	-3,7
Totaal	145,7	145,5	116,4	106,4	109,6	112,3	-22,9	0,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest								
1. Energie	4,1	4,3	3,3	3,0	3,4	3,2	-22,4	-0,7
1.A. Verbranding van brandstoffen	4,0	4,3	3,3	3,0	3,3	3,2	-21,2	-0,7
1.A1. Transformatiesector	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	57,7	3,1
1.A2. Industrie	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-42,8	-0,1
1.A3. Transport	1,0	1,0	1,0	0,8	0,9	0,9	-13,7	0,0
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	2,6	2,9	1,9	1,8	2,1	1,9	-29,0	-1,6
1.A5. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-99,5	1,3
1.B. Vluchtige emissies	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-68,9	0,0
2. Industriële processen	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1	153,8	-9,9
3. Landbouw	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-56,3	-0,6
5. Afval	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-90,7	-0,1
Totaal	4,3	4,6	3,7	3,3	3,6	3,4	-21,1	-1,2
Vlaams Gewest								
1. Energie	63,9	67,2	55,7	49,9	51,4	56,5	-11,6	1,6
1.A. Verbranding van brandstoffen	63,0	66,8	55,2	49,5	51,0	56,1	-11,1	1,6
1.A1. Transformatiesector	23,1	24,1	17,4	15,2	14,2	19,8	-14,2	5,7
1.A2. Industrie	10,2	8,6	7,5	7,2	7,3	8,1	-20,9	1,7
1.A3. Transport	12,8	15,9	16,0	13,3	14,7	14,4	12,8	-0,3
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	16,9	18,0	14,3	13,7	14,7	13,7	-19,1	-1,2
1.A5. Overige	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	504,9	1,6
1.B. Vluchtige emissies	0,8	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	-50,6	0,0
2. Industriële processen	12,9	15,7	14,0	13,0	13,2	11,5	-11,2	-2,3
3. Landbouw	6,4	5,0	5,2	5,2	5,2	5,0	-22,9	-0,7
5. Afval	2,5	1,9	0,9	0,8	0,8	0,6	-76,4	-4,1
Totaal	85,8	89,9	75,7	68,9	70,5	73,5	-14,3	0,7

	1990(1)	2005(1)	2019(1)	2020(1)	2021	2027	Groeivoet 2027/1990	Gemiddelde jaarlijkse groei voet 2022-2027
Waals Gewest								
1. Energie	35,8	34,2	26,4	24,1	25,3	26,1	-27,1	0,5
1.A. Verbranding van brandstoffen	35,5	34,0	26,2	24,0	25,1	25,9	-27,0	0,5
1.A1. Transformatiesector	6,4	4,7	3,2	3,5	3,3	4,7	-27,0	6,1
1.A2. Industrie	13,2	10,2	6,3	5,8	5,7	6,0	-54,5	0,9
1.A3. Transport	7,1	9,8	9,0	7,5	8,3	8,0	13,3	-0,7
1.A4. Diensten, gezinnen en landbouw	8,6	9,2	7,7	7,1	7,7	7,1	-17,2	-1,4
1.A5. Overige	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-79,9	0,6
1.B. Vluchtige emissies	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	-32,5	0,0
2. Industriële processen	13,1	11,2	6,0	5,6	5,7	5,1	-61,0	-1,9
3. Landbouw	5,1	4,7	4,2	4,1	4,1	3,9	-22,7	-0,6
5. Afval	1,8	1,0	0,4	0,4	0,4	0,3	-81,1	-3,0
Totaal	55,7	51,1	37,0	34,2	35,5	35,4	-36,3	0,0

1) De cijfers voor 1990, 2005, 2019 en 2020 stemmen overeen met de inventariswaarden uit de nationale en regionale emissie-inventarissen van maart 2022.

7. Bijlage

7.1. Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid

Tabel 22 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Brussels Hoofdstedelijk Gewest in procentpunt

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	-0,00	0,00	-0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.2. Energie	-0,05	0,27	0,05	-0,01	0,04	0,04	0,07
1.3. Verwerkende nijverheid	-0,14	0,19	0,01	-0,02	-0,02	-0,11	0,01
a. Intermediaire goederen	0,02	0,09	-0,04	-0,02	-0,02	-0,05	-0,01
b. Uitrustingsgoederen	-0,03	0,01	0,02	0,00	-0,00	-0,01	0,00
c. Verbruiksgoederen	-0,14	0,09	0,02	-0,01	-0,00	-0,04	0,01
1.4. Bouw	-0,21	0,06	0,11	0,05	0,02	0,02	0,04
1.5. Marktdiensten	-4,85	3,06	1,98	1,05	1,00	0,09	1,44
a. Vervoer en communicatie	-0,52	0,65	0,55	0,20	0,20	0,21	0,32
b. Handel en horeca	-1,67	0,29	0,30	0,21	0,02	-0,38	0,12
c. Krediet en verzekeringen	-0,81	-0,63	-0,01	0,23	0,21	-0,25	0,06
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-0,62	0,43	0,14	0,02	0,05	-0,06	0,11
e. Overige marktdiensten	-1,23	2,33	1,00	0,38	0,53	0,57	0,83
1.6. Niet-verhandelbare diensten	0,09	0,17	0,16	0,17	0,12	0,13	0,14
a. Overheid en onderwijs	0,12	0,16	0,16	0,16	0,11	0,14	0,14
b. Huishoudelijke diensten	-0,03	0,01	-0,00	0,00	0,00	-0,00	0,00
1.7. Totaal	-5,16	3,75	2,31	1,23	1,16	0,17	1,70
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,00	0,00
2.2. Energie	0,02	0,01	0,01	-0,01	-0,01	0,00	-0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	0,02	0,03	-0,01	-0,06	-0,05	-0,08	-0,04
a. Intermediaire goederen	-0,01	0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,04	-0,01
b. Uitrustingsgoederen	0,03	-0,02	0,01	-0,00	-0,01	-0,02	-0,01
c. Verbruiksgoederen	-0,01	0,02	0,00	-0,04	-0,02	-0,02	-0,01
2.4. Bouw	-0,02	-0,07	0,02	0,01	0,01	0,02	0,00
2.5. Marktdiensten	-0,67	0,53	0,70	0,14	0,43	0,26	0,44
a. Vervoer en communicatie	-0,06	0,12	0,10	-0,03	0,02	0,02	0,04
b. Handel en horeca	-0,43	-0,51	0,08	-0,04	-0,06	-0,18	-0,10
c. Krediet en verzekeringen	-0,19	-0,05	-0,03	-0,08	-0,06	-0,19	-0,06
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,12	0,19	0,02	0,11	0,16	0,16	0,14
e. Overige marktdiensten	-0,11	0,77	0,53	0,18	0,37	0,44	0,43
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,21	0,59	0,45	0,22	0,06	0,20	0,21
a. Overheid en onderwijs	0,27	0,57	0,45	0,21	0,04	0,20	0,20
b. Huishoudelijke diensten	-0,06	0,02	-0,00	0,00	0,01	-0,01	0,01
2.7. Totaal	-0,43	1,09	1,16	0,31	0,44	0,40	0,62

Tabel 23 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid - Vlaams Gewest
in procentpunt

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024-2027	2014-2020	2021-2027
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	-0,06	0,01	-0,00	0,01	0,01	-0,00	0,01
1.2. Energie	0,03	0,33	0,03	-0,04	0,03	0,00	0,06
1.3. Verwerkende nijverheid	-0,49	1,42	0,37	0,21	0,25	0,10	0,43
a. Intermediaire goederen	0,03	0,87	0,17	0,15	0,19	0,17	0,28
b. Uitrustingsgoederen	-0,24	0,26	0,10	0,03	0,02	-0,05	0,07
c. Verbruiksgoederen	-0,29	0,29	0,10	0,04	0,03	-0,02	0,08
1.4. Bouw	-0,20	0,45	0,05	0,09	0,07	0,11	0,13
1.5. Marktdiensten	-4,27	4,48	2,43	0,89	1,18	0,59	1,79
a. Vervoer en communicatie	-0,42	0,51	0,44	0,10	0,12	0,06	0,22
b. Handel en horeca	-1,81	1,24	0,25	0,18	0,19	-0,18	0,35
c. Krediet en verzekeringen	-0,07	-0,16	0,04	0,03	0,05	0,05	0,02
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-0,78	0,62	0,21	0,05	0,08	-0,09	0,17
e. Overige marktdiensten	-1,21	2,27	1,50	0,54	0,73	0,75	1,03
1.6. Niet-verhandelbare diensten	-0,10	0,12	-0,02	0,11	0,09	0,08	0,08
a. Overheid en onderwijs	-0,08	0,10	-0,03	0,11	0,09	0,08	0,08
b. Huishoudelijke diensten	-0,01	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.7. Totaal	-5,10	6,81	2,86	1,28	1,62	0,89	2,49
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	0,02	0,03	0,00	-0,00	-0,00	-0,00	0,00
2.2. Energie	0,02	0,01	0,01	-0,01	-0,01	0,00	-0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	-0,08	0,05	0,09	-0,10	-0,09	-0,06	-0,04
a. Intermediaire goederen	0,01	0,05	0,03	0,03	-0,04	-0,01	-0,01
b. Uitrustingsgoederen	-0,06	-0,02	0,01	-0,06	-0,03	-0,05	-0,02
c. Verbruiksgoederen	-0,03	0,02	0,05	-0,06	-0,02	0,00	-0,01
2.4. Bouw	0,13	0,15	0,09	0,08	0,03	0,07	0,06
2.5. Marktdiensten	-0,05	1,38	1,07	0,38	0,87	1,11	0,90
a. Vervoer en communicatie	0,05	0,07	0,12	0,01	0,03	0,06	0,04
b. Handel en horeca	-0,23	0,08	0,24	-0,12	0,04	0,02	0,05
c. Krediet en verzekeringen	0,00	-0,03	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,21	0,21	0,15	0,18	0,23	0,29	0,21
e. Overige marktdiensten	-0,09	1,04	0,58	0,34	0,58	0,76	0,61
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,16	0,20	0,14	0,14	0,05	0,12	0,10
a. Overheid en onderwijs	0,13	0,17	0,14	0,13	0,04	0,09	0,09
b. Huishoudelijke diensten	0,03	0,02	0,00	0,00	0,02	0,03	0,01
2.7. Totaal	0,20	1,82	1,39	0,49	0,85	1,25	1,02

**Tabel 24 Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van de toegevoegde waarde en van de werkgelegenheid -
 Waals Gewest
 in procentpunt**

	2020	2021	2022	2023	Gemiddelden		
					2024- 2027	2014- 2020	2021- 2027
1. Toegevoegde waarde in volume							
1.1. Landbouw	-0,06	0,02	-0,01	-0,01	0,00	-0,00	0,00
1.2. Energie	0,10	0,40	0,03	-0,02	0,05	0,04	0,09
1.3. Verwerkende nijverheid	-0,52	1,38	0,44	0,22	0,30	0,36	0,46
a. Intermediaire goederen	0,09	0,92	0,26	0,18	0,26	0,43	0,34
b. Uitrustingsgoederen	-0,32	0,18	0,12	0,03	0,02	-0,07	0,05
c. Verbruiksgoederen	-0,28	0,28	0,06	0,01	0,03	0,01	0,07
1.4. Bouw	-0,45	0,42	0,04	0,02	0,03	0,00	0,08
1.5. Marktdiensten	-4,77	3,90	2,03	0,73	0,90	0,31	1,46
a. Vervoer en communicatie	-0,41	0,37	0,32	0,10	0,07	-0,07	0,15
b. Handel en horeca	-1,80	1,12	0,29	0,11	0,17	-0,11	0,32
c. Krediet en verzekeringen	-0,22	-0,11	0,03	0,06	0,06	-0,02	0,03
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	-1,00	0,78	0,24	0,03	0,09	-0,05	0,20
e. Overige marktdiensten	-1,35	1,74	1,16	0,42	0,51	0,55	0,76
1.6. Niet-verhandelbare diensten	-0,14	0,01	0,05	0,10	0,10	0,14	0,08
a. Overheid en onderwijs	-0,13	-0,00	0,05	0,10	0,10	0,14	0,08
b. Huishoudelijke diensten	-0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	-0,00	0,00
1.7. Totaal	-5,83	6,12	2,59	1,05	1,37	0,86	2,18
2. Werkgelegenheid							
2.1. Landbouw	-0,00	0,00	-0,00	-0,00	-0,01	-0,00	-0,01
2.2. Energie	0,02	0,02	0,01	-0,01	-0,01	0,01	-0,00
2.3. Verwerkende nijverheid	-0,10	0,01	0,03	-0,00	-0,07	-0,07	-0,03
a. Intermediaire goederen	-0,02	-0,05	0,00	0,01	-0,05	-0,03	-0,03
b. Uitrustingsgoederen	-0,06	-0,03	-0,01	-0,02	-0,02	-0,06	-0,02
c. Verbruiksgoederen	-0,03	0,09	0,03	0,01	-0,00	0,03	0,02
2.4. Bouw	-0,00	0,11	0,04	0,06	0,01	-0,03	0,04
2.5. Marktdiensten	-0,25	1,55	1,02	0,19	0,64	0,76	0,76
a. Vervoer en communicatie	0,05	0,09	0,04	-0,05	0,01	-0,00	0,01
b. Handel en horeca	-0,32	0,22	0,33	-0,07	0,06	0,06	0,10
c. Krediet en verzekeringen	-0,06	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,22	0,28	0,27	0,19	0,26	0,30	0,25
e. Overige marktdiensten	-0,15	0,97	0,40	0,13	0,32	0,41	0,40
2.6. Niet-verhandelbare diensten	0,08	0,28	0,24	0,13	0,05	0,18	0,12
a. Overheid en onderwijs	0,09	0,27	0,24	0,13	0,04	0,18	0,12
b. Huishoudelijke diensten	-0,01	0,01	-0,00	0,00	0,01	-0,00	0,01
2.7. Totaal	-0,26	1,98	1,34	0,37	0,61	0,86	0,88

7.2. Verklarende woordenlijst

- De **beroepsbevolking** (of het **arbeidsaanbod**) van een gewest bestaat uit alle werkende inwoners uit dat gewest (ongeacht hun werkplaats) en alle werkzoekende inwoners uit dat gewest. De FPB-definitie van de beroepsbevolking omvat ook de 'oudere werklozen' die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende. De vooruitzichten voor het regionaal arbeidsaanbod worden berekend met behulp van een sociodemografische module. Het resultaat op nationaal niveau wordt bottom-up berekend, door sommering van de regionale ramingen. De resultaten van de sociodemografische projectie van het arbeidsaanbod worden gebruikt als exogene hypothesen in de eigenlijke regionale economische projectie.
- De **activiteitsgraad** van een gewest is de verhouding tussen de beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64) van het gewest.
- De **binnenlandse werkgelegenheid** van een gewest bevat alle loontrekkenden en zelfstandigen voor wie dat gewest hun werkplaats is, ongeacht hun woonplaats. In lijn met de regionale rekeningen veronderstellen we voor zelfstandigen dat het gewest van de werkplaats overeenstemt met het gewest van de woonplaats.
- Het **pendelsaldo** van een gewest is gelijk aan het verschil tussen de uitgaande pendel en de inkomende pendel in dat gewest. Uitgaande pendel bestaat uit ingezetenen uit het gewest die hun werkplaats hebben in een ander gewest. Inkomende pendel bestaat uit ingezetenen uit een ander gewest die hun werkplaats hebben in het gewest.
- Het **saldo van de grensarbeid** van een gewest is gelijk aan het verschil tussen de uitgaande grensarbeid (inwoners uit het gewest die werken in het buitenland) en de inkomende grensarbeid (buitenlanders die werken in het gewest). Binnen de uitgaande grensarbeid kunnen twee types onderscheiden worden. Transfrontale grensarbeiders overschrijden de landsgrens minstens één maal per week, terwijl grensarbeiders door 'extraterritorialiteit' hun werkplaats hebben in enclaves (zoals internationale instellingen of ambassades) binnen de landsgrenzen.
- De **werkende beroepsbevolking** van een gewest bevat alle werkende ingezetenen van dat gewest, ongeacht hun werkplaats. De volgende identiteit geldt: regionale werkende beroepsbevolking is gelijk aan regionale binnenlandse werkgelegenheid plus regionaal pendelsaldo plus regionaal saldo van de grensarbeid.
- De **werkgelegenheidsgraad** van een gewest is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) van het gewest.
- De **administratieve werkloosheid** omvat de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de regionale bemiddelingsinstellingen. Dit concept heeft een exhaustief karakter waardoor het een basis vormt die coherent is met de overige boekhoudkundige aggregaten die in het model worden gebruikt (in het bijzonder de werkgelegenheid). Dit concept is dus geschikt voor een raming van de middellangetermijnevolutie van het arbeidsaanbod, waarbij rekening moet worden gehouden met een volledige opsplitsing van de bevolking per sociaaleconomische categorie.
- De **werkloosheid volgens de FPB-definitie** komt overeen met een uitgebreid concept van de administratieve werkloosheid. Het omvat ook de 'oudere werklozen' die vrijgesteld zijn van inschrijving als werkzoekende.
- De **werkloosheid volgens de 'Enquête naar de arbeidskrachten'** (EAK) wordt opgesteld op basis van een enquête bij een steekproef van de bevolking. Deze enquêtes worden uitgevoerd door Statbel in opdracht van EUROSTAT, die het methodologisch kader ervan definieert. De

hoedanigheid van werkloze wordt erkend na een individueel interview waarin wordt nagegaan of de werkloze effectief beschikbaar is voor de arbeidsmarkt en actief naar werk zoekt.

- De **werkloosheidsgraad** geeft het procentuele aandeel werklozen in de beroepsbevolking weer.
- De **reële (arbeids)productiviteit per hoofd** is de toegevoegde waarde (in kettingeuro's) gedeeld door de binnenlandse werkgelegenheid.
- De loonkosten (in kettingeuro's) gedeeld door de binnenlandse werkgelegenheid geeft de **reële loonkosten per hoofd**.
- De **energiebalans** is het boekhoudkundig kader voor de energiestromen. De kolommen geven de gebruikte en beschikbare energiebronnen in de economie weer en de rijen de verschillende bewerkingen m.b.t. energie.
- Het begrip '**marktbedrijfstukken**' slaat op het geheel van alle bedrijfstukken, behalve de bedrijfstuk 'niet-verhandelbare diensten'.
- Onder **tertiaire sector** verstaat men de som van de marktdiensten en de bedrijfstuk 'niet-verhandelbare' diensten. De **primaire sector** bestaat enkel uit de bedrijfstuk 'landbouw'. De bedrijfstukken 'energie', 'verwerkende nijverheid' en 'bouw' vormen de **secundaire sector**.
- De **bedrijfstukken** in het HERMES-HERMREG-systeem komen overeen met volgende hergroepering van NACE-BEL 2008 bedrijfstukken:

Benaming van de bedrijfstak	NACE-BEL2008 (A38)
1. Landbouw	Landbouw, bosbouw en visserij (AA)
2. Energie	Vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten (CD) + Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (DD) + Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (EE)
3. Verwerkende nijverheid	
a. Intermediaire goederen	Winning van delfstoffen (BB) + Vervaardiging van chemische producten (CE) + Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten (CF) + Vervaardiging van producten van rubber en kunststof en van anderen niet-metaalhoudende minerale producten (CG) + Vervaardiging van metalen in primaire vorm en van producten van metaal, exclusief machines en apparaten (CH)
b. Uitrustingsgoederen	Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten (CI) + Vervaardiging van elektrische apparatuur (CJ) + Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen n.e.g. (CK) + Vervaardiging van transportmiddelen (CL)
c. Consumptiegoederen	Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten (CA) + Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer (CB) + Houtindustrie, vervaardiging van papier en papierwaren, drukkerijen (CC) + Vervaardiging van meubelen en overige industrie, reparatie en installatie van machines en apparaten (CM)
4. Bouw	Bouwnijverheid (FF)
5. Marktdiensten	
a. Vervoer en communicatie	Vervoer en opslag (HH) + Telecommunicatie (JB)
b. Handel en horeca	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen (GG) + Verschaffen van accommodatie en maaltijden (II)
c. Krediet en verzekeringen	Financiële activiteiten en verzekeringen (KK)
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	Menselijke gezondheidszorg (QA) + Maatschappelijke dienstverlening (QB)
e. Overige marktdiensten	Uitgeverijen, audiovisuele diensten en uitzendingen (JA) + Informaticadiensten en dienstverlenende activiteiten op gebied van informatica (JC) + Exploitatie van en handel in onroerend goed (LL) + Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, hoofdkantoren, adviesbureaus, architecten en ingenieurs, technische testen en toetsen (MA) + Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (MB) + Reclamewezen en marktonderzoek; overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten (MC) + Administratieve en ondersteunende diensten (NN) + Kunst, amusement en recreatie (RR) + Overige diensten (SS)
6. Niet-verhandelbare diensten	
a. Overheidsadministratie en onderwijs	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen (OO) + Onderwijs (PP)
b. Huishoudelijke diensten	Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik (TT)